

บทที่ 4

ผู้สืบทอดการบรรเลงจะเข้จากครูโบราณ

4.1 ชีวิตประวัติ (Biography) ของครูระดี วิเศษสุรการ ที่มีผลต่อกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้

คำว่าครู ในวงการดนตรี มีความหมายกว้างขวางมาก ทั้งนี้เพราะดนตรีนั้นเป็นศาสตร์ กว้างใหญ่ไพศาล สามารถแยกแยะหน้าที่และกิจกรรมดนตรีออกไปได้มากมายหลายทาง มีทั้งงานสอนในทางปฏิบัติ ทฤษฎีงานมอบอำนาจประสิทธิ์ประสาทให้เรียนดนตรี ตลอดจนถึงงานการสร้างเครื่องดนตรี ดังนั้นเราจึงมีครูดนตรีอยู่ด้วยกันมากมายหลายประเภท นับตั้งแต่ครูเทพเทวดาทั้งหลาย ครูสอนให้บรรเลงขับร้อง ครูสอนให้สร้างเครื่องดนตรี สอนให้รู้จักทำมาหาเลี้ยงชีพ ฯลฯ ไปจนถึงคำว่า ครูพักลักจำ ดนตรีเป็นศาสตร์ที่ต้องอาศัยเวลา ในการเรียนรู้ต้องอาศัยผู้แนะนำ สอนวิธีกรรมนานาชนิด ในสังคมไทยนั้นเราจะยกย่องบุคคลผู้มีความรู้ความสามารถ โดยเรียกว่า ครูกันอยู่เป็นประจำ ดังนั้นคำว่าครูจึงมิได้หมายถึงการสอนวิชาการเท่านั้น เพียงการ “ให้” “บอก” ก็มีคนเคารพ นับถือว่าเป็นครูได้ทั้งสิ้น บางท่านตั้งบ้านเรือนเป็นสำนัก ที่เล่าเรียนดนตรี บางท่านมีงานส่วนตัวที่ทำอยู่แล้ว เป็นงานหลัก แต่ได้ใช้วิชาความรู้ทางดนตรีเป็นงานรอง บางท่านใช้ดนตรีเป็นงานอดิเรกไม่ว่าจะเป็นงานชนิดใด หากมีการถ่ายทอดความรู้ทางดนตรีแล้วจัดได้ว่าทำหน้าที่ครูทั้งนั้น (พูนพิศ อมาตยกุล, 2534: 43)

บุคคลจะเป็นนักดนตรีนั้นไม่กำหนดว่าจะเป็นผู้หญิงหรือผู้ชาย ปัญหาอยู่ที่ลักษณะและนิสัย “เหมาะสม” แก่การที่จะเป็นนักดนตรีเท่านั้น นักดนตรีนั้นหมายถึงบุคคลที่มีความสามารถในการดนตรี จนถึงกับยึดเอาวิชาดนตรีเป็นอาชีพได้ ทั้งนี้รวมถึงในส่วนอาชีพธรรมดา และในตำแหน่งหน้าที่ราชการจำพวกหนึ่ง อีกจำพวกหนึ่งคือผู้ที่ชอบเล่นดนตรี เพื่อความสนุกและมีมือความรู้เท่าหรือยิ่งกว่านักดนตรีอาชีพ นี่ก็นับว่าเป็นนักดนตรีเหมือนกัน อีกจำพวกหนึ่งเป็นบุคคลที่มีสัญชาติญาณเป็นนักดนตรี แต่ตนเองร้องว่าทำเพลงอะไรไม่ได้ แต่สามารถที่จะฟังดนตรีเข้าใจว่าเพลงอะไร เพราะและไม่ใช่เพราะ สำเนียงคอนโหนดและถูก เหล่านี้ก็เป็่นนักดนตรีเหมือนกัน (พระยาภูมิเสวิน, อ้างถึงใน ศูนย์สังคีตศิลป์, ฝ่ายการประชาสัมพันธ์, ธนาคารกรุงเทพ จำกัด, 2537: 61)

ครูระดี วิเศษสุรการ เป็นบุคคลที่คลุกคลีและเกิดจากดนตรีไทย ผู้ที่รู้จักท่านเพราะท่านเป็นศิลปินเอกทางด้านเครื่องดีด คือจะเข้ ท่านเป็นครูที่สามารถสั่งสอนลูกศิษย์ให้ได้รับวัฒนธรรมต่อไป (ศักรินทร์ สุปญ, 2531: 39) ครูระดี ได้ชื่อว่าเป็นนักจะเข้ฝีมือยอดเยี่ยมในระดับแนวหน้าคนหนึ่งของกรุงรัตนโกสินทร์ที่ยากจะหาผู้ใดเหมือน ท่านดีดแรง ทั้งไหว ทั้งเรียบและชัดเจนแจ่ม

แจ้งทุกตัวโน้ต ท่านเคยบันทึกเพลงเดี่ยวต่าง ๆ ไว้มาก นับเป็นนักดนตรีที่มีผู้นิยมชมชื่นในฝีมือมากที่สุดคนหนึ่ง เคยได้รับรางวัลชนะเลิศในการเดี่ยวจะเข้เมื่อมีการประกวดทางสถานีวิทยุสื่อสาร (พูนพิศ อมาตยกุล, 2530: 234)

นิภา อภัยวงศ์ (สัมภาษณ์, 28 เมษายน 2531) กล่าวว่า “ถ้าจะเปรียบเทียบฝีมือ ครูระติกับคนจะเข้ท่านอื่นก็เปรียบได้กับผ้าปูมกับผ้าชนิดอื่น ๆ ที่ไม่มีราคาเท่า ซึ่งผ้าปูมเองมีเนื้อละเอียดมาก ปาไปยังต้นไผ่ก็ปาไม่ติด ย่อมจะต้องมีคุณสมบัติที่พิเศษกว่าผ้าชนิดอื่น ๆ อย่างแน่นอน” ดังที่ สำเนียง บัวทั้ง (สัมภาษณ์, 10 มกราคม 2540) กล่าวถึงครูระติ ไว้ว่า

... ครูระติ วิเศษสุรการ ท่านเป็นคนดีมีฝีมือ ฝีมือของท่านน่าฟังและน่าศรัทธา เมื่อเทียบกับครูทองดี สุจริตกุล แล้วจะไปกันคนละอย่าง ของครูระติท่านจะเกรี้ยวกราดทางหวานนั้น ไม่ใช่ว่าท่านจะทำไม่ได้ แต่เป็นเพราะว่าฝีมือของท่านนั้นเลยไปกว่านั้นแล้ว ท่านมีความไหว เพราะท่านเล่นแต่กับพวกนักดนตรีที่เล่นเร็ว ๆ กันทั้งนั้น แม้เพลงเบา ๆ ท่านก็สับได้ดียวไพเราะ ครูจำได้ว่าเคยไปร่วมงานกับท่านครั้งหนึ่ง โดยไปบรรเลงกันที่บ้านของท่านจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่บ้านสี่เสา จัดงานใหญ่โตมาก แม้งานอัดเสียงออกวิทยุต่าง ๆ ก็เคยร่วมงานกับครูระติ วิเศษสุรการ ...

เมื่อพูดถึงความมีฝีมือของครูระติ วิเศษสุรการ นั้น เป็นที่ยอมรับกันในบรรดานักดนตรีไทยทุกคนว่าท่านเป็นผู้ที่มีฝีมือจัด ดัดจะเข้ไว เก่ง และไพเราะ เป็นครูที่มีประสบการณ์ในการเป็นนักดนตรีไทยมาแต่วัยเด็ก ได้รับการปลูกฝังและได้รับการวางพื้นฐานที่ดีจากครูตีมีความรู้ความชำนาญ เพราะฉะนั้นสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เองจึงเสมือนกรอบใหญ่ที่แวดล้อมครูระติ วิเศษสุรการ ให้มีความเป็นครูและเป็นผู้เชี่ยวชาญทางการบรรเลงจะเข้สืบไป ดังที่ ประยูร พักภู (สัมภาษณ์, 10 มกราคม 2540) กล่าวว่า

... ครูผู้หญิงที่กรมประชาสัมพันธ์ มหันต์หลายท่านเป็นนักดนตรีที่มีฝีมือกันอยู่ทั้งนั้น แม้ครูระติ วิเศษสุรการ เองก็เป็นผู้หนึ่งที่จัดอยู่ในพวกมีฝีมือแนวหน้า ท่านมีท่าทางการนั่งคิดจะเข้ที่สวยงามหาคนเทียบยาก ทำดี นั่งตัวตรง หลังตรง นั่งและคิดเร็ว มีความไวมาก ดัดชัดเจน มองไกล ๆ จะเห็นเลขวาทีระชะของท่านไม่กระดิกเลย เมื่อสรว ๆ ท่านรูปร่างสวย โปร่ง และเมื่อเทียบฝีมือกับครูจะเข้ท่านอื่น จะเห็นได้เลยว่าบางคนก็นุ่มไป ไหวได้จริงแต่ไม่ชัดเจน นั่งไม่สวย หลังงอ แขนโก่ง ดูแล้วไม่สิ้นตา ผิดกันกับครูระติ ท่านดูแล้วถูกใจ ถ้าเป็นกรรมการก็จะให้คะแนนท่านอยู่ในเกรด A ทางจะเข้ท่านก็ดี ไล่เสียทั้งหมด มีทั้งเกรี้ยวกราด และโลดโผน

ผู้ที่เรียกตัวเองว่าเก่ง ดี มีฝีมือได้นั้น ในวงการดนตรีไทยก็คงจะไม่แตกต่างไปจากทุก ๆ แวดวงของสังคมมนุษย์ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ย่อมจะมีผลงาน มีฝีมือ แสดงออกได้ให้เป็นที่ประจักษ์และรับทราบ อีกทั้งได้รับคำวิจารณ์ ดิชมจากผู้รู้ ผู้ชำนาญด้วยกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับนัก

ดนตรีไทยในอดีตแล้วนั้น ระเบียบแบบแผนยังจะเป็นสิ่งสำคัญ ในการสร้างผู้มีฝีมือ เพราะแบบแผนที่ดีจะเป็นจุดเริ่มต้นให้นักดนตรีหรือผู้ที่เคร่งครัดเข้าใจได้อย่างถูกต้องและสามารถดำเนินวิธีของตนไปสู่จุดสูงสุดได้ สำหรับครูระติ วิเศษสุรการ นั้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่าท่านเป็นครูท่านหนึ่งที่ได้ผ่านกระบวนการต่าง ๆ เหล่านี้มาอย่างละเอียดและครบถ้วน จากการได้รับพื้นฐานทางการเรียนวิชาจะเข้ที่ดี ดังที่ ประยูร พิกฤ (สัมภาษณ์, 10 มกราคม 2540) กล่าวถึงผลงานการแสดงฝีมือของครูระติ วิเศษสุรการ ว่า

... ยังจำได้ว่าเมื่อคราวที่มีงานไหว้ครูประจำปีที่บ้านคุณครูหลวงประดิษฐไพเราะ ภายในงานจะมีการประลองวงปีพาทย์กันระหว่างลูกศิษย์กับลูกศิษย์ โดยจะมีนักดนตรีมาจากต่างจังหวัดกันอยู่มากมาย เช่น มาจากจังหวัดราชบุรี จังหวัดอยุธยา จังหวัดสุพรรณบุรี โดยที่จะผลัดกันบรรเลง ถวายมือ เป็นช่วง ๆ ในระหว่างการบรรเลงต้อง ในแต่ละวงนั้นจะมีการนำนักดนตรีมาเคี่ยวสลับกันเป็นการขึ้นรายการ เช่น จะมีนักดนตรีผู้ที่มาคนเดียวอย่าง นายนิก เป้าแทนนายเทียบ หรือไม่กี่มีนายไก่อเดี่ยวระนาดเอก โดยมีครูชั้น กลุ่มพวกศรียประณีตพามา และมีอยู่ครั้งหนึ่ง ครูได้เห็นครูระติ วิเศษสุรการ มาทำเดี่ยวจะเข้เพลงกราวโน เป็นที่ประทับใจของทุก ๆ คนมาก ยังจำได้จนทุกวันนี้ คิดดีมาก ไหวชัดเจน ไม่ว่าจะทำเทคนิค ทำลูกอะไร สะดะ สะบัดซี้ชัดเจนเต็มเม็ดเต็มหน่วยไม่มีบกพร่อง เรียกว่านักดนตรีไทย ทุกคนประทับใจกันมาก ในครั้งนั้นทางจะเข้ของท่านใกล้เคียงกับทางระนาดเอกมาก ยิ่งตอนท้าย ๆ ของเพลงจะเหมือนลูกระนาดเลย และเร็วมาก ครูชอบที่ความไหวของท่าน จัดว่ามีฝีมือเยี่ยมยอดจริง

จากคำกล่าวของนักดนตรีไทยหลาย ๆ ท่านในข้างต้น ผู้วิจัยเชื่อว่า ความมีชื่อเสียงของครูระติ ในทางการบรรเลงจะเข้ นั้นเป็นที่กล่าวกันในกลุ่มบรรดานักดนตรีไทยทุก ๆ คน ท่านเป็นผู้มีความสามารถและเป็นที่ยอมรับถึงความมีฝีมือทางการบรรเลงจะเข้ของท่าน มิใช่เพียงแต่บรรดานักดนตรีไทยในรุ่นราวคราวเดียวกันเท่านั้น แม้ครูผู้ใหญ่ที่มีอาวุโสไปกว่าท่าน ในระดับครูผู้ถ่ายทอดวิชาบรรเลงจะเข้โดยตรงก็เคยได้ปรารภถึงฝีมือของครูระติว่าท่านนั้นมีฝีมือเป็นเลิศจริง ดังที่ เทพี พันทุมเสน (สัมภาษณ์, 10 ตุลาคม 2539) กล่าวไว้ว่า

... คุณครูท่ม กมลวาทิน ครูจะเข้สมัยรัชกาลที่ 6 ท่านเคยกล่าวถึงครูระติ วิเศษสุรการ ว่ามือเปรี๊ยปู้ตปาด ตีตหนัก มีแรงกดและต่อมาจากหลังครูเอง (เทพี พันทุมเสน/ผู้วิจัย) เห็นคุณระติเล่นก็ทึ่ง ชอบที่เค้าเล่น และคุณระติยังได้เรียนกับครูอีกหลายคน ได้เพลงมากมาย ทั้งเพลงหมู่และเพลงเดี่ยว จำได้ว่าระติเค้าเคยมาต่อเพลงลาวดวงเดือนให้ครูทางเค้ามั่นสะบัดสะบั้งจนเราทำไม่ได้ แต่ก็นี่ก็อยากเล่นนะ เพราะครูเองก็ทิ้งไปนาน แต่พอฟังฝีมือเค้าแล้วขึ้นต้นก็มีสะบัด มือเค้าพราวไปหมด ทำให้เราเสียตายเวลาของตัวเองจริง ๆ ...

ครูระตี วิเศษสุรการ ท่านเป็นผู้ที่มีฝีมือมากทางการบรรเลงจะเข้ชนิดที่ครูทางคันทนตรีไทยหลายต่อหลายคนกล่าวถึงความสามารถของท่าน ท่านเป็นผู้ที่ขยันซ้อมเพลง และหมั่นฝึกฝน ท่องเพลงอยู่เสมอ ๆ ดังที่ สุดจิตต์ ตรีขประณีต (สัมภาษณ์, 18 พฤษภาคม 2541) กล่าวถึงการซ้อมเพลงของครูระตีว่า

... ฝีมือการบรรเลงจะเข้ของคุณระตีไม่มีใครจะสู้ หากคนสู้คุณระตีไม่ได้สักคน ครูระตีมีฝีมือจริง ๆ ขยันมาก มาถึงกรมประชาสัมพันธ์ พอเขียนชื่อเสร็จเค้าจะซ้อม แล้วซ้อมตลอด จะซ้อมเดี่ยวตลอด ทุก ๆ เดี่ยวไล่เก่งมาก ขยันมาก จึงได้เก่งและไหวมาก สำหรับเพลงเดี่ยวของคุณระตีจะเลิศลอยเลยที่เดียว ...

นักดนตรีที่ดีย่อมต้องมีวินัยในการฝึกซ้อม และผู้วิจัยเองก็ได้ทราบว่า นักจะเข้ที่มีฝีมือทุกท่าน มักจะซ้อมกันมาก ชนิดหามรุ่งหามค่ำก็มี ดังที่ครูจ่าง แสงดาวเด่น ท่านซ้อมหนักมากจนไม่สบาย จึงเกิดคำเส้าล้อกันว่าถ้าใครคิดจะเข้มากจะทำให้เกิดโรคฝีในท้อง แต่ก็เป็นเรื่องความเชื่อในอดีต ส่วนครูแสวง อภิวงค์ ท่านก็เป็นครูที่ขยันซ้อม มีกิตติศัพท์เส้าล้อกันว่าทุก ๆ เช้าท่านจะจุดเทียนไขไว้ขณะไล่เพลง ถ้าเทียนไขยังลุกไหม้ ลงไปไม่ได้ประมาณ 1 องค์กร ท่านก็จะยังไม่หยุดไล่เพลง แม้ครูระตีเองก็มีผู้กล่าวถึงการซ้อมเพลงของท่านไว้มาก ดังที่ พนิดา วิเศษสุรการ (สัมภาษณ์, 23 มกราคม 2541) กล่าวว่า

... คุณแม่ไม่เคยทิ้งในด้านการคิดจะเข้ จนเมื่อคุณแม่ไม่ได้อยู่กับคุณตาคุณยายแล้ว คุณแม่ก็ยังคิดทุกเช้า เป็นประจำ ช่วงไหนว่างท่านก็จะขกจะเข้มาติด ซ้อมเพลงนั้น เพลงนี้จนเหงื่อตกเป็นเม็ด ๆ โดยมากท่านจะคิดเพลงเดี่ยวที่ยาก ๆ ฟังแล้วเพราะทั้งนั้น วิธีการเล่นลูกไม้ การทำเทคนิคต่าง ๆ ของคุณแม่ เช่น การสะบัดนิ้ว มองดูท่าทางแล้วว่าจะทำยาก เวลาฟังแล้วรู้สึกเร้าใจ การซ้อมเพลงเดี่ยวคุณแม่มักจะซ้อมอยู่ที่บ้าน เพราะเพลงเดี่ยวของคุณแม่มีคุณค่ามาก เคยมีคนมาขอซื้อเพลงของคุณแม่ด้วยราคาแพง แต่ก็ได้รับการปฏิเสธจากคุณแม่ไปโดยสิ้นเชิง ...

พูนพิศ อมาตยกุล (2531: 13) กล่าวถึงครูระตี วิเศษสุรการ ไว้ว่าครูระตี วิเศษสุรการ เป็นนักคิดจะเข้ฝีมือระดับชาติผู้เคยเป็นหัวหน้าแผนกคันทนตรีไทยประจำกรมประชาสัมพันธ์ และเป็นที่รู้จักกันดีในวงการคันทนตรีไทยว่าเป็นครูจะเข้ที่ยอดเยี่ยมหาผู้ใดเสมอมิได้ ครูระตีท่านได้ชื่อว่า เป็นนักจะเข้ฝีมือยอดเยี่ยมระดับชาติ มีผลงานบันทึกแผ่นเสียงไว้หลาย ๆ เพลง และแต่ละเพลงสร้างชื่อเสียงให้กับท่านอย่างมาก ด้วยฝีมือและความสามารถของท่านนั้นมีใช้เพียงนักแสดงฝีมือจัดเท่านั้น ท่านยังเป็นนักจะเข้ที่สามารถให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการสร้างจะเข้อีกด้วย โดยได้ให้คำแนะนำกับช่างจะเข้หลายคน ทั้งในพระนครและต่างจังหวัด จะเข้ร้านใดได้รับคำชมเชยจากท่าน คนที่ต้องการจะเข้ใหม่ก็จะต้องหาเจ้านั้นทันที นับว่ามีอิทธิพลไม่น้อย ในด้านความเชื่อถือของนักดนตรี และสำหรับผู้สร้างจะเข้ นั้นต่างก็กล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่าจะเข้ตัวไหนครูระตีเลือกไว้ว่าเสียงดี คนก็จึงจะขอซื้อตัวนั้นเสมอ ท่านเป็นคนใจดีช่วยไปเลือกจะเข้ให้ศิษย์ แม้จะต้องขึ้นรถ

ลงเรือไปก็ยินดี ดังที่ สรวุฒิ ฉัตรกุล ณ อยุธยา (2538: 280) กล่าวว่า

... อัน ยังจำวันที่ครูระติ วิเศษสุรการ นัดไปเจอกันที่บ้านครูกับเพื่อนที่ชื่อ สิทธิชัย ได้
 ดี วันนั้นเป็นวันที่น้ำท่วม ครูพานั่งรถดูไปซื้อจะเข้ที่บ้านครูเอื้อ ก่อนถึงตัวเมืองชลบุรี
 ครูเอื้อเป็นบุคคลที่ผลิตจะเข้ที่มีชื่อเสียงคนหนึ่งของเมืองไทย ในวันนั้นจึงได้จะเข้มา
 หนึ่งตัว ทำจากไม้ขนุน มีคุณสมบัติทั้งความ สีสันสวยสด และคงทน จัดเป็น Natural
 Resource ที่ทรงคุณค่า โดยที่ครูระติท่านเลือกให้เอง เป็นจะเข้หนัก เหมาะสมที่จะใช้
 เริ่มเรียน “ทาง” ของคุณครูซึ่งเป็น “ทางโถมทางพายู” โดยครูกล่าวว่าถ้าใครเริ่มหัดกับ
 จะเข้ที่หนักจะสามารถเล่น “ทาง” ของคุณครูได้ดี

ผู้วิจัยได้พบบทความของคุณสรวุฒิ ฉัตรกุล ณ อยุธยา จากหนังสือนิตยสารแพรว ใน
 คอลัมน์ที่ใช้ชื่อว่า “ของรักของหวง” ซึ่งกลายเป็นจะเข้ไม้ขนุนที่ครูระติ วิเศษสุรการ ได้คัดเลือกไว้
 ให้กับคุณสรวุฒิ เมื่อสมัยเรียนอยู่ที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัยซึ่งเป็นโรงเรียนที่มีชื่อเสียงแห่ง
 หนึ่งในกรุงเทพมหานคร เมื่อสมัยนั้นครูระติท่านได้ถ่ายทอดวิชาการบรรเลงจะเข้ไว้ให้นักเรียน
 โรงเรียนสวนกุหลาบหลายต่อหลายคน อันก่อให้เกิดความประทับใจในตัวครูผู้สอน ที่แม้กาลเวลา
 จะผ่านล่วงเลยมานานแล้วคุณสรวุฒิ ยังไม่ลืมในคุณค่าของตัวจะเข้ที่ได้รับการคัดเลือกจากครูระติ
 ที่ได้ชื่อว่าเป็นจะเข้ที่ครูระติเลือกไว้ให้ เพราะครูเป็นครูจะเข้ที่ใครต่อใครเกิดความประทับใจที่ได้
 เป็นศิษย์ และเกิดความประทับใจที่ได้มีโอกาสรู้จักกับครู ดังที่ สรวุฒิ ฉัตรกุล ณ อยุธยา (2538:
 280) กล่าวว่า

... เมื่อเด็ก ๆ อัน ไม่มีฝอยอยากจะเล่นจะเข้มาก เนื่องจากหลงใหลใน “ทาง” ของครู
 ระติ จึงเกิดความกระตือรือร้นอยากที่จะเป็นลูกศิษย์ ซึ่งในขณะนั้นครูระติท่านเป็น
 ข้าราชการอยู่กรมประชาสัมพันธ์ และแล้ววันหนึ่งชมรมดนตรีไทยของโรงเรียน
 สวนกุหลาบฯ ได้เรียนเชิญครูระติมาสอนจะเข้ ทำให้รู้สึกปลื้มใจและตื่นเต้น ที่จะได้
 เรียนจะเข้กับครูระติ สมปรารถนา จึงตั้งใจทำให้ดีที่สุด และจนทุกวันนี้เพลงเดี่ยว
 ของครูยังนิยมเล่นกันอยู่ เช่น เพลงลาวแพน มุล่ง จีนซิมใหญ่ ฯลฯ ลูกศิษย์ทุกคน
 ของครูระติได้เก็บรักษา “ทาง” ของครูระติไว้ในสายเลือด ถึงแม้ครูระติจะเสียชีวิต
 ไปนานแล้ว แม้ว่าอันจะทำงานบนถนนสายแฟชั่น แต่อีกมุมหนึ่งของชีวิตก็ยังคงเป็น
 คนไทยที่รักดนตรีไทย และจะยังเก็บรักษาจะเข้ตัวนั้นต่อไป ...

จากคำกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่ามีผู้ปรารถนาที่จะได้ชื่อเป็นศิษย์ของครูระติ
 วิเศษสุรการ ทุกคนถ้าผู้ใดมีใจรักในเสียงของจะเข้ ชื่อเสียงของครูระติมิได้อยู่เพียงแต่ชั้นครูเท่า
 นั้น เด็กกุ่มหลังที่ได้เคยเฝ้าติดตามและสืบทอดแสงหาคฤดีจนพบ ทุก ๆ คนจะได้รู้จักครูระติ
 วิเศษสุรการ และทราบเกิดตึกพิพท์ว่าท่านเป็นครูที่มีความสามารถอย่างแท้จริง

ครูระติ วิเศษสุรการ ท่านได้ทำหน้าที่ถ่ายทอดวิชาจะเข้ไว้ให้แก่บรรดาศิษย์ชายหญิง เป็นจำนวนไม่น้อย ท่านสอนโดยวิธีจำ และสอนตั้งแต่เด็กเล็กจนถึงผู้ใหญ่ที่อายุแยกกลางคนไป แล้วก็ยังมีเคยสอนที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย โรงเรียนพันชนะวิทยา โรงเรียนอัสสัมชัญ และคณะครูศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ดังที่ ชิดพงษ์ ส่งเสริมวรกุล (สัมภาษณ์, 19 กันยายน 2540) กล่าวไว้

... ที่สโมสรดนตรีไทย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เขาก็มีเทปมาขายด้วย โดยขาย สมาชิกชมรม เป็นเทปเพลงดนตรีไทยของ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ พอเปิดฟังก็ได้ยินเสียง จะเข้ทำให้แปลกใจว่าทำไมจะเข้เสียงเพราะดี รุ่นพี่ที่เกษตรบอกว่า คนเล่นคือ ครูระติ วิเศษสุรการ “เค้าสุดยอดอยู่แล้ว” แต่ตอนนั้นก็ยังไม่เคยเห็นหน้าครู ได้ยินแต่เสียง และ รู้จักชื่อครูก็ตอนนั้น ที่นี้ปีถัดมาก็สอบเอ็นทรานซ์ใหม่ สอบติดที่จุฬาฯ พอได้ที่นี้ก็มาร่วมเข้าชมรมดนตรีไทยของสโมสรนิสิต (สจม.) ทันที เมื่ออยู่ปี 1 มีการจัดพิธีไหว้ครู ดนตรีไทยประจำทุก ๆ ปี ชมรมฯ จะเชิญครูอาวุโสต่าง ๆ ทั้งหลายมาร่วมพิธี จึงได้มีโอกาสพบกับครูระติ เป็นครั้งแรก ครูมากับครูจสววย ครูนิภา และครูสุดจิตต์ ก็มา พอร่วมพิธีไหว้ครูกันเสร็จ ทูลหม่อมฯ (สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ) ขอเชิญครูเดี่ยวจะเข้ เป็นรายการแรก ครูระติเดี่ยวจะเข้เพลงลาวแพน ครูนิภาตีฉิ่งประกอบจังหวะให้ ครูระติ คลานไปที่จะเข้ แล้วทำเดี่ยวเพลงลาวแพน ยิ่งสร้างความแปลกใจว่าทำไมตอนเราตีดี เสียงจะเข้ไม่เพราะเลย แต่วันนั้นจะเข้ที่ครูระติตีดี เสียงดังมากทั้งที่เป็นจะเข้ตัวเดียวกัน กับที่เราตีดี ทำไมตอนเราตีดีเสียงจึงไม่ได้เรื่องเลย ...

กล่าวกันว่า ครูระติ ตีดีจะเข้แรงและค่อนข้างดู ไม่พลัวเบาเรียบและไหวนุ่มอย่างครู แสง อภัยวงศ์ แต่ในขณะที่เดียวกัน คนที่ชอบจะเข้เสียงซัด โทเราะ รวดเร็ว ทันใจ และตีดีให้อารมณ์ที่หนักแน่นแล้วจะต้องชอบเสียงจะเข้ของครูระติ เสมอ ครูระติ วิเศษสุรการ ท่านเป็นศิษย์ จะเข้ของครูจะเข้รุ่นโบราณหลายต่อหลายท่าน ครูระติเป็นศิษย์ครูสังวาลย์ กุลวอล์ก (นักจะเข้ผู้ที่เป็นครูผู้ใหญ่สอนในวังเจ้านาย) ครูขุ่ม กมลวาทิน (นักจะเข้ผู้ที่เป็นครูสอนในวังเจ้านาย) ครูจ่าง แสงดาวเด่น (ข้าราชการนักดนตรีไทยผู้ทำหน้าที่บรรเลงจะเข้แห่งวงมโหรีหลวง กรมมหรสพ) และครูแสง อภัยวงศ์ (ข้าราชการกองการสังคีต กรมศิลปากร) จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยมีความเห็นว่าด้วยเหตุนี้เองจึงทำให้ครูระติเป็นคนจะเข้ที่มีลีลาทางการบรรเลงเป็นของตนเอง คือท่านคิด ได้รวดเร็วอย่างครูแสง แต่กลับมีความหนักแน่นและชัดเจนแบบครูจ่าง อีกทั้งยังมีความหวานตามครูขุ่ม ดังที่ ภัทร เครือสุวรรณ (2531: 34) กล่าวไว้

... คุณครูเป็นคนจะเข้ที่มีท่าทางสง่างาม นั่งหลังตรงอยู่เสมอ ทุกไม้ตีชัดเจนคมกริบ และเสียงจะเข้ที่ออกมาแสดงถึงความมั่นใจ จะสับหรือขยี้ก็ร่อนซัดทุกคำไป คุณครูสม เป็นกุลสตรีที่ผ่านการอบรมมารยาทมาอย่างดีเยี่ยม ไม่มีสักครั้งเดียวที่ข้าพเจ้าจะเห็น คุณครูนั่งไขว่ห้าง หลังอ คุณครูจะส่งฝ่าเผยในทุก ๆ อิริยาบถ และคุณครูจึงเป็นผู้ให้

กำลังใจศิษย์อย่างยิ่ง เมื่อครั้งที่ข้าพเจ้าเรียนหนังสือที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้มีศิษย์รุ่นพี่ของข้าพเจ้านำข้าพเจ้าไปกราบฝากตัวเป็นลูกศิษย์ของคุณครู ในวันนั้นคุณครูต่อเพลงให้ทันที คุณครูติดเพลงขอมเงินให้ฟังก่อนหนึ่งเที่ยวด้วยท่าทางที่สง่างาม หลังตรง กริณิ้วดังทำท่า และเสียงจะเข้อันคมชัด เต็มไปด้วยความมั่นใจ ข้าพเจ้าไม่เคยเห็นผู้ใดติดจะเข้ได้ไพเราะเช่นนี้มาก่อน ความประทับใจครั้งนั้นติดตาข้าพเจ้ามาจนถึงทุกวันนี้ . . .

วงการดนตรีไทยทราบกันดีว่า ครูระติ วิเศษสุรการ ท่านเป็นนักคิดจะเข้มีมีระดับชาติ และเป็นครูจะเข้ท่านหนึ่งที่ยอดเยี่ยมหาผู้เสมอเหมือนยาก การศึกษาถึงชีวิตของท่านนับเป็นแนวทางการพัฒนาการศึกษาของวิชาชีพทางดนตรีไทย บทเรียนที่ได้จากชีวประวัติของท่านถือเป็นประวัติชีวิตบุคคล (life history) ดังที่ ยอร์จ เอ แอ็ด อิทซ์ (2531: 50) กล่าวว่า ประวัติชีวิตบุคคล จะเป็นเครื่องมือของการวิจัยที่จำเป็นสำหรับการได้มาซึ่งข้อมูลที่หลากหลาย นับแต่ความเชื่อและทัศนคติส่วนบุคคล กระบวนการในการเรียนรู้ทางสังคม การเปลี่ยนรูปแบบของวงจรชีวิต บทบาทต่าง ๆ ในแต่ละช่วงตอนของชีวิต โครงร่างและการหน้าที่ด้านพัฒนาการของครอบครัว กระบวนการทางประวัติศาสตร์ของชุมชนไปจนถึงคุณลักษณะต่างๆ ทางวัฒนธรรมและบุคลิกภาพ การศึกษาประวัติชีวิตของคุณครูระติ วิเศษสุรการ จึงถือได้ว่าเป็นการศึกษาที่สำรวจแบบเจาะลึกภูมิหลังของท่าน ความคาดหวังต่าง ๆ ของตัวท่านที่สามารถแสดงให้เห็นได้หรือเป็นสิ่งที่แฝงเร้นอยู่ในสิ่งใดก็ตาม รวมถึงปฏิกิริยาต่าง ๆ ที่ท่านมีต่อประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตขณะที่ท่านเติบโตและได้รับการพัฒนาภายใต้สภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา (อรทัย อาจอ่ำ, 2531: 4)

ครูระติ วิเศษสุรการ เป็นบุตรของนายพันโทพระวิเศษสุรการ (ต่วน ไชยสุด) ตำแหน่งเจ้ากรมอัยการ กระทรวงกลาโหม และนางแจ่ม วิเศษสุรการ สกุลเดิม เสถียรโกเศศ เป็นน้องสาวของพระยาอนุমানราชธนะ และเป็นหลานปู่ของหลวงภักดีจุมพล สกุลเดิม ไชยสุด และเป็นหลานตาของนายหลี่ เสถียรโกเศศ พระวิเศษสุรการ คุณพ่อของครูระตินั้นเป็นทหาร (สังกัดกรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน) ท่านเป็นผู้ที่รักและชอบเล่นดนตรีไทยมาก ส่วนคุณแม่ของครูระติ ท่านเป็นครูที่โรงเรียนสตรีมหาพฤฒาราม ดังที่ สัจฉวี วิเศษสุรการ (สัมภาษณ์, 18 มกราคม 2541) กล่าวว่า

. . . คุณปู่ คือคุณหลวงภักดีจุมพล นั้น ท่านนิยมดนตรีมาก และท่านชอบเล่นดนตรีเป็นงานอดิเรก ท่านมีวงมโหรีเป็นของตนเอง พอตกมาถึงสมัยของคุณพ่อนั้น ก็พยายามปลุกฝังและฝึกหัดให้ลูก ๆ ทุก ๆ คนได้หัดดนตรีไทยกันคนละอย่าง แต่มีเพียงแค่พี่ติคนเดียวที่ได้เรื่องได้ราว . . .

ครูระติ วิเศษสุรการ มีพี่น้องทั้งหมดด้วยกัน 6 ท่าน คือ

1. นางสาวจำเนียร วิเศษสุรการ

2. นายกลศ	วิเศษสุรการ
3. นางระดี	วิเศษสุรการ
4.. นางลักษณีย์	วิเศษสุรการ
5. นายสุรเดช	วิเศษสุรการ
6. นางสัจฉวี	วิเศษสุรการ

ตั้งแต่เกิด บิดาของครูระดี วิเศษสุรการ นำครูเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และได้รับพระราชทานนามแก่ครูว่า “ระดี” ซึ่งหมายถึง “ความยินดี” และได้รับเสมาเป็นจ็ห้อยคอของในหลวงรัชกาลที่ 6 สมัยเด็กครูระดี วิเศษสุรการ ได้เข้าไปอยู่ในวังของสมเด็จพระนางเจ้าอินทรศักด์ศจี พระวรราชชายา ในครั้งนั้นครูจะได้รับการอบรมเลี้ยงดูให้อยู่ในกฎระเบียบ ดังที่ สัจฉวี วิเศษสุรการ (สัมภาษณ์, 18 มกราคม 2541) กล่าวว่า “เมื่อเด็กพีดีจะไม่ชอบชีวิตในวังเพราะต้องอยู่ในกฎ ระเบียบมาก พีดีเคยโดนทำโทษให้ทานพริกขี้หนู และให้หัดรำละคอน ซึ่งพีดีก็ไม่ชอบอีก และตอนอยู่ในวังนั้นพีดีจะยังไม่ได้เรียนดนตรีไทย”

เมื่อ ครูระดี วิเศษสุรการ อายุเข้าสู่วัยเรียน จึงได้หลุดลาออกจากวังของสมเด็จพระอินทร์ฯ และได้เริ่มต้นเรียนหนังสือ วิชาสามัญ ตามลำดับ เริ่มเรียนวิชาสามัญทั่ว ๆ ไปจากโรงเรียนสายปัญญาและโรงเรียนเซนต์ฟรัง ซีสซาเวียร์ คอนแวนต์ จนจบมัธยมศึกษาปีที่ 6 ต่อมาได้เข้าเรียนวิชาครูที่โรงเรียนฝึกหัดครูเซมะสิริอนุสรณ์ เพราะที่โรงเรียนนี้จะสอนวิชาครูและรับนักศึกษาที่จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จนท้ายสุดได้สมัครเข้าเรียนที่เตรียมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เพื่อที่จะเรียนสาขาวิชานิติศาสตร์ พอดีกับในช่วงนั้นเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 มหาวิทยาลัยจึงต้องปิด ครูระดีจึงเป็นนักเรียนเตรียมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ รุ่นที่ 6 ในตอนนั้น นับเป็นการศึกษาชั้นสูงสุดของครูระดี วิเศษสุรการ

ในช่วงที่ครูระดี เริ่มเข้าเรียนวิชาสามัญนั้น คุณพ่อของครูได้พักครูดีมีชื่อเสียงทางด้านจะเข้ในสมัยนั้นมาสอนให้เป็นเหมือนวิชาเสริมพิเศษ หลังจากเลิกเรียนที่คอนแวนต์แล้ว คุณพ่อพาครูมาเรียนที่สโมสรของกระทรวงกลาโหม และที่นี่เองนับเป็นจุดเริ่มการเรียนวิชาการบรรเลงจะเข้ของครูระดี ดังที่ สัจฉวี วิเศษสุรการ (สัมภาษณ์, 18 มกราคม 2541) กล่าวว่า

... พีดี มีพรสวรรค์ทางด้านดนตรีมาก สามารถทำได้สนใจครูที่มาสอน การเรียนดนตรีของพีดีนั้นเกิดมาจากการที่คุณพ่อจ้จ้จ้จ้มาแต่เด็ก โดยให้ตื่นแต่เช้า และให้ซ้อมจะเข้ทุก ๆ วัน จ้างครูจะเข้อย่างพวกครูขุ่ม ครูจ่าง มาสอนที่บ้าน ในคอนแรกพีดีไม่ชอบเล่น เพราะคุณพ่อบอกให้เล่น แต่พอเล่นแล้วทำได้ดี เลยฝึกต่อมาจนได้ดี ความจริงคุณพ่อไม่ได้คาดหวังว่าจะให้ยึดวิชาดนตรีเป็นอาชีพ เพียงแต่ให้เล่นเป็นงานอดิเรก และเป็นความสามารถพิเศษ เมื่อว่างจะได้มาเล่นกันจริง ๆ แล้วพีดีจะเป็นคนเดียวที่ได้รับการฝึกฝนทางด้านหนังสือมากกว่าพี่น้องคนอื่น ๆ แต่พีดีกลับมาชอบทางด้านดนตรี อีกอย่างหนึ่งเมื่อเด็ก ๆ พีดีจะซีโรค เจ็บป่วยด้วยเป็น

โรคไข้ไทฟอยด์ในตอนนั้น ทำให้คุณพ่อเป็นหวัดว่าเมื่อโตขึ้นจะหากินเลี้ยงชีพด้วย
 วิชาการศึกษาทั่วไปอาจจะลำบาก คุณพ่อจึงปลูกฝังและเสริมวิชาพิเศษให้กับพี่ที่
 มากกว่าพี่น้องคนอื่น ๆ อย่างเอาจริง . . .

ตั้งที่กล่าวแล้วในข้างต้น ครูระติ วิเศษสุรการ ท่านได้รับการปลูกฝังและปูพื้นฐานทาง
 การศึกษาที่ดีจากคุณพ่อ เพราะเหตุว่าคุณพ่อของครูท่านเป็นผู้ที่รักในดนตรีไทย และมีความ
 สามารถทางดนตรีไทยอยู่แต่เดิม ส่วนคุณปู่ของครูคือ หลวงภักดีจุมพล ท่านเป็นทหารและรัก
 ดนตรีไทยโดยนิยมเล่นเป็นงานอดิเรก เพื่อความสนุกครั้นเครง โดยมีวงมโหรีเป็นของตัวเองด้วย
 เหมือนกัน จึงทำให้เกิดการปลูกฝังทางด้านดนตรีไทยกันต่อมาเป็นช่วง ๆ และต่อมา เมื่อถึงรุ่น
 ครูระติ นั้น คุณพ่อของครูก็ได้หัดดนตรีให้กับลูก ๆ ทุกคน โดยการจ้างครูมาสอนที่บ้าน แต่มีครู
 ระติเพียงคนเดียวที่จัดว่ามีพรสวรรค์ทางด้านนี้ จึงได้รับการปลูกฝังตลอดมาจนกระทั่งครูระติท่าน
 เป็นนักดนตรีไทยที่ดีและมีความสามารถ ดังที่ พนิดา วิเศษสุรการ (สัมภาษณ์, 23 มกราคม
 2541) กล่าวว่า

. . . คุณตา (พระวิเศษสุรการ-ผู้วิจัย) เป็นผู้ใหญ่ที่มองเห็นการณ์ไกล ทราบมาว่าตอน
 เล็ก ๆ คุณแม่ (ระติ วิเศษสุรการ-ผู้วิจัย) เป็นคนขี้โรค ทำให้การเรียนทางด้านวิชาการ
 นั้นไปได้ช้ากว่าพี่น้องคนอื่น ๆ คุณตาพยายามป้อนให้คุณแม่มีใจรักจะเข้ รักดนตรีไทย
 หวังจะให้เด่นทางด้านนี้ คุณตาคอยเคี่ยวเข็ญ โดยทุก ๆ เข้ามีดต้นนอนขึ้นมาต้องเล่น
 เพลงเด่น ๆ ของครูจ้างที่ได้กำหนดไว้ คุณแม่จะต้องซ้อมเพลงดีดจะเข้ในทุก ๆ เข้า
 จนกระทั่งดิฉันโตแล้ว คุณแม่ก็ยังต้องซ้อมทุก ๆ เข้า จนดิฉันสามารถใช้ปากร้องเพลง
 เข้าทำนองตามที่คุณแม่คิดได้ อันนี้เป็นเรื่องจริงเลย . . .

ชิดพงษ์ ส่งเสริมวารกุล (สัมภาษณ์, 19 กันยายน 2540) กล่าวว่า “คุณครูระติเล่าให้ฟัง
 ว่า ตอนที่ท่านหัดจะเข้ใหม่ ๆ จะต้องตื่นนอนตั้งแต่ตี 4 ตี 5 ลุกขึ้นมาไล่เพลง ไล่มือ แล้วถึงจะ
 อาบน้ำ ทานข้าว ไปโรงเรียน พอดกเข้ไปเรียนจะเข้ต่อกับครูผู้สอน และคุณพ่อของครูมีส่วน
 อย่างมากในการสร้างกิจวัตรประจำวันให้กับครู” ดังที่ สุดจิตต์ สุริยประณีต (สัมภาษณ์, 18
 พฤษภาคม 2541) กล่าวว่า “คุณพระวิเศษสุรการ คุณพ่อของคุณระติ ท่านชอบจะเข้มาก ให้
 คุณระติหัดจะเข้ และพาครูพาอาจารย์ไปสอนให้ที่บ้าน ท่านชอบดนตรีมาก”

คนเราทุกคนนั้น เมื่อเกิดมาและมีชีวิตอยู่ในสังคมย่อมจะต้องได้รับการศึกษาด้วยกันทั้ง
 นั้น จะเป็นการศึกษาในรูปแบบที่ไม่มีแบบแผน (Informal Education) เช่น การศึกษาจากบ้าน จาก
 วัด จากในวัง เยี่ยงการศึกษาของเด็กไทยในสมัยก่อน หรือการศึกษาย่างมีแบบแผน (Formal
 Education) เช่น การศึกษาจากโรงเรียน วิทยาลัยและมหาวิทยาลัย หรือสถาบันต่าง ๆ ซึ่ง
 ประวัติของครูระติ วิเศษสุรการ แสดงถึงการที่ครูระติ วิเศษสุรการ ได้ผ่านการขัดเกลา อบรมตาม
 กระบวนการทางสังคมแต่ด้วยเด็กตามความนิยมและตามวิถีการที่ดีที่สุด ซึ่งเท่าที่ครอบครัวของผู้มี
 ฐานะพึงทำได้ ในสมัยนี้เองนับเป็นการผสมผสานความรู้ทางด้านการศึกษาไทย ซึ่งอยู่ในระหว่าง

การปรับตัวให้เข้าสู่การศึกษาอย่างมีระบบ ถ้ามองย้อนหลังไปในอดีตเมื่อสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 การศึกษาซึ่งอยู่ในลักษณะที่เป็นการศึกษาแบบไม่มีแบบแผน (Informal Education) เสียเป็นส่วนใหญ่ ผู้คนได้เรียน ได้รับการศึกษาจากบ้าน จากครอบครัว ของตนเอง พ่อแม่มีความรู้อะไรก็สอนไปตามนั้น ดังท่านองบตกลอนหนึ่งที่ว่า

ไก่ออกอ่อนสอนลูกให้คู้ยเขี่ย   เสือตัวเมียสอนลูกให้ข่มข่อน
มยุราพาลูกเที่ยวรำพื่อน   ทุกเหล่าสอนลูกเต้าตามตระกูล

การศึกษาแต่โบราณมา จะเห็นได้ว่า ศูนย์กลางของการศึกษาสำหรับกลุ่มชนชั้นสูงนั้น อยู่ที่พระบรมมหาราชวัง วังเจ้านาย หรือบ้านข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ส่วนการศึกษาของราษฎรนั้น ส่วนใหญ่อยู่ที่วัด มีพระเป็นครูผู้ทำหน้าที่สอนให้เด็ก ๆ สามารถอ่านออก เขียนได้ ด้วยวิธีการสอนแบบท่องจำ อบรมศีลธรรมจรรยา มารยาท ตลอดจนวิชาชีพต่าง ๆ เท่าที่สามารถเรียนได้จาก พระภิกษุ ซึ่งส่วนมากเป็นเด็กผู้ชาย สำหรับการศึกษาของเด็กผู้หญิง ส่วนใหญ่เป็นการเรียน ประเภทเย็บปักถักร้อย การครัวและการบ้านการเรือน โดยมากผู้ปกครองมักนิยมส่งบุตรหลานไป อยู่ตามตำหนักเจ้านายหรือบ้านข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ เพื่อที่จะได้เรียนรู้นิสัยประเพณี วิชาความรู้ทางศิลป ตลอดจนฝึกอบรมมารยาท

กระบวนการศึกษาดังกล่าว ได้เกิดขึ้นมานานนับแต่เริ่มมีสังคมมนุษย์และมีการถือปฏิบัติต่อกันมาโดยเฉพาะการศึกษา ในแบบที่ให้คนเรียนรู้วัฒนธรรมที่เป็นอยู่เพื่อให้คน ๆ นั้น สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมร่วมกับคนอื่น ๆ ได้อย่างมีความสุข การศึกษาในแบบนี้เป็นการศึกษา ที่คนแก่จัดให้กับคนใหม่ในสังคม ผู้ใหญ่จัดให้เด็ก พ่อแม่จัดให้กับลูก บางทีเราเรียกกระบวนการ ศึกษาแบบนี้ว่าเป็นการอบรมบ่มนิสัย เพื่อให้สมาชิกของสังคมได้มีความรู้ขั้นต่ำ มีวิชาชีพ มีความเข้าใจในระบบของสังคมเพียงพอที่จะดำรงชีพอยู่ในสังคมได้ การศึกษาในลักษณะนี้นอกจากจะทำให้สมาชิกใหม่คือเด็กได้เรียนรู้วัฒนธรรมของสังคมแล้ว ยังเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรม จากคนรุ่นหนึ่งให้สืบทอดไว้กับคนอีกรุ่นหนึ่งด้วย กระบวนการศึกษาในแนวนี้เรียกกันตามศัพท์ ของนักสังคมวิทยาว่า เป็นกระบวนการสังคมประกิต (Socialization Process) หรือเป็นการศึกษา อย่างไม่เป็นทางการ (Informal Education) (ไพฑูริย์ สินลารัตน์, 2529: 16)

การศึกษาของไทยมาปฏิรูปเปลี่ยนแปลงแบบแผนเป็นแบบการศึกษาในระบบโรงเรียน อย่างแบบชนชาติตะวันตกในราวสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 จึงเป็นรากฐานการจัดการศึกษาของประเทศมาจนถึงปัจจุบันนี้ ซึ่งพระองค์ท่านได้ทรงตั้งเตือน นักเรียนผู้ได้ทุนเล่าเรียนหลวงสมัยนั้นไว้ตอนหนึ่งว่า “เราไม่ได้มาเรียนจะเป็นฝรั่ง เราเรียนเพื่อ จะเป็นคนไทยที่มีความรู้เสมอด้วยฝรั่ง” (“การศึกษาไทยในสมัยรัชกาลที่ 5” พิพิธภัณฑสถาน แห่งชาติ พระนคร, 2541)

ในสมัยรัชกาลที่ 6 แม้ว่าโครงสร้างทางการศึกษาจะมีการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงตัวผู้บริหารสูงสุดของรัฐ ตลอดจนสมภาวะการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจการเมือง อันมีผลผลักดันให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอุดมการณ์ทางสังคม ซึ่งเป็นอุดมการณ์ที่จะบำรุงรัฐชาติให้เจริญตามแบบอย่างตะวันตก ซึ่งรัชกาลที่ 5 ทรงวางพื้นฐานไว้แล้ว ความเปลี่ยนแปลงของอุดมการณ์นี้กล่าวคือได้เกิดความหลากหลายในแนวคิดและวิธีการในการทำนุบำรุงชาติให้เจริญเข้มแข็งที่เชื่อมอารยชาติในช่วงนั้น กลุ่มผู้บริหารการศึกษาของรัฐซึ่งมีแนวคิดจัดการศึกษาแบบตะวันตก ถือว่าการศึกษาเป็นการพัฒนาความเจริญให้แก่ประเทศด้านหนึ่ง คนกลุ่มนี้ได้ผลักดันนโยบายการศึกษาแบบใหม่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในกระบวนการโครงสร้างการศึกษา ตั้งแต่การจัดการและโครงสร้างการศึกษา (วารุณี โอสถารมย์, 2524: 208)

แม้ว่าครูระติ วิเศษสุรการ จะมีช่วงชีวิตอยู่ในสมัยรัชกาลที่ 6 เป็นต้นมา แต่ระบบการศึกษาในขณะนั้นก็แสดงถึงการผสมผสานของแนวคิดที่มีความต่อเนื่องมาจากสมัยรัชกาลที่ 5 จนถึงสมัยรัชกาลที่ 6 การศึกษาแบบไทยในสมัยโบราณอันกล่าวได้ว่าเด็กไทยในสมัยโบราณนั้นจะได้รับการศึกษาจากวัดและบ้านแล้วก็ยังมิมีสถานศึกษาอีกแห่งหนึ่งที่เป็นที่ให้การศึกษแก่กุลบุตร กุลธิดา แม้จะเพียงบางกลุ่มก็ตาม สถานที่แห่งนั้นก็คือนิเวศ เฉพาะอย่างยิ่งเด็กหญิงจะได้รับการสอนให้เป็นกุลสตรีไทยที่แท้จริง ผูกกิริยามารยาทและงานแม่บ้านการเรือน ดังที่ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช (2496: 113-130) ได้บรรยายเรื่องการศึกษาของเด็กหญิงไว้ในหนังสือสี่แผ่นดิน ตอนหนึ่งถึงการศึกษาของแม่พลอย ซึ่งเป็นตัวเอกของเรื่องนี้ไว้อย่างน่าสนใจว่า “หลังจากที่ได้เข้ามาอยู่ในวังได้สองวัน คุณสายก็ให้เรียนหนังสือ หัดอ่านจากหนังสือมูลบทบรรพกิจ ตอนป้ายสอนกิจการต่าง ๆ ให้เสมอ เวลากลางคืนหัดให้พัดเพื่อจะได้ไปถวายอยู่จนพัดเสด็จ หรือเจ้านายพระองค์อื่นได้ในวังหลัง” นอกจากนี้แล้ว แม่พลอยยังได้รับการสอนให้ทำงานต่าง ๆ ซึ่งเป็นงานแม่บ้าน โดยวิธีการเป็นลูกมือเสียก่อน

เด็กผู้หญิงส่วนมากได้รับการศึกษาในทางอ่านเขียนจากญาติหรือครูพิเศษมาสอนที่บ้าน สอนวิชาช่าง กิริยามารยาทและความรู้รอบตัว มักจะส่งเข้าไปฝึกในพระบรมมหาราชวัง ตามตำหนักพระมเหสี เจ้านายหรือเจ้าจอมต่าง ๆ ซึ่งมีการเกี่ยวข้อยกันอยู่ ฉะนั้นตามสำนักต่าง ๆ นี้จึงเป็นเหมือนคอลเลจ (College) ในสมัยนี้และพระบรมมหาราชวังก็คือมหาวิทยาลัย (University) นั่นเอง (พูนพิศมัย ดิศกุล, 2509: 7)

ครูระติ วิเศษสุรการ ท่านได้กลับมายังบ้านอีกครั้งหนึ่งเมื่ออายุของท่านเริ่มเข้าสู่วัยเรียน ในช่วงนี้เป็นระยะเวลาที่ครูได้รับการฝึกหัดมารยาทของชาววังมาตั้งแต่เด็ก ซึ่งมีผลอย่างหนึ่งที่ทำให้ครูเป็นคนที่มีบุคลิกลักษณะเรียบร้อยและซื่อาย ไม่ช่างพูด ชีวิตของครูเมื่อตอนที่อยู่ในวังนั้นนับว่าเป็นสิ่งที่ช่วยให้ครูเป็นผู้ที่มีระเบียบ มีวินัยตั้งแต่เยาว์ ถึงแม้ว่าช่วงเวลาของการเข้าไปอยู่ในวังนั้นจะเป็นช่วงสั้นและเป็นช่วงเวลาที่ครูยังเป็นเด็ก แต่สิ่งนี้เองได้เป็นพื้นฐานแห่งการอบรมบ่มนิสัย ช่วยขัดเกลาให้กับครูโดยไม่รู้ตัว ต่อเมื่อครูเป็นผู้ใหญ่จึงมีคนรอบข้างมักจะกล่าวถึงครูว่า ครู

นี้สมกับที่ท่านเคยเข้าไปอยู่ในวังตั้งแต่เด็ก เพราะท่านนั้นเป็นผู้ที่มีกิริยามารยาทสง่างาม รู้จักกาลเทศะสมกับที่ท่านได้รับการอบรมคุณสมบัติของผู้ดี สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เองเป็นความงามที่ติดตัวคุณมาจนกระทั่งทำให้ทุก ๆ คนมักจะกล่าวถึงคุณว่า ท่านนั้นเป็นครูที่เก่ง มีฝีมือและพร้อมด้วยคุณสมบัติของความเป็นผู้ดี ครูระติ วิเศษสุรการ ท่านได้เริ่มต้นการฝึกหัดวิชากระบวรเพลงจะเข้ โดยมีคุณพ่อเป็นผู้ปลูกฝังและจัดหาครูดีมีฝีมือมาสอนให้กับคุณครู ดังที่ ครูระติ วิเศษสุรการ (เทปดลับ) กล่าวถึงประวัติการเรียนดนตรีว่า “คุณพ่อของครูท่านพยายามหาครูดีมีฝีมือในเมืองไทย ถ้าท่านทราบว่าครูคนไหนเก่งมีฝีมือ ท่านจะไปหามาจนได้ แม้ว่าบางที่จะได้มาด้วยความยากลำบาก”

ในตอนเย็นหลังจากเลิกเรียนวิชาสามัญทั่วไปแล้ว สมัยที่ครูระติ วิเศษสุรการ ยังเรียนอยู่ที่โรงเรียนเซนต์ฟรังซิสซาเวียคอนแวนต์ คุณพ่อของครูจะรับมาหัดเรียนจะเข้ที่สโมสรของกระทรวงกลาโหม ดังที่ ครูระติ วิเศษสุรการ (เทปดลับ) กล่าวว่า

... คุณพ่อของครูทำงานอยู่ที่กระทรวงกลาโหม และที่นั่นมีวงดนตรี มีสโมสร เป็นเหมือนกับสวัสดิการจากที่ทำงานที่ให้ลูกหลานพวกข้าราชการไปเรียน หากความรู้ได้จากสโมสรนั้น ตอนเย็นครูก็เลยไปเรียนพิเศษวิชาจะเข้ที่กระทรวงกลาโหม คุณพ่อชอบจะเข้จึงไปเรียน แต่ครูจำไม่ได้แล้วว่าใครเป็นครูสอน อยู่ที่กระทรวงกลาโหมนั้น ...

การเริ่มต้นเรียนดนตรีของครูระติ วิเศษสุรการ นั้น เกิดขึ้นจากความต้องการที่จะปลูกฝังวิชาดนตรีให้กับบุตร โดยคุณพ่อของครูเอง ด้วยเหตุที่ว่า คุณพ่อของคุณครู (พระวิเศษสุรการ-ผู้วิจัย) นั้นเป็นผู้ที่มีความชื่นชอบดนตรีไทยอยู่แล้ว และเป็นบุคคลหนึ่งที่สามารถเล่นดนตรีไทยได้ ดังที่ เทพี พันทุมเสน (สัมภาษณ์, 10 ตุลาคม 2539) กล่าวว่า

... ที่คุ้นกับคุณระติ เพราะสมัยนั้นเด็ก ๆ วัยรุ่นสมัยก่อน แต่ละบ้านจะมีการเล่นดนตรีกันทั้งนั้น เพราะฉะนั้นเราจะมีการผลัดเปลี่ยนกัน อาทิตย์นี้จะเป็นบ้านของครู (บ้านพระยาทรงสุรเดช - ผู้วิจัย) อีกอาทิตย์ก็จะเป็นบ้านระติ (บ้านพระวิเศษสุรการ - ผู้วิจัย) และอาทิตย์ต่อมา ก็จะเป็นบ้านคุณพระที่ฝั่งโน้น และก็ยังมีอีกที่ชอยหม่อมแก้ว (ท่านผู้หญิงแก้ว สนิทวงศ์ ณ อยุธยา - ผู้วิจัย) ซึ่งก็เป็นบ้านที่เล่นดนตรีเหมือน ๆ กัน เพราะฉะนั้นเราจะกระจายกันไปอาทิตย์หนึ่งบ้านนั้น บ้านนี้เปลี่ยนสับกันในละแวกแถว ๆ นี้ ในบางครั้งจะมีงานไปเล่นดนตรีตามบ้านแต่ละบ้าน

คุณเทพี พันทุมเสน บุตรสาวพระยาทรงสุรเดช เป็นนักเรียนรุ่นเดียวกับครูระติ วิเศษสุรการ ซึ่งสภาพของดนตรีไทยในขณะนั้นมักจะใช้เป็นของเล่นเหมือนเป็นความรู้พิเศษที่พวกลูกของผู้มียศมีตำแหน่ง ไข่เล่นกันเป็นของเพลิดเพลินและเป็นความรู้ติดตัว ถ้าสภาพของกลุ่มนักดนตรีไทยกลุ่มนี้ซึ่งเมื่อเวลามีงานสำคัญก็จะรวมกันไปบรรเลงและเผยแพร่ชื่อเสียงและแสดงความสามารถกันโดยทั่วไป ดังที่ เทพี พันทุมเสน (สัมภาษณ์, 10 ตุลาคม 2539) กล่าวว่า

... เมื่ออายุได้ประมาณ 11-12 erness ไปเล่นกันตามงานต่าง ๆ สมัยก่อน ๆ งานวันเกิด งานขึ้นบ้านใหม่ จะใช้บอกลูกท้าว หลานเธอ เชิญไปก็ไปเล่นด้วยกัน อย่างงานเปิดโรงพยาบาล รู้สึกว่าจะเป็นโรงพยาบาลพญาไท ถ้าจำไม่ผิด เราก็ไปเล่นกันทั้งสองคน ตอนนั้นยังจำได้ดีว่าทั้งสองคน เพิ่งจะหัดใส่รองเท้าส้นสูงกันใหม่ ๆ ครูระติก็กลัว ครูเองก็กลัวว่าจะเดินแล้วล้ม ร้องกันลั่นว่าขอจับแขนหน่อย และเหตุที่ครูกับครูระติต้องแยกกันก็เป็นเพราะวิถีชีวิตทางการเมือง ...

ครูระติ วิเศษสุรการ ได้เริ่มต่อเพลงกับครูสังวาลย์ กุลวัลย์ เป็นท่านแรก โดยที่คุณพ่อของครูพาไปเรียนที่บ้านของครูสังวาลย์ การเรียนที่นี้ครูระติได้เริ่มต่อเพลงดับต้นเพลงฉิ่ง และเพลงจระเข้หางยาว เป็นเพลงพื้นฐาน ดังที่ ครูระติ วิเศษสุรการ (เทพดลัษ) กล่าวว่า “ต่อจะเข้กับครูชุ่มนี้จะนาน แต่ต่อกับครูสังวาลย์นั้นเพียงแค่ว่าไม่ก็เพลง ก็มาเรียนต่อกับครูชุ่ม กมลวาทิน” คุณพ่อของครูระติได้เชิญครูชุ่ม กมลวาทิน มาสอนจะเข้ให้ครูระติที่บ้าน ต่อจากครูสังวาลย์ นับเป็นเวลาหลายปี และมาสอนทุกสัปดาห์ ดังที่ ระติ วิเศษสุรการ (เทพดลัษ) กล่าวว่า “ต่อเพลงกับครูชุ่มนานมากทีเดียว ต่อจนได้เดี่ยวเพลงลาวแพนที่ดีอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งเป็นทางของครูชุ่ม กมลวาทิน ครูชุ่มเป็นคนดีจะเข้ทางหวาน สำหรับเพลงลาวแพนทางเดี่ยวนี้น่าจะเข้ดีมาก”

การเรียนวิชาจะเข้กับครูชุ่มนั้นเป็นการต่อกันแบบตัวต่อตัว ใช้จะเข้กันคนละตัวระหว่างครูชุ่มกับครูระติ โดยครูจะดีดนำแล้วครูระติก็จะดีดตาม ช่วงที่ต่อเพลงกับครูชุ่มนี้จะต่อกันแต่เพลงพื้น ๆ ธรรมดาทั่ว ๆ ไป ดังที่ เทพ พันทุมเสน (สัมภาษณ์, 10 ตุลาคม 2539) กล่าวว่า ครูชุ่ม กมลวาทิน ว่า

... แปกใหม่ที่ครูชุ่ม เวลาท่านต่อเพลงให้ครูกับครูระติ ลูกเล่นอะไรต่ออะไร เนื้อเพลงครูก็บอกให้ เล่นให้ดู แต่ท่านเองก็ไม่ค่อยจะเล่น ครูระติได้ทางจะเข้ โดยเนื้อแท้เพราะระติเริ่มหัดใหม่ แต่ของครูเองสืขอมมาพอเป็นบ้างแล้ว ครูคิดว่าระติเค้าต่อได้ทางเพลงหมู่ของจะเข้จากครูชุ่มไปบ้างเหมือนกัน ...

การฝึกหัดจะเข้ในชั้นพื้นฐานที่ครูระติ วิเศษสุรการ ได้รับการถ่ายทอดมาจากครูชุ่ม กมลวาทิน นั้นนับว่าเป็นหลักของการบรรเลงจะเข้ที่ถูกต้อง และได้รับการปูพื้นฐานจากครูจะเข้แท้ ๆ ที่สำคัญทางเพลงที่ครูชุ่ม กมลวาทิน คิดให้มันจัดเป็นทางเฉพาะของการบรรเลงจะเข้ตามที่ครูระติ กล่าวไว้ว่า ได้ต่อกับครูชุ่มนาน นานมากพอที่จะได้ต่อเพลงเดี่ยว เพลงลาวแพนได้นั้น ยิ่งเป็นการชี้ชัดว่าคุณครูระติ ท่านได้เรียนจะเข้กับครูชุ่ม จนถึงขั้นการต่อเพลงเดี่ยว ซึ่งเป็นเพลงเดี่ยวที่นักจะเข้ทั่ว ๆ ไปต้องการที่จะได้ทางไว้เล่นฮวดฝีมือกัน ดังที่ เทพ พันทุมเสน (สัมภาษณ์, 10 ตุลาคม 2539) กล่าวว่า

... ตอนที่ครูชุ่ม กมลวาทิน ดีดเพลงลาวแพน ของท่านให้เราทั้งสองคนฟัง เราต่างชอบทางกันมาก โดยเฉพาะตรงชุ่ม จะมีการกระทบสายลาวด มันเพราะตรงนี้ มีลูกที่

ต้องทำเสียงเหนือ ๆ ต่าง ๆ นา ๆ บางลูกต้องรู้ว่า ู้ไม่ คิดเสียงจึงจะเกิดแบบนั้น ทางของเราดีกว่าทางของใคร ๆ เวลาครูสอนก็จะมีจะเข้สำหรับครูไว้ทำแบบอย่าง ให้คู่อีกตัวหนึ่งด้วย ครูช่อมท่านเป็นแบบอย่างของครูโบราณ คือจะไม่ค่อยพูด อธิบาย อะไรมาก ถ้าท่านเห็นว่าลูกโหนดี ลูกโหนเหมาะ เข้าทำก็ต่อให้ไปเลย ต่อไปเรื่อย ๆ ใช้ระบบความจำโดยไม่ต้องใช้โน้ตเป็นร้อย ๆ เพลงก็ไม่ต้อง ยังแปลกใจว่าไม่รู้จำ กันได้อย่างไร แต่มบางคร้้งคุณครูก็จะชมเราทั้งคู่อีกกว่าหิวดี ต่อเพลงง่าย อาจเป็นว่า ครูช่อมท่านเป็นครูที่ใจดีอยู่แล้วด้วยก็เป็นได้

ครุระดี วิเศษสุรการ ท่านได้รับการถ่ายทอดวิชาจะเข้จากครูช่อม จนทำให้ท่านเป็นผู้ที่มีฝีมือทางการบรรเลงจะเข้และด้วยความที่ครุระดีมีหน่วยก้านในการคิดจะเข้แบบโลดโผน มีคล่องสมกับทางเพลงที่ปราดเปรียว พิสดาร การคิดแรง ดัดหนักด้วยมือที่คล่องไวนั้น นับว่าท่านได้เข้าสู่วิถีทางของการเป็นเอตทัคคะทางการบรรเลงจะเข้อีกท่านหนึ่งในเวลาต่อมา ดังที่ เทพพิณทุมเสน (สัมภาษณ์, 10 ตุลาคม 2539) กล่าวว่

... ครูช่อมท่านมักจะกล่าวถึงเราทั้งสองอยู่เสมอว่า คือระหว่างครูกับครุระดีนั้น มือจะไปคนละแบบ เป็นมือหวานกับมือเปรี้ยว พูดแค่นี้ก็รู้แล้วว่าระดีเค้าเปรี้ยว ส่วนของครู (เทพพิณทุมเสน - ผู้วิจัย) จะนุ่ม ระดีเค้าจะเปรี้ยวปูดปาด ดัดหนัก กดหนักและแรง นี่เป็นคำพูดของครูผู้สอน พูดเองเลย...

จากคำกล่าวในข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ครุระดีท่านมีแนวทางการบรรเลงจะเข้เป็นของตัวเอง แล้วตั้งแต่เรียนกับครูช่อม กมสวาทิน และในเวลาต่อมานั้นเมื่อท่านได้เป็นลูกศิษย์เอกของครูจ่างแสงดาวเด่น ผู้ที่มีแนวทางการบรรเลงจะเข้แบบอย่างเดียวกัน จึงยิ่งทำให้ครุระดีได้รับแบบอย่างของทางการบรรเลงจะเข้ที่ดีจากครูจ่างแสงดาวเด่น เพิ่มขึ้นอีก ในเวลาต่อมาภายหลังจากเรียนกับครูช่อม กมสวาทิน ดังที่ ศักรินทร์ สุปญ (2532: 40) กล่าวว่

... เมื่อสิ้นครูช่อม บิดาของครูก็ได้เชิญครูจ่างแสงดาวเด่น มาสอนวิชาการบรรเลงจะเข้แทน ซึ่งในช่วงนี้เองที่ครูเริ่มสนใจทางด้านดนตรีอย่างจริงจัง และครูจ่างก็รักคู่มาก หลักและทางเพลงต่าง ๆ ทางด้านจะเข้ ส่วนมากของครุระดี จะได้มาจากครูจ่างเกือบทั้งหมด และในช่วงระยะเวลาที่ครูจ่างสอนครุระดีนั้นเป็นช่วงเวลานานพอ ๆ กับที่ครุระดีได้เรียนวิชาจะเข้ในชั้นพื้นฐานกับครูช่อม กมสวาทิน...

คุณพ่อของครูจะพยายามเสาะแสวงหาครูจะเข้ดี ๆ ที่มีอยู่ในเมืองไทย แม้ว่าด้วยความลำบากก็จะหาจนได้ การที่ครูจ่างมาสอนครุระดีนั้นมาด้วยความยากลำบากเพราะครูจ่างท่านทำงานอยู่ที่กรมสรรพ ในตอนนั้นคุณพ่อจะต้องไปรับจากที่ทำงานครูจ่างกับพวกครูปลั่ง ครูปลั่งจะพวกเดียวกัน เป็นครูตีมีมมือทั้งนั้น คุณพ่อจะรับครูจ่างมาสอนจะเข้ให้กับครู (ระดี วิเศษสุรการ-ผู้วิจัย) ส่วนครูปลั่ง ครูปลั่งมาสอนขอให้กับพี่ชายของครูคือพี่กลศ วิเศษสุรการ (ระดี วิเศษสุรการ,

(เทปกลับ)

ดังที่ได้กล่าวในข้างต้นว่า ในช่วงนี้เองที่ครูระติ เริ่มสนใจทางด้านดนตรีอย่างจริงจังมากขึ้น และได้รับการถ่ายทอดวิชาการบรรเลงจะเข้ โดยเฉพาะหลักและท่วงเพลงของจะเข้จากครูจ่าง แสงดาวเด่น ดังคำกล่าวของคุณครูระติ ที่มักจะกล่าวอยู่เสมอ ๆ ว่า การดีดจะเข้ของครูนั้นคล้ายกันกับของครูจ่างมากกว่าครูใด ๆ ที่ท่านได้มีโอกาสเรียนมา คงเป็นเพราะเหตุว่าในช่วงเวลานี้เองที่คุณครูได้รับการถ่ายทอดเพลงเดี่ยวของจะเข้ในขั้นสูงสุด โดยเฉพาะเพลงแขกมอญ และเพลงกราวในที่เป็นท่วงของครูจ่าง แสงดาวเด่น โดยเฉพาะ ดังที่ ระติ วิเศษสุรการ (เทปกลับ) กล่าวว่

... ครูจ่าง แสงดาวเด่น ต่อเพลง มู่ง จีนชิมใหญ่ (ทาบเล็ก) และแขกมอญ เพลงกราวใน เพลงทยอยทุก ๆ ทยอย ได้จากครูจ่าง เป็นท่วงครูจ่างทั้งสิ้น ครูจ่างสอนครูเสมอว่าในแนวของจะเข้ ไม่ว่าจะเป็นการดีดหรือท่วงเพลงต้องเป็นแบบเดียวกันกับขนาดเอก ครูจึงยึดหลักไว้ว่าจะต้องคิดแบบขนาดเอก ไม่ใช่คิดแบบซอ ต้องดีดให้สง่า ชัดเจน สบัดก็ให้ชัดเจน ครูจ่างมีท่วงจะเข้ที่ใกล้เคียงกันกับครูแสวง อภัยวงศ์ มาก และด้วยเหตุนี้เองครูจึงชอบท่วงของครูทั้งสองมาก ครูท่านก็เห็นว่าครูนั้นทำได้ตามแนวทางเพลงของท่าน ฉะนั้นท่านจึงถ่ายทอดท่วงเพลงของท่านให้กับครูอย่างเต็มที่ ...

พูนพิศ อมาตยกุล (2531: 13) ครูจ่าง แสงดาวเด่น นั้น ท่านเป็นลูกศิษย์ของหลวงว่อง จะเข้รับ (โต กมลวาทิน) นักร้องเก่งมากที่สุดคนหนึ่งในสมัยรัชกาลที่ 6 และรัชกาลที่ 7 และเป็นคนจะเข้สำคัญของกรมมหรสพ ครูจ่างจึงได้ถ่ายทอดวิชาจะเข้ให้ครูระติอย่างเต็มที่ เพราะเห็นว่ามิหนว่ยกันในการดีดจะเข้กันดีมาก เมื่อครูระติเรียนกับครูจ่างจึงได้เพลงกราวใน ซึ่งยากและยาวมาก กินแรงในการบรรเลง ต้องอาศัยความอดทน ซยันหมั่นซ้อมเป็นอย่างยิ่ง ดังที่ เทพี พันทุมเสน (สัมภาษณ์, 10 ตุลาคม 2539) กล่าวว่

... เพลงกราวใน ท่วงของครูจ่าง จะเกรี้ยวกราด มือจะรวดเร็ว เปรี๊ยะ ทันทัน และเวลาเล่นต้องเร็ว มัน ขึ้นตันไปสักประเดี๋ยวนึง พออีกก็สนุกเลย เพลงจะต้องเร็ว เล่นแล้วมันพิลึกเลย กราวในของท่านเพราะมากด้วย มือจะต้องแน่นจริงจึงจะทำได้ ครูเองเคยเดี่ยวออกวิทยุแต่ 9 ขวบ คนฟังไม่เชื่อว่าฝีมือเราจึงให้พามาดูตัวได้เลย แต่เพลงเดี่ยวของครูจ่างยังมีอีกเพลงหนึ่งที่ตีมาก ๆ จำได้ว่าเป็นเพลงเดียวกับเพลงแขกมอญ ...

เพลงกราวในท่วงเดี่ยวของครูจ่าง แสงดาวเด่น เมื่อครูระติ วิเศษสุรการ ถ่ายทอดให้กับคุณศักรินทร์ สุปญญ์ นั้นคุณครูจะเข้ม่วนววด เรื่องระเบียบวิธีในขณะต่อเพลงมาก โดยสั่งทบทวนทุกท่อน “เพลงนี่นะห้ามต่อให้ใคร ครูจ่างสั่งครูไว้” ทุก ๆ วรรคของกอนเพลงก็จะมีคำปวารณอยู่เสมอ ๆ ในขณะต่อเพลง และกำชับคุณศักรินทร์ ว่าเป็นไปใสบาตรให้กับคุณครูจ่างด้วย เพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูตต่อดวงวิญญาณของครู ดังที่ศักรินทร์ สุปญญ์ (สัมภาษณ์, 20 พฤษภาคม

2541) กล่าวว่

... มียู่ช่วงหนึ่ง ครูระติ ไม่ค่อยสบาย และตามปกติจะต้องไปปรับครูที่ทำงานและ กลับบ้านพร้อมครูอยู่แล้วทุกวัน บางครั้งครูขึ้นรถเมล์บ้าง รถแอร์บ้าง ในระหว่างทาง ครูระติท่านนัดให้ไปหาที่บ้านในวันเสาร์ จึงถามครูไปว่าจะให้ไปหาทำไม ครูก็ไม่ บอกอะไร เพียงแต่บอกว่าวันเสาร์ให้ไปก็แล้วกัน พอถึงบ้านครูในวันเสาร์ดังกล่าว ครู ก็ถามว่า “ไก่อ่ (ศักรินทร์ ฐบุญ - ผู้วิจัย) ได้กราวในหรือยัง” เราก็ยิ้มเพราะรู้ว่าครูรู้ว่า เรายังไม่ได้ ก็ตอบครูว่ายังไม่ได้ ครูต่อให้ทันที แต่มีเหตุการณ์บางอย่างที่ทำให้รู้สึกว่า ทำไมการต่อเพลงในครั้งนี้ติดขัดจนต้องหยุด และวันต่อมาต้องไปทำบุญแต่เช้า จึงกลับ มาต่อเพลงใหม่ คราวนี้ต่อได้รวดเดียวจนจบเลย ...

ภัทร เครือสุวรรณ (สัมภาษณ์, 9 กันยายน 2540) กล่าวว่

... เพลงกราวในของคุณครูระติ วิเศษสุวรรณ เป็นทางของครูจ้าง แสงดาวเด่น ครู ก่าขับอยู่เสมอว่า “อย่าไปต่อให้ใครนะ เพราะครูจ้างหวงมาก แล้วห้ามต่อให้ใคร” คิด ว่าความหมายนี้คือไม่ให้ไปต่อให้ใครพร้าเพื่อ เพราะทางกราวใน (จะเข้) ของครูจ้าง นี้ต่างกับของคนอื่น แม้แต่คนพิพากย์ฟังแล้วยังต้องขอฟังจนจบ ...

การทำเพลงนี้ให้เสียก็คงจะเป็นเพราะการที่ไม่รู้จักคุณค่าของเพลงและทางเพลงดนตรี ไทย ต่างกันกับดนตรีสากลที่ทุกอย่าง สามารถเผยแพร่ออกไปได้ แต่ดนตรีไทยมีขนบธรรมเนียม มีประเพณี มีอะไรต่ออะไรมากมายหลายอย่าง แม้เพลงสูญหายไปแต่ระเบียบวิธี จาริตจะยังคงอยู่ เพราะฉะนั้นคุณค่าของตัวบุคคลจึงจะยังมี ค่าของครูจะยังมี ถ้าคิดกันให้ดี ๆ

ชิตพงษ์ ส่งเสริมวรกุล (สัมภาษณ์, 19 กันยายน 2540) กล่าวว่

... เพลงกราวใน แคมมอญ ทางเดี่ยว จะต่อที่บ้านของครู ครูอัดเทปให้ แต่ตอนแรก คิดว่าจะถ่ายวีดิทัศน์ครูขณะสอน ก็กลัวครูจะตกใจ เลยเอาแต่เทปไป พอไปถึงบ้านครู แล้วก็นั่งต่อไปเรื่อย ๆ ในตอนนั้นก็จะมีการบอกมือ ถ้าคนเล่นจะเข้ได้ ฟังเทปชุดนี้แล้ว จะต่อได้เลย เพราะครูจะบอกไว้ทุกอย่าง ในเวลาที่ต่อเพลง มีการสนทนาและกล่าวอยู่ แต่ว่ “อย่าไปต่อให้ใครนะ จะอยู่ในเทปตลอด” เข้าใจว่ครูจ้างสั่งครูไว้ แต่กลับมา คิดว่จริง ๆ แล้วครูก็อัดเทปให้เรว่ ถึงเวลานั้นครูต่อให้ลูกศิษย์เหมือน ๆ กัน ...

สำหรับทางกราวในของครูจ้างนั้น คุณชิตพงษ์คิดว่ น่าจะเป็นทางที่ท่านคิดขึ้นเอง เพราะครูสมัยก่อนจะมีความสามารถที่ท่ทำทางกันได้เอง และอีกอย่างหนึ่งครูระติบอกว่เป็นทาง ของครูจ้าง เพราะถ้าเป็นทางที่คนอื่นคิดให้ครูจ้างคิด ครูระติน่าจะบอกว่เป็นทางของคนนั้นคนนี้ ตัวอย่างเช่น เพลงเดี่ยวจีนแสดที่ครูมนตรีทำให้ครูจ้าง ครูระติท่านบอกว่เป็นทางครูมนตรี ทำให้ กับครูจ้าง และสำหรับการที่ครูสั่งห้ามต่อเพลงทางครูจ้างนั้น คิดว่คงเป็นวิธีการเลือกศิษย์เลือก

คนเสียมากกว่า เพราะครูก็ขอมต่อให้ ขอมให้อัดเทปพร้อมกับส่งห้ามไปด้วย ภายหลังจากที่คุณ ชิตพงษ์คิดถึงครูขึ้นมากก็จะเอาเทปมาเปิด เพราะในนั้นจะมีเสียงครูอยู่ด้วย และส่วนมากเน้นคำสั่ง ทั้งนั้น

เมื่อพูดถึงเพลงเดี่ยว สำหรับเพลงเดี่ยว กรราวโนและแขกมอญ จะถือว่าเป็นเพลงที่มีความสำคัญมากต่อการเป็นนักดนตรีไทย ซึ่งแสดงถึงความสำคัญของความมีคุณค่าที่อยู่ในตัวบทเพลงอันแสดงถึงภูมิปัญญาของครูดนตรีไทยแต่ก่อน อีกทั้งยังแสดงถึงการสืบทอดทางเพลงที่ครูผู้ถ่ายทอดได้อบรมสั่งสอนทุกวิชา ทุกอย่างต่อศิษย์ให้รู้จักกับคำว่า "กาละเทศะ" เวลาอันควรขอมบ่งบอกถึงอะไรหลาย ๆ อย่างที่ทำให้คนในรุ่นต่อไปเป็นนักดนตรีที่มีคุณค่าสมกับบทเพลงที่มีค่า ซึ่งอาศัยครูเป็นผู้ถ่ายทอดสืบทอดกันมา อะไรคือกลอุบายที่แฝงอยู่ในคำพูดที่ครูจ่างสั่งกับครูระดีว่า เพลงแขกมอญ กรราวโนนั้นห้ามต่อให้ใคร และเมื่อกาลเวลาล่วงเลยผ่านมา บทเพลงอันมีค่าทุก ๆ เพลงที่ครูระดีท่านได้รับการถ่ายทอดมาก็ยังคงตกอยู่ในความประทับใจ และถูกถ่ายทอดสู่คนรุ่นต่อไปอย่างไม่มีมีการหยุดยั้ง ถ้าครูท่านได้เลือกคนคนนั้นแล้ว

เทพี พันทุมเสน (สัมภาษณ์, 10 ตุลาคม 2539) กล่าวว่า

... ครูจ่าง แสงดาวเด่น ท่านเป็นคนขยัน ซ้อมเพลงอย่างมาก เรียกว่าซ้อมอย่าง หามรุ่งหามค่ำเลยทีเดียว ท่านแม่นเพลงมาก เวลามาต่อเพลงให้ครูกับครูระดี ท่านจะ คล่องแคล่วและหนุ่มกว่าครูซุ่ม กมลวาทิน ครูรูวาระดีเค้าได้วิชาจากครูจ่างเยอะมาก เวลาท่านต่อเพลง จะเป็นแบบเดียวกันกับครูซุ่ม มีจะเข้กันคนละตัว เสียตายจริง ๆ ที่ครูทั้งสองท่านอายุไม่ยี่น ...

ครูจ่าง แสงดาวเด่น มีศิษย์คนสำคัญคือ ครูระดี วิเศษสุรการ และ ครูเทพี พันทุมเสน ได้ต่อเพลงเดี่ยว แขกมอญ กรราวโน มุล่ง ไว้ ครูจ่างท่านซ้อมเพลงหนักมาก และท่านเองก็เป็น คนพอมบางอยู่แล้ว เชื่อกันว่าซ้อมหักโหมมากจนเป็นผีในท้องจนถึงแก่กรรมเมื่ออายุ 30 ปีเศษ (มนตรี ตราโมท, อ้างถึงใน พูนพิศ อมาตยกุล, 2532: 55)

เมื่อครูจ่าง แสงดาวเด่นถึงแก่กรรม เป็นเวลาเดียวกับที่ครูระดี วิเศษสุรการ ท่านได้เริ่ม เข้าเรียนวิชาทางด้านสามัญที่เตรียมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในช่วงนี้ครูอายุประมาณ 20 ปีเศษ คุณพ่อของครู (พระวิเศษสุรการ - ผู้วิจัย) จึงได้พาไปฝากตัวเป็นลูกศิษย์ของครูแสวง อภิวงค์ นักจะเข้แห่งกรมศิลปากร ผู้มีฝีมือจัดการการบรรเลงจะเข้ ดังที่ สุดจิตต์ ตรียประณีต (สัมภาษณ์, 18 พฤษภาคม 2541) กล่าวว่า

... เวลาครูระดีจะเดี่ยวเพลงอะไร ถ้าไม่แม่นเค้าจะมาหาครูแสวง นับว่าครูระดีต่อเพลง จากครูแสวงมาก พูดกันตามจริงตอนนั้นครูแสวง ทำงานอยู่กรมศิลปากร จะไปมาหาสู่ กันอยู่ตลอด ครูแสวงรักครูระดีมาก รักเหมือนศิษย์รัก เหมือนน้อง สนุกกันมาก ครู แสวงท่านเก่ง คิดจะเข้ไหวจนถึงไหวมาก ครูระดีได้ความไหวมาจากครูแสวง ท่านเป็น

ครูจะเซ่ที่มีชื่อเสียงมากอีกท่านหนึ่ง . . .

นิภา อภัยวงศ์ (สัมภาษณ์, 8 พฤศจิกายน 2539) กล่าวถึงเวลาที่ครูระติ วิเศษสุรการ เรียนเพลงกับครูแสง อภัยวงศ์ ไว้ว่า

. . . ครูระติต้องคอยให้ครู (นิภา อภัยวงศ์ - ผู้วิจัย) ช่วย จริง ๆ แล้วเคยรักใคร่กันมา ครูแสง อะไรก็ต้องคุณระติ เพราะคุณระติต่อได้เร็ว ครูแสงจะไม่ชอบ ใครมาเชื่อมช้ำ ต่อไม่จำ ต่อไม่ค่อยทัน เค้าจะไม่ชอบ คุณแสงจะใจเร็วมาก คล้าย ๆ กับว่าต่ออะไรต้องให้ได้ครูระติ เป็นคนหัวไว ต่อไม่นานก็จะทำได้ ครูแสงจะไม่ดู แต่เฉพาะสำหรับคุณระติ เท่าที่ทราบไม่เคยเห็นดูเลย ครูแสงเป็นคนต่อเพลงไว ถ้าไม่ไวก็จะถูกดูเหมือนกัน สำหรับคนอื่น ๆ บางครั้งก็อาจจะมึนเสียงดังบ้าง ครูแสงเป็นคนที่ไม่หวังวิชา แต่จะต่อให้เป็นบางคนเหมือนกัน ถ้าไม่ถูกใจก็จะไม่ให้ ครูระติเป็นลูกศิษย์โปรดของครูแสง ในการต่อเพลงเท่าที่ครูนิภาสังเกต ถ้าใครถูกใจทางเพลงก็จะดี แต่ถ้าใครฝีมือธรรมดา มาต่อก็จะได้ทางที่เรื่อย ๆ ไปอย่างนั้น สรุปแล้วทาจะเซ่ของครูแสง ท่านก็ตั้งนั้น ครูแสงท่านเป็นครูที่คิดทางเพลงได้เร็ว โดยเกิดจากไหวพริบ ปฏิภาณของท่าน มีหัวพลิกเพลง ทุกอย่างเกิดจากหัวคิดของท่าน . . .

เทพี พันทุมเสน (เทปดลับ) กล่าวว่า “ครูของคุณระติ ยังมีอีกคนหนึ่ง คือ ครูแสง อภัยวงศ์ ท่านมือหนึ่งเหมือนกัน มือท่านแม่ที่เดียว รสมือท่านสมัยใหม่มาก คุณระติ ยังเคยชวนครูให้ไปเรียนกับครูแสง ท่านเลย คุณระติจึงน่าจะมึนอะไรที่ใกล้เคียงกับครูแสงอยู่เหมือนกัน”

ครูระติ วิเศษสุรการ ท่านได้ต่อเพลงไวมาก โดยเฉพาะที่เป็นทางเดี่ยวจะเซ่ของคุณครูแสง อภัยวงศ์ ดังที่ ชิดพงษ์ ส่งเสริมวรกุล (สัมภาษณ์, 19 กันยายน 2540) กล่าวว่า “ครูแสงต่อเพลงให้ครูระติ เยอะมาก เป็นทางเพลงแนวใหม่ โดยครูแสงท่านเป็นนักคิดประดิษฐ์ทางอยู่แล้ว เล่ากันว่าครูแสง อภัยวงศ์ ท่านคิดจะเซ่ได้ไว แต่เขา ท่านสามารถคิดเพลงทยอยในเดาได้ภายในเวลา 11 นาที”

ครูแสง อภัยวงศ์ เป็นครูผู้ที่รักคุณครูระติ วิเศษสุรการ มากที่สุดคนหนึ่ง เพราะครูระติ ท่านต่อเพลงง่าย ติดได้ดังใจครู กล่าวกันได้เลยว่า ครูระติท่านเป็นศิษย์ที่ถูกใจครูแสงมากถึงขนาดนอนหน้าเตียงเลขที่เดียว ครูระติท่านเคยติดเดี่ยวเพลงแขกมอญทางครูจ่างให้กับครูแสง ฟังเมื่อตอนที่ท่านมาฝากตัวเป็นศิษย์ ทำให้ครูแสง อภัยวงศ์ ได้แต่งเพลงแขกมอญ ทางเดี่ยวให้อีกทางหนึ่ง จุดประสงค์หลักของการทำเพลงเดี่ยวแขกมอญในครั้งนี้ก็เพื่อเก็บทางของครูจ่างไว้ให้เอาไว้ใช้ในสถานการณ์ที่สมควร และป้องกันมิให้มีผู้อื่นได้นำทางของครูจ่างไปทำการเปลี่ยนแปลงให้ผิดเพี้ยน อันเป็นการกระทำที่ไม่สมควร (ภัทร เครือสุวรรณ, 2531: 34)

สังคมของนักดนตรีไทยนั้นเปรียบได้กับสังคมภายนอกโดยทั่วไป ที่ประกอบไปด้วยคนที่มีวิชาความรู้และคนไม่ดีที่คอยแฝงเล่น เกาะกินภูมิรู้ผู้อื่นไม่ว่าจากอดีตสู่ปัจจุบัน กลุ่มคนดัง

กล่าวข้อมมีเกิดขึ้นตั้งเส้นขนานที่ไม่มีทางบรรจบกัน แต่ต่างฝ่ายก็ต่างเดินทางคู่กันไปสู่จุดหมายปลายทางของตน ดังที่ ภัทร เครือสุวรรณ (2530: 35) กล่าวว่า

... ครูระดี วิเศษสุรการ สอนข้าพเจ้าว่า เป็นนักดนตรีก็ต้องมี “จรรยา” ความกตัญญู กตเวทีต่อครู เป็นสิ่งสำคัญสูงสุดที่ต้องเคารพ ครูระดีท่านทราบอยู่ตลอดเวลาว่า มีนักจะเซ้หลาย ๆ คนในรุ่นหลังที่ไม่ได้เป็นศิษย์ และนำเพลงของครูไปเปลี่ยนแปลง ตามเหตุผลต่าง ๆ อันไม่เหมาะสม บางคนถึงกับอ้างว่าเป็นของตนเอง ทำขึ้นมาเอง หรือก็กล่าวว่าคุณครูระดีต่อให้กับตนบ้าง การทำเช่นนี้ได้มีการสถาปนาแข่งไว้กันตั้งแต่สมัย คุณครูพระประดิษฐ์ไพเราะแล้ว เพราะท่านทราบว่าบุคคลเหล่านี้ย่อมต้องมีปะปนอยู่ในทุกยุคทุกสมัย ...

ครูระดี วิเศษสุรการ ได้ต่อเพลงเดี่ยวไว้มากจากครูแสง อภัยวงศ์ เช่น เพลงจีนซิมใหญ่ เพลงสุดสรวน เพลงแขกมอญ เพลงทยอยเดี่ยว เพลงสารถิ เพลงนกรมิน ซึ่งล้วนแต่เป็นทางของครูแสง อภัยวงศ์ ทั้งสิ้น การที่ครูระดี วิเศษสุรการ ท่านได้รับการถ่ายทอดวิชาจากคุณครูแสง นั้น ถือว่าคุณครูท่านเป็นผู้มีความสามารถในการบรรเลงจะเข้ขั้นสูงสุดแล้วจากครูจ้างแสงดาวเด่น ดังที่ คุณครูแอบ ขวณนิช (ครูจะเข้ - ผู้วิจัย) เล่าว่าคุณพ่อครูระดี เคยเชิญครูแอบไปสอนจะเข้ที่บ้านของครู หลังจากครูจ้าง แสงดาวเด่น เสียชีวิตลง ครูแอบให้ครูระดีคิดจะเข้ให้ฟัง ครั้งนั้นครูระดีเดี่ยวเพลงกราวในของครูจ้างให้ฟัง ครูแอบกล่าวว่า ครูระดีนั้นถึงที่สุดแล้ว และครูแอบไม่มีอะไรจะต่อให้อีกแล้ว และเมื่อท่านมาพบครูแสง อภัยวงศ์ ครูผู้เป็นนักคิดทางเพลงที่มีความฉับไว ไหวพริบ ปฏิภาณต่าง ๆ จึงพยายามทำทางเพลงให้กับครูระดี อย่างมากมาย

ครูระดี ท่านต่อเพลงกับครูแสงอยู่นานมาก โดยสามารถประมาณเวลาได้ตั้งแต่สมัยที่คุณพ่อของครูระดีท่านยังมีชีวิตอยู่ กระทั่งในสมัยหลังนั้นครูระดีท่านมีครอบครัวและมีบุตรสาวแล้ว ท่านก็ยังไปมาหาสู่กับครูแสง อภัยวงศ์ อยู่เป็นประจำ ดังที่ พนิดา วิเศษสุรการ (สัมภาษณ์, 28 มกราคม 2541) กล่าวว่า

... จำได้ว่า คุณแม่จะมาหาครูแสงที่บ้านอยู่เป็นประจำ โดยจะสนิทสนมกันกับครอบครัวของครูแสงเหมือนญาติ และรู้สึกว่าคุณครูแสงจะรักคุณแม่มากเพราะสอนได้เข้าใจ สอนอะไรมา ถ่ายทอดอะไรมา คุณแม่ก็รับได้หมด บ้านของคุณครูแสงจะอยู่แถวถนนเพชรบุรี ตรงแถวเมโทรเก่า คุณแม่จะไปต่อเพลงบ้าง ซ้อมเพลงบ้าง ไปเป็นประจำและมีที่ดินตามไปด้วย ...

ดังกล่าวแล้วในข้างต้นว่า เมื่อครูระดีท่านมาฝากตัวเป็นศิษย์กับคุณครูแสงนั้น ต่อเมื่อครูจ้างท่านเสียชีวิตแล้ว และในส่วนตัวนั้นครูแสงท่านเป็นนักจะเข้ฝีมือจัดและมีลีลาที่ไม่ห่างไปจากครูจ้างเสียเท่าไร ดังที่ ระดี วิเศษสุรการ (เทพดลัป) กล่าวว่า “คุณครูจ้างและคุณครูแสงนั้นท่านเป็นครูที่มีฝีมือแบบเดียวกัน”

คุณระติ วิเศษสุรการ ท่านได้รับการถ่ายทอดเพลงเดี่ยวจากครูแสงด้วยความสามารถ และลีลาของการบรรเลงที่เป็นตัวของคุณครูระติเองโดยเฉพาะ ดังที่ ชิตพงษ์ ส่งเสริมวรกุล (สัมภาษณ์, 19 กันยายน 2540) กล่าวว่า “ส่วนมากเดี่ยวที่ครูต่อมาก็จะเป็นทางที่ครูแสงทำมาให้ครูโดยเฉพาะ สังเกตจากเคยฟังเทปฝีมือของครูแสง ท่านก็จะติดไปคนละอย่างกับทางของครูระติ ที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากท่าน สำคัญว่าครูแสงท่านก็มีมือฉิ่งระดับนั้นแล้ว เวลาติดเองก็คงจะต่างกับที่ถ่ายทอดแก่ศิษย์ แต่ละคน” ดังที่ นิภา อภัยวงศ์ (2531: 12) กล่าวว่า

... ดิฉันรู้จักกับคุณระติ มาตั้งแต่คุณพ่อของคุณระติ พามาฝากตัวเป็นศิษย์ของครูแสง อภัยวงศ์ ผู้เป็นสามีของดิฉัน คุณพ่อของคุณระติท่านจะนับถือครูแสงมาก และพาคุณระติมาต่อเพลงอยู่บ่อย ๆ ที่บ้านวัดใหม่อมตรส คุณระติจะนับถือครูแสงมาก พูดอะไรคำก็อาจารย์ สองคำก็อาจารย์ ครูแสงก็รักครูระติมาก ต่อเพลงอะไรก็ทำได้

ถูกใจ ไม่เคยโดนดุดมภ์ครั้งเดียว คุณระตินั้นเรียนจะเข้ามาตั้งแต่เด็ก พอออกจากมุ้งก็ติดจะเข้เลย ติดจะเข้แล้วก็ไปโรงเรียน จัดว่ามีความขยันหมั่นเพียรมาก ตอนที่ดิฉันตั้งวง ส.สุรางคศิลป์ เป็นวงเครื่องสายหญิงล้วน และได้เผยแพร่ส่งออกวิทยุ บางทีก็บรรเลงที่สังคีตศาลา ตอนนั้นดิฉันทำงานอยู่ที่โรงเรียนนาฏศิลป์ ส่วนครูแสงอยู่กองการสังคีต คุณระติก็มาร่วมบรรเลงอยู่ในวง ส.สุรางคศิลป์ ด้วย ภายหลังคุณระติมีหน้าที่การงานและมีครอบครัว แต่ก็ยังสนิทชอบพอกันอยู่เหมือนเดิม แม้ครูแสงจะเสียชีวิตไปแล้ว คุณระติยังระลึกถึงดิฉันอยู่เสมอ และยังมาอวยพรวันเกิดของดิฉันเป็นประจำทุกปี ...

ในช่วงที่ครูระติได้ฝากตัวเป็นศิษย์แก่ครูแสงนี้ นับว่าท่านได้พัฒนาฝีมือและสร้างสมประสบการณ์ขึ้นจากเดิมอีกเป็นอย่างมาก เพราะนอกจากจะได้เรียนหลักและวิธีการบรรเลงเพิ่มเติมแล้วท่านยังได้รับประสบการณ์ที่แท้จริงของการมีชีวิตเป็นนักดนตรีไทย เพราะในบางครั้งนอกจากจะต่อเพลงต่างๆเพิ่มเติมแล้ว คุณครูแสงท่านยังนำทางให้คุณครูระติได้รับประสบการณ์จากการบรรเลงร่วมวงกับนักดนตรีทั่วไป ดังที่ ภัทร เครือสุวรรณ (สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2541) กล่าวว่า “ครูแสงสอนครูระติไว้หมดทุกอย่างและมักจะซ้อมเพลงกันอยู่เป็นประจำ ครูระติจะเล่าให้ฟังเสมอว่า จะไปซ้อมที่บ้านของครูแสง และครูแสงท่านก็จะชอบคิดทางเพลงให้อยู่เสมอ” ดังที่ เทพี พันทุมเสน (สัมภาษณ์, 10 ตุลาคม 2539) กล่าวถึงการไปซ้อมเพลงกันกับครูแสง อภัยวงศ์ว่า

... ครูของระติยังมีอีกคนหนึ่งคือครูแสง อภัยวงศ์ แต่ว่าตัวครู (เทพี พันทุมเสน-ผู้วิจัย) เองไม่ได้เรียนกับท่าน ระติเค้าเคยชวนครูให้ไปซ้อมเพลงโดยไปซ้อมกันเป็นชมรมนักดนตรีไทย ครูเคยไปอยู่ไม่กี่ครั้ง ไปพบครูแสง อภัยวงศ์ ท่านที่นั่น ชมรมตั้งอยู่ที่แถว ๆ ราชเทวี กรุงเทพฯ นี่เอง เป็นบ้านแบบโบราณ ในบ้านมีลูกสาว เป็นสาวแก่ เล่นซออยู่

ขอตัว แล้วก็จะนัดซ่อมวงกันอยู่เป็นประจำ ระวังก็จะมาที่ชมรม และครูเองก็เคยมา
ระติเค้าจะให้ครูมาที่ชมรมด้วยเหมือนกัน . . .

ขณะที่ครูระติท่านได้รับการถ่ายทอดประสบการณ์ต่างๆจากครูแสวง ในระยะเวลาที่พอ
ดีกับที่ท่านได้เข้ารับราชการและเริ่มเข้าสู่ขบวนการทำงานโดยที่สภาพการเปลี่ยนแปลงในจุดนี้เอง
ที่มีผลกระทบต่อตัวคุณครูเป็นอย่างมาก ด้วยสภาพของบ้านเมืองในขณะนั้นเกิดการเปลี่ยนแปลง
หลาย ๆ อย่าง เช่น ในยุคของสงครามโลกครั้งที่ 2 รวมไปถึงนโยบายการบริหารงานบ้านเมืองของ
จอมพล ป.พิบูลสงคราม

สงครามโลกครั้งที่ 2 ญี่ปุ่นขอเดินทัพผ่านประเทศไทย กรุงเทพฯ เต็มไปด้วยทหาร
ญี่ปุ่น เครื่องบินฝรั่งก็มาทิ้งระเบิด ทางราชการสั่งปิดโรงเรียนในกรุงเทพฯหมดทุกแห่ง ผู้คน
อพยพหนีภัยสงคราม บ้านเมืองเจียบเหงา รถยนต์ส่วนตัวใช้ไม่ได้ด้วยไม่มีน้ำมัน ส่วนรถเมล์ต้อง
ตัดแปลงใช้ถ่านหุงข้าวมาวิ่งแทนน้ำมัน โดยติดหม้อถ่านไว้แนบกับตัวถังหัวรถ จึงยังรับผู้โดยสาร
ได้ ข้าราชการคนทำงานใช้จักรยานสองล้อโดยมาก สถานที่ราชการทุกแห่งต้องมีข้าราชการอยู่
เวรเฝ้าตอกกลางคืน ประชาชนหนีออกไปหลบภัยกันตามจังหวัดต่าง ๆ เช่น นนทบุรี ปากเกร็ด
รังสิต เพื่อหนีลูกระเบิด (ม.ล.เนือง นิลรัตน์, 2541: 57)

สมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 หลังจากที่ประเทศไทยเข้าร่วมกับสัมพันธมิตร คือ ประเทศ
ญี่ปุ่นแล้ว ผู้นำของประเทศไทยสมัยนั้นก็เร่งปรับปรุงสภาพของประชาชนไทยให้ทัดเทียมทันมิตร
ประเทศ อาทิเช่น ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ชายต้องแต่งกายสากลนิยม หญิงต้องนุ่งกระโปรง
สามหมวกทุกคน จึงจะเป็นสัญลักษณ์ว่าไทยเป็นชาติมหาอำนาจทัดเทียมทันมิตรประเทศเหล่านั้น
เหมือนกัน ต่อมายังได้พิจารณาปรับปรุงอะไร ๆ อีก หลายอย่าง เช่น จัดให้ข้าราชการเดินทางไกล
เพื่อแสดงว่าคนไทยเราเข้มแข็ง ต้องมีการร่วมสังสรรค์จัดงานรื่นเริงบ่อย ๆ เพื่อแสดงว่าไทยเรา
กล้าหาญ รุ่งเรือง ไม่ซลาดกลัวภัยสงคราม ทุก ๆ ปลายวันพุธให้ข้าราชการหยุดทำงาน แต่ต้องมา
ร่วมชุมนุมกันเล่นกีฬาหรือรื่นเริง หรือเต้นรำ ถ้าใครไม่ร่วมมือ ไม่เล่นรำวง ไม่ชวนชวายเป็นที่
รำวงก็จะเป็นการไม่เหมาะสม เพียงเท่านั้นยังไม่พอ ท่านหันมาพิจารณาเรื่องศิลปะ เห็นว่าการ
ดนตรีไทยนั้นคำครี ล้าสมัย ป่าเถื่อน เป็นที่น่าอับอายแก่ชาวมหามิตร ท่านก็เลยออกคำสั่งเป็น
ทางราชการห้ามเล่นเครื่องดนตรีไทยบางชนิดทั่วประเทศ จะเล่นได้ก็แต่ดนตรีสากลเท่านั้น และ
ท่านยังมีความคิดเห็นว่า เพลงไทยที่มีชื่อนำด้วยคำว่า ลาว แหก พม่า นั้นก็ไม่ถูกวัฒนธรรมไทย
เกรงว่าจะเป็นการไปลอกเลียนเอาทำนองเพลงของชาติเหล่านั้นมา จึงให้ตัดชื่อนำหน้าด้วยคำ
เหล่านั้นออกให้หมด จึงนับว่าในยุคนี้มีการเปลี่ยนแปลงอะไรต่ออะไรหลาย ๆ อย่างตามใจท่านผู้
นำอย่างมากมาย (นางมหาเทพกษัตรสมุห [บรรเลง สาศกริก], 2534: 157)

การที่ทางการสั่งห้ามนักดนตรีไทยเล่นดนตรีไทยนั้นเป็นคำสั่งที่ได้ขาด ขนาดที่จะแอบ
เล่นเองภายในบ้านก็ไม่ได้ เพราะถ้ามีเสียงดังสอออกไปนอกบ้านอาจมีความผิด นักดนตรีไทย

ทุกคนรู้สึกเศร้าใจ ท้อใจ และหมดกำลังใจ รู้สึกหมดอิสรภาพ ผู้ที่รักการดนตรีไทยทั้งหลายหมดความสุขในชีวิต เสียหายอาลัยที่ศิลปะของชาติจะต้องสูญไป

พนิดา จุลพน (สัมภาษณ์, 23 มกราคม 2541) กล่าวว่า

... ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 คุณตา (พระวิเศษสุรการ - ผู้วิจัย) ได้ย้ายบ้านจากบริเวณประดิพัทธ์ ซึ่งบ้านจะอยู่ใกล้กับทางรถไฟ ด้วยชาวกรุงในสมัยนั้นมักจะต้องหลบภัยจากการทิ้งระเบิดไปอยู่ต่างจังหวัดกัน คุณตาจึงขายบ้านหลังนี้และได้ย้ายไปอยู่ที่จังหวัดนนทบุรี ...

ในสมัยสงครามโลกครั้งนี้เอง ทำให้ครูระติท่านไม่ได้เล่นดนตรีเลย จึงเป็นเหตุให้ท่านนั้นลืมเพลงทางต่างๆ เสียมาก โดยเฉพาะทางเดี่ยวที่ท่านได้รับการถ่ายทอดมาจากครูแสง อภัยวงศ์ และในสมัยนี้เองที่ตรงกับกรเริ่มเข้าสู่วัยแห่งการทำงาน รัชการของครูระติ วิเศษสุรการ

ราว พ.ศ.2487 สมัย จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ได้ออกคำสั่งเปลี่ยนแปลงขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมไทยหลายอย่าง หลายประการ เป็นต้นว่า ให้เปลี่ยนชื่อให้ตรงตามเพศ โดยกำหนดว่า ชื่อนี้สำหรับผู้หญิง ชื่อนั้นสำหรับผู้ชาย ให้ผู้หญิงสวมหมวก ห้ามมิให้กินหมากให้เขียนภาษาไทยแบบใหม่ ซึ่งตัดอักษรเสียงซ้ำกันออก (เช่น อักษร ศ ษ ส ก็ให้ใช้เขียนด้วยอักษร ส ตัวเดียว เช่น คำว่า “กรมโฆษณาการ” จึงต้องเขียนเป็น “กรมโคสนาการ” แม้ในวงการวิทยุกระจายเสียงก็ถูกห้ามมิให้ใช้เครื่องดนตรีชนิดเป่าพาทย์ ระนาด มโหรีวง ชื่อเพลงก็ให้ตัดคำที่แสดงลีลาเป็นเพลงชาติอื่น ๆ ออก เช่น เพลงลาวแพน ก็ให้เรียกว่า เพลงแพน เพลงเขมรไตรโยค ก็ให้เรียกว่า เพลงไตรโยค เพลงจีนเก็บบุปผา ก็ให้เรียกว่า เพลงเก็บบุปผา ฯลฯ (เสงี่ยม เผ่าทองสุข, 2526: 35)

นับได้ว่าอิทธิพลทางการเมืองและการปกครองได้เข้ามามีผลกระทบโดยตรงต่อนักดนตรีไทยในขณะนั้น และสมัยนี้เองเป็นระยะที่ดนตรีไทยเข้าสู่ภาวะมีดมนเพราะรัฐบาล ด้วยรัฐไม่ส่งเสริมดนตรีไทยและห้ามการบรรเลงดนตรีไทย เพราะเห็นว่าไม่เหมาะสมกับชาติไทยที่กำลังพัฒนาให้ทัดเทียมกับอารยประเทศ ถึงจะมีได้ห้ามโดยเคร่งครัด คือยังอนุญาตให้บรรเลงในงานพิธีหรือในประเพณีบางอย่างได้ แต่ต้องไปขออนุญาตที่กรมศิลปากรหรืออำเภอก่อน และต้องมีบัตรนักดนตรีที่ทางราชการออกให้ ระยนี้นักดนตรี นักร้องหัวใจห่อเหี่ยวไปตาม ๆ กัน บางคนถึงบอกขายเครื่องดนตรีเพราะเมื่อเขาห้ามเล่นจะเก็บไว้ก็เสียเปล่า เครื่องดนตรีที่ทำด้วยความงดงาม วิจิตร หลายต่อหลายชิ้น ถูกเปลี่ยนเป็นเงินมาจับจ่ายใช้สอย บางชิ้นถูกขายทอดตลาดออกไปเป็นรูปของเก่า หรือขายต่อไปยังต่างประเทศก็มีไม่น้อย ดังที่ เบ็ญจรงค์ ธนโกเศศ (สัมภาษณ์, 10 ตุลาคม 2541) กล่าวว่า “เมื่อสมัยจอมพล ป. นี้เอง ตามโรงรับจำนำจะมีชองกา จะเช่าเต็มไปหมด เพราะผู้คนต้องพากันขายของเพื่อแลกเป็นเงิน” และดังที่ ระติ วิเศษสุรการ (เทปดลัับ) กล่าวถึงในยุคสมัยของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ว่า สมัยจอมพล.พิบูลสงคราม ไม่ได้เล่นจะเซ้

เลย ขาอะไรต่ออะไรกันจนหมด ครูมีเครื่องมุก เช่น โทนร่ามะนามุก พอเลิกเล่นก็ขายกันไปหมด
เค้าห้ามเล่นดนตรีไทย ถ้าจะเล่นต้องนำบัตรขออนุญาต ทำให้รู้สึกท้อมาก นักดนตรีไทยขายเครื่อง
ดนตรีกันทั้งนั้น บางคนขายไม่ได้ก็เอาไปจำหน่ายตามโรงรับจำนำจะมีเครื่องดนตรี เช่น ขลุ่ยเคลื่อน
ไปหมด

อย่างไรก็ตาม ดนตรีไทยในสมัยนี้ก็ไม่ถึงกับว่าซบเซาถึงขนาดจะขาดตอนเหมือนเมื่อ
ครึ่งเสี้ยวกรุงศรีอยุธยา แม้จะซบเซาลงบ้าง และเกิดเพลงสากลขึ้น แต่เพลงไทยสากลที่เกิดขึ้นนี้ก็
ยังเอาเค้าของเดิมหรือเอาเพลงไทยของเดิมมาร้องเล่น เป็นแต่เปลี่ยนจังหวะให้กระชับขึ้นเป็น
แบบฝรั่ง ของไทยแท้จึงไม่ถึงกับสูญ และโชคดียุคนี้สั้นมาก มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลกันบ่อย
และในที่สุดดนตรีไทยก็กลับคืนมาอีกครั้ง (เจียน มาลัยมาลัย, 2517: 31)

ผลกระทบของพื้นฐานทางด้านการเมืองและการปกครองของประเทศนั้นย่อมส่งผลให้
สังคมมีการเปลี่ยนแปลง ถ้าการเมืองการปกครองเปลี่ยนแปลง รูปแบบของการปกครองใน
ลักษณะที่เป็นการปฏิบัติ มีการยกเลิกการปกครองแบบเดิม บทบาทและอิทธิพลทางการเมืองต่อ
ประชาชนจะมีมาก เพราะรัฐมีความจำเป็นจะต้องใช้การเมืองการปกครองเป็นหลักนำ เพื่อที่จะ
รักษาความมั่นคงของบ้านเมืองไว้ได้ ในสภาพการณ์เปลี่ยนแปลงนั้น ๆ โดยรัฐจะใช้การศึกษาเป็น
เครื่องมือของการเมืองการปกครองในการสั่งสอนอบรมประชาชนให้เข้าใจ และดำเนินชีวิตในรูป
แบบใหม่ตามวิถีของการปกครองระบอบใหม่ และจะต้องดูแลให้ประชาชนเลิกปฏิบัติตามวิถีทพ
ซึ่งสอดคล้องกับระบบการปกครองแบบเดิมที่ยกเลิกไป (รัตนา ตุงคสวัสดิ์, 2528: 32)

ชีวิตการรับราชการของครูระติ วิเศษสุรการ

ครูระติ วิเศษสุรการ ได้เริ่มเข้าทำงานรับราชการในครั้งแรกนั้นตรงกับช่วงสงคราม
โลกครั้งที่ 2 พอดี ท่านได้รับราชการอยู่ที่กรมชลประทาน จนเสร็จสิ้นสงครามจึงลาออก และได้
เริ่มเข้ารับราชการที่หอสมุดแห่งชาติของกรมศิลปากร ซึ่งคุณลุงของครูคือพระยาอนุমানราชชน
เป็นอธิบดีอยู่ในสมัยนั้น ครูทำงานอยู่ที่นี้ประมาณ 2 ปี จึงได้โอนไปยังกรมโฆษณาการ ในขณะ
นั้นมีหลวงรังสิตพิชัยเป็นอธิบดี เมื่อย้ายมาที่กรมนี้ครูก็ยังทำงานเกี่ยวกับหนังสืออยู่จนกระทั่ง
เปลี่ยนชื่อจากกรมโฆษณาการมาเป็นกรมประชาสัมพันธ์ ในสมัยนี้ พลโท หม่อมหลวงชาบ กุญชร
ท่านเป็นอธิบดี และได้ตั้งแผนกบันเทิงขึ้น ครูระติ วิเศษสุรการ ท่านก็ได้โอนมาทำงานในแผนก
นี้ โดยภายหลังได้รับตำแหน่งหัวหน้าแผนกต่อจากคุณคงศักดิ์ คำศิริ เรื่อยมาจนเกษียณอายุในปี
พ.ศ.2526 ดังที่ ศักรินทร์ สุนุญ (2531: 7) กล่าวว่า

... ช่วงที่คุณครูระติท่านได้เริ่มเข้าทำงานนี้ ท่านไม่ได้เล่นดนตรีเลย กระทั่งถึงสมัยที่
ครูเข้ารับราชการในกรมโฆษณาการ จึงได้มีการรวมตัวกันเล่นบ้างในกรม เพื่อออก
กระจายเสียง แต่ที่ครูเริ่มเข้าเล่นอย่างจริงจังก็เมื่อพลโทหม่อมหลวงชาบ กุญชร เป็น
อธิบดี ท่านเองก็สนใจทางด้านดนตรีมาก และท่านยังสามารถตีระนาดได้เก่ง และ

ส่งเสริมวงดนตรีไทยของกรมประชาสัมพันธ์เป็นอย่างมาก ทำให้วงดนตรีของกรม
ประชาสัมพันธ์นั้นมีชื่อเสียง รู้จักไปทั่วประเทศ และในสมัยนี้เองได้เชิญครูผู้มีชื่อเสียง
มาปรับวงดนตรีไทยของกรมประชาสัมพันธ์ เช่น คุณครูฟุ่ม บาปุยะวาทย์ . . .

ท่านอธิบดี พลโทหม่อมหลวงชาบ ฤกษ์ นั้น ท่านมีความรู้ทางด้านดนตรีสากล
และทางดนตรีไทยเป็นอย่างดี ยิ่งทางดนตรีไทยแล้วท่านมีความรู้ความสามารถและชำนาญเป็น
พิเศษในเครื่องดนตรีไทยเพราะว่าท่านนั้นมีเชื้อสายทางดนตรีไทยอย่างแนบแน่นจากท่าน
เจ้าพระยาเทเวศน์ วงศ์วิวัฒน์ (ม.ร.ว.หลาน ฤกษ์) ผู้เป็นบิดา และด้วยความที่ท่านรักดนตรี
ไทยเป็นชีวิตจิตใจ ท่านจึงคิดจะปรับปรุงวงดนตรีไทยของกรมประชาสัมพันธ์ให้ดีขึ้นเพื่อให้วง
ดนตรีไทยมีชื่อเสียงเท่ากับวงดนตรีสากล ซึ่งในขณะนั้นมีชื่อเสียงมากที่สุด ในนามของวงดนตรี
สุนทราภรณ์ ที่มีครูเอื้อ สุนทรสนาน เป็นหัวหน้าวง ดังที่ ม.ล.ชาบ ฤกษ์ (2511: 24) กล่าวว่า

. . . เมื่อข้าพเจ้าเข้ารับตำแหน่งอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ เมื่อปี 2496 ขณะนั้นวงดนตรี
ไทยของกรมประชาสัมพันธ์ชบเขายู่มาก และโดยที่ข้าพเจ้ารักดนตรีไทยเป็นชีวิตจิตใจ
อยู่แล้วแต่ดั้งเดิม เพราะแทบจะเรียกได้ว่าตั้งแต่อ่อนแต่อกก็ได้คลุกเคล้าอยู่กับดนตรี
และเสียงเพลงมาทีเดียว ฉะนั้นเมื่อข้าพเจ้าได้มีโอกาสเข้ามาคลุกคลีอยู่กับการวิทยุ
กระจายเสียง (ขณะนั้นโทรทัศน์ยังไม่มีในเมืองไทย) จึงฉวยโอกาสพยายามฟื้นฟูดนตรี
ไทยของกรมประชาสัมพันธ์ให้กระฉับกระเฉงขึ้น ประกอบกับข้าพเจ้าเองดำรงตำแหน่ง
เลขาธิการนายกรัฐมนตรีอยู่ในขณะนั้นด้วย และมีหน้าที่คล้ายกับบังคับบัญชากรม
ศิลปากรโดยตำแหน่งนั้นโดยปริยาย ขึ้นอยู่ในกองการสังคีต อาทิเช่น อาจารย์มนตรี
ตราโมท คุณโชติ ดุริยประณีต รวมทั้งหัวหน้ากองในขณะนั้น (ซึ่งบัดนี้ดำรงตำแหน่ง
อธิบดีกรมศิลปากร) คุณธนิต อยู่โพธิ์ รวมทั้งกันปรึกษาหารือในการที่จะพยุงบวง
ดนตรีไทยให้ฟื้นฟูลื่น . . .

ในปี พ.ศ.2496 ท่านอธิบดี พลโท หม่อมหลวงชาบ ฤกษ์ ท่านได้ตั้งอัตรานัก
ดนตรีไทยของกรมประชาสัมพันธ์ขึ้นในแผนกดนตรีไทย จึงมีผู้มาสมัครภายหลังการประกาศรับจึง
ทำให้กรมประชาสัมพันธ์นั้นได้นักดนตรีที่มีฝีมือยอดเยี่ยมเข้ามาบรรจุเป็นข้าราชการในแผนก
ดนตรีไทยหลายท่านด้วยกัน เช่น

1. คุณครูบุญยงค์	เกตุคง	ระนาดเอก
2. คุณครูสมาน	ทองสุโชติ	ฆ้องวงใหญ่
3. คุณครูจำเนียร	ศรีไทยพันธ์	ปี่
4. คุณครูประสงค์	พิณพาทย์	ระนาดมโหรี
5. นายสืบสุด	ดุริยประณีต	ระนาดเอกไม้แข็ง
6. นายสมพงศ์	นุชพิจารย์	กลอง
7. นางระดี	วิเศษสุรการ	จะเข้

8. นางช้องมาศ	สุนทรวาทิน	ขับร้อง
9. นางทัศนีย์	ศุริยประณีต	ขับร้อง
10. นางฉลวย	จิยะจันทน์	ชออยู่
11. นางสุดจิตต์	ศุริยประณีต	ขับร้อง

การที่มีคนมาก วงดนตรีใหญ่ หลาย ๆ ประเภท จึงต้องการครูใหญ่มาปรับวงและเป็นผู้สอน ครูพุ่ม ภาปุยะวาทย์ ซึ่งท่านอายุได้ 63 ปี ในตอนนั้น จึงได้มาทำหน้าที่ผู้ปรับวง โดยได้บรรจุเป็นลูกจ้างเพราะอายุของท่านเกิน ดังที่ ม.ล.ชาบ กฤษกร กล่าวไว้ว่า “คุณคงศักดิ์ คำศิริ หัวหน้าแผนกบันเทิงไทย ได้แนะนำ และครูพุ่ม ภาปุยะวาทย์ เข้ามาพบข้าพเจ้า ในฐานะครูพิพากย์ฝีมือดี หากแต่ว่าครูพุ่ม อายุมากแล้ว ในขณะนั้นเลยไม่ยอมเข้าสมัครสอบคัดเลือกเข้าบรรจุในอัตราข้าราชการประจำ ข้าพเจ้าเสียดายฝีมือของครูพุ่ม จึงได้ให้จ้างไว้ด้วยเงินบพิเศษ (สมาน นภายน, 2534: 18) เพียงคำว่า “ครูพุ่ม” ย่อมเป็นที่รู้จักกันดีในกลุ่มของผู้สนใจดนตรีประเภทไทยเดิม เพราะครูพุ่มเหมือนตำราเล่มใหญ่ที่นักดนตรีไทยหลายคนเคยได้รับการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับดนตรีและเพลงไทย ดังที่ เอื้อ สุนทรสนาน (2511: 28) กล่าวไว้ว่า

... เมื่อผมได้พบครูพุ่มเป็นครั้งแรก ผมก็พบในฐานะที่ครูพุ่มได้รับเชิญมาพิจารณาเกี่ยวกับเรื่องราวของดนตรีไทย ในการพบกันครั้งนั้น ประมาณ 2480 ผมรับราชการอยู่ในกองดนตรีฝรั่งหลวงที่สวนมิสกวัน ที่มาของการพบกันครั้งนั้นเนื่องมาจากทางรัฐบาลมีความประสงค์ที่จะตรวจสอบเรื่องราวของเพลงไทย คุณพระเจนศุริยวงศ์ซึ่งรับหน้าที่กรรมการฝ่ายตรวจสอบเพลง ได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านมาร่วมประชุมพิจารณา ผู้ที่ได้รับเชิญล้วนเป็นปรมาจารย์ทางวิชาการเกี่ยวกับเพลงไทยทั้งนั้น อาทิ จางวางทั่ว หลวงประดิษฐไพเราะ ฯลฯ และใครต่อใครอีกมาก ในจำนวนผู้ได้รับเชิญมาร่วมการพิจารณาเกี่ยวกับปัญหาเพลงไทยนั้น มีครูพุ่ม ภาปุยะวาท รวมอยู่ด้วย ผมในฐานะที่มีส่วนในการจดทำนองเพลงของการประชุมครั้งนี้ เพิ่งได้พบและเห็นครูพุ่มเป็นครั้งแรก...

หลังจากที่ได้ยินชื่อเสียงเรียงนามของครูพุ่มมาเป็นเวลาไม่น้อย การประชุมในวันนั้น ผู้ทรงคุณวุฒิทั้งหลายต่างก็นำเอาปัญหาตลอดจนต้นตำรับของเพลงต่าง ๆ มาถกเถียงและวิจารณ์กัน มีการซักตัวอย่าง มีการออกเสียงให้เห็นว่าเสียงนั้นเสียงนี้มีช่วง มีทำนอง ตลอดจนถึงหัวหน้าทับอย่างไร ครูพุ่มมีส่วนสำคัญอยู่ไม่น้อยในการแก้ไขในเรื่องเพลงว่าเพลงใดมีที่มาจากไหน ได้นำมาดัดแปลงในเวลาต่อมาอย่างไร ในความรู้สึกส่วนตัวของผมขณะที่ประชุมยกย่องครูพุ่มในฐานะปรมาจารย์เพลงคนสำคัญ (เอื้อ สุนทรสนาน, 2511: 28)

ครูพุ่มได้ฝากฝีมือลายมือและเพลงการไว้ที่กรมประชาสัมพันธ์มากกว่าสถาบันแขนงอื่นใด จึงมีผลให้กรมประชาสัมพันธ์มีวงดนตรีไทยที่ครบครันและแข็งแกร่ง พร้อมด้วยความรู้

และผู้คนตลอดจนผลงานออกอากาศ เน้นหนักในประเทศไทย ไม่มีใครเทียบด้วยความที่มีคนดีมีฝีมือจำนวนมากมาพบกัน รักกัน ช่วยกัน จึงทำให้มีแต่ความเจริญ

ครูพุ่ม ภาปุยะวาทย์ เป็นครูที่มีความสามารถมากจนเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า ท่านเป็นครูที่มีวิชาความรู้ ได้เพลงต่าง ๆ และแปลก ๆ เยอะ ชนิดที่ถ้าใครไม่ได้ครูพุ่มจะต้องได้ และเพลงไหนที่มีคนได้เพลงครูพุ่มก็จะได้เพลงในเพลงเดียวกันนั้นด้วยจำนวนท่อนของเพลงที่มากกว่าบทบาทอีกอย่างหนึ่งของครูพุ่มนั่นก็คือ ความสามารถในการเทียบเสียงเครื่องดนตรี ดังที่ มนตรี ตราโมท (2528: 11) กล่าวว่

... ข้าพเจ้าเริ่มรู้จักกับครูพุ่ม ภาปุยะวาทย์ ด้วยขณะนั้นข้าพเจ้ามีอายุประมาณ 18-19 ปี รับราชการอยู่ในกรมพิณพาทย์หลวง กรมมหรสพ ส่วนครูพุ่ม เป็นนักดนตรีรุ่นใหม่ ข้าพเจ้าจึงเรียกพี่พุ่ม พี่พุ่มเป็นนักดนตรีอยู่ในตำบลบ้านขมิ้น จังหวัดธนบุรี ได้พบปะร่วมงานกัน จึงทำให้ได้แลเห็นฝีมือ ความรู้ในทางดนตรี และนิสัยใจคอของกันและกัน จนถึงความนับถือกันและกัน พี่พุ่มเป็นผู้ที่สนใจในการศึกษาเล่าเรียนจริง ๆ จึงเป็นผู้ที่ได้เพลง เรื่องมากผู้หนึ่ง ในสมัยโบราณนั้น นักดนตรีนิยมผู้ที่ได้เพลงเรื่องมากถือว่าเป็นผู้มีความรู้กว้างขวาง เพราะเพลงต่าง ๆ ที่เรานำมาร้องมาบรรเลงหรือปามาแต่งเป็น 3 ชั้นกันนั้น โดยมากมักจะอยู่ในเพลงเรื่องทั้งสิ้น ...

ชีวิตการรับราชการของคุณครูระติ วิเศษสุรการ นั้นท่านได้พบปะผู้คนและนักดนตรีไทยที่มีฝีมืออันยอดเยี่ยมด้วยกันหลายต่อหลายคน การทำงานที่กรมประชาสัมพันธ์นี้เอง เป็นจุดประเด็นหลักใหญ่ที่มีส่วนช่วยผลักดันให้คุณครูระติ ท่านได้รับประสบการณ์จากการทำงาน แม้ในขณะนั้นท่านจะยังมีอายุไม่มากนัก แต่แวดล้อมไปด้วยนักดนตรีไทยที่มากด้วยประสบการณ์และความสามารถเฉพาะตัวที่เด่น ๆ โดยเฉพาะการที่ท่านได้ฝากตัวเป็นศิษย์ของครูพุ่ม ภาปุยะวาทย์ อีกท่านหนึ่งด้วยในเวลา นั้น ดังที่ สุดจิตต์ ดุริยประณีต (2531: 15) กล่าวถึง ชีวิตการรับราชการที่กรมประชาสัมพันธ์ของคุณครูระติ วิเศษสุรการ ไว้ว่า

... ดิฉันและคุณระติ สนิทชอบกันเหมือนพี่น้อง ตั้งแต่คุณระติยังไม่ได้เข้าทำงานที่กรมประชาสัมพันธ์ เพราะในสมัยนั้นผู้ที่ติดจะเข้ยังไม่เกิดมามากเหมือนอย่างปัจจุบันนี้ เพราะคุณระติ ได้ฝึกสอนลูกศิษย์ไว้มาก ที่บ้านดุริยประณีตมีงานอัดแผ่นเสียง งานมงคลต่าง ๆ วงมโหรีก็จะต้องมี คุณระติ ครูฉลุย ครูประกอบ ครูประเวช ครูประพาส ร่วมกันบรรเลงด้วยทุกครั้ง ต่อมางานดนตรีไทยกรมประชาสัมพันธ์มีมากขึ้น แผนกดนตรีไทยมีความต้องการเจ้าหน้าที่ศิลปินโดยเฉพาะเพิ่มขึ้น จึงเปิดรับสมัครศิลปินเป็นข้าราชการประจำ ประมาณ พ.ศ.2493 โดยมีคุณคงศักดิ์ คำศิริ เป็นหัวหน้าแผนกดนตรีไทยเป็นคนแรก คุณระติทำงานได้ 1 ปี ทางกรมประชาสัมพันธ์ไม่มีผู้ช้บร้อง คุณคงศักดิ์และคุณระติ จึงได้นำคุณทัศนีย์ ดุริยประณีต พี่สาวดิฉันเป็นผู้ช้บร้องประจำวงดนตรีไทยกรมประชาสัมพันธ์ จนถึงพ.ศ.2499 พี่สาวดิฉันถึงแก่กรรม

ดิฉันจึงได้เข้ารับราชการตั้งแต่สมัยนั้น และได้ร่วมงานกับคุณระติ ตลอดมาประมาณ 40 กว่าปี

ต่อมาคุณระติ ได้ดำรงตำแหน่งหัวหน้าแผนกดนตรีไทย ก็ได้ทำประโยชน์ให้กับ วงดนตรีไทยเป็นอย่างมาก มีลูกศิษย์มาเรียนเป็นประจำมากมาย นิสิต นักศึกษาก็ ได้เริ่มหันเข้ามาหาความรู้ที่กรมประชาสัมพันธ์ และกล่าวกันว่ากรมประชาสัมพันธ์ เป็นสถานที่รวมปวงชนีย์บุคคลไว้ เพื่อให้พวกเขาได้รับการถ่ายทอดวิชาความรู้ทางด้านดนตรีไทยแขนงนี้ และพวกเขาเด็กก็จะอนุรักษ์ศิลปะชั้นนี้ไว้ เพื่อถ่ายทอดให้แก่ อนุชนรุ่นหลังต่อไป

คุณครูสุดจิตต์ ดุริยประณีต ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (คีตศิลป์) ได้มีความเห็นว่าในสมัยที่คุณระติ วิเศษสุรการ นี้เองที่ท่านดำรงตำแหน่งหัวหน้าแผนกดนตรีไทยกรมประชาสัมพันธ์ เป็นยุคสมัยที่มีเด็ก อนุชนรุ่นหลัง ได้หันมาสนใจหาความรู้และฝากตัวเป็นศิษย์แก่ ครูดนตรีกันที่กรมประชาสัมพันธ์เป็นอย่างมาก ดังคำกล่าวที่ว่า “กรมประชาสัมพันธ์เป็นสถานที่รวมปวงชนีย์บุคคลไว้เพื่อให้พวกเขาเด็กได้รับการถ่ายทอดวิชาความรู้ทางด้านดนตรีไทย” ผู้วิจัยมีความเห็นว่ามีโชเพียงแต่ในสมัยนี้เท่านั้น เมื่อมองย้อนกลับไปสู่สมัยแรกแห่งการทำงานของคุณระติ ตัวท่านเองก็ได้รับความรู้ ได้รับความประทับใจจากกลุ่มครูดนตรีไทยเหล่านั้นไว้อีกหลายต่อหลายท่าน ที่ช่วยชี้แนะแนวทางของการบรรเลงจะเข้ ภายใต้ความเชื่ออย่างหนึ่งของตัวคุณระติเองที่ท่านได้รับการถ่ายทอดมาจากครูจ่าง แสงดาวเด่น ในเรื่องทางของจะเข้มักจะดำเนินกลอนเพลงไปอย่างแบบเดียวกันกับระนาดเอกเสมอ

ดังกล่าวนั้นในช่วงต้น เนื่องด้วยในช่วงเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้น มีผลกระทบโดยตรงจากสภาพบ้านเมือง ที่มีความเปลี่ยนแปลงทุกอย่าง ต้องขึ้นอยู่กับผู้นำ ในสมัยนี้คุณระติ ท่านไม่ได้เล่นดนตรีเลย จนกระทั่งเข้าทำงานรับราชการทำให้เพลงเดี่ยวที่ได้รับการถ่ายทอดจาก ครูแสง อภัยวงศ์ นั้นลืมนไปเสียเป็นส่วนใหญ่ จึงทำให้ท่านได้ปรารภกับครูสมาน ทองสุโชติ ซึ่งคุณระตินับถือเสมือนเป็นทั้งพี่และเป็นทั้งอาจารย์ด้วย อยากทำเพลงเดี่ยวที่ขาดหายไปไว้ใช้ต่อเป็นวิทยาทานแก่ศิษย์ที่มีฝีมือ ครูสมานท่านจึงช่วยคิดทางเพลงโดยที่คุณระติจะนำมาทำเป็นลูกจะเข้ อีกทีหนึ่งจนสำเร็จออกมาเป็นเพลงเดี่ยวทั้งหมด 4 เพลง ในปี พ.ศ.2518 ซึ่งเพลงทั้งหมดมี ลีลาที่โลดโผน เด็ดขาดและฉับไว เหมาะแก่สำหรับผู้ที่ฝีมือในทางบรรเลงจะเข้ ใช้แสดงความสามารถในการบรรเลงเดี่ยวได้เป็นอย่างดี ได้แก่ เพลงนกขมิ้นสามชั้น สุดสงวนสามชั้น สุรินทราหูสามชั้น และอาถรรพณ์สามชั้น นอกจากนี้แล้วคุณระติ วิเศษสุรการ ท่านยังได้รับความกรุณาจาก ครูผู้ใหญ่อย่างเช่น คุณครูพุ่ม บาปุยะวาทย์ ช่วยทำเพลงเดี่ยวให้อีก เช่น เพลงสารถีสามชั้น และเพลงทยอยเดี่ยว ล้วนเป็นทางของครูพุ่ม บาปุยะวาทย์ ทั้งสิ้น แม้ครูจำเนียร ศรีไทยพันธุ์เอง ท่านก็จะเป็นเสมือนพจนานุกรมเพลงไทยให้กับคุณคุณระติ ไว้สำหรับช่วยตรวจทานทางเพลงต่าง ๆ ว่าครบ ถูกต้องตามจังหวะ หน้าทับหรือเปล่า เมื่อเวลาที่คุณคุณระติท่านสงสัยอะไรก็จะได้

ตามกันอยู่เสมอ (ศักรินทร์ ฐปณ, 2531: 10)

ภัทร เครือสุวรรณ (สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2541) กล่าวถึงการทำเพลงเดี่ยวของ
ครุระตีในช่วงหลัง ๆ ว่า

... ได้ทันเห็นคุณครุระตี ทำเพลงเดี่ยวร่วมกับกับครูสมาน ทองสุโชติ เท่าที่จำได้จะ
เป็นเพลงนทขมีน สามชั้น และเพลงอาธรพณ์ สามชั้น จำได้เลยว่าครูจะทำวันละ
ท่อน ไม่ใช่ทำที่เดียวรวดทั้งเพลง ในช่วงนั้นก็จะไปหาครูเกือบทุกวัน จะเห็นเลยว่า
วันนี้ครูทำท่อนนี้ ท่อนนั้น โดยช่วยกันกับคุณครูสมาน ท่านก็จะคิดโครงหลักของ
เพลงให้ เปรียบเสมือนการสร้างบ้าน ตั้งเสา ตั้งคาน ขึ้นมา อย่างเช่นการลัดจ์หะ
ลูกตกตรงนั้น ตรงนี้ ส่วนครุระตี ท่านก็จะใส่ลูก และเทคนิคเฉพาะของทางจะเข้ลง
ไป บางครั้งก็จะเถียงกันเหมือนกัน โดยครุระตีจะบอกเลยว่า ตรงนี้ไม่เอาแบบนี้
อย่างนี้ดีกว่า ทำเสร็จจึงลองบรรเลง ถ้ามีอะไรต้องเปลี่ยนใหม่ก็ทำเดี๋ยวนั้นเลย. . .

ครุระตี วิเศษสุรการ ได้ชื่อว่าเป็นนักจะเข้ฝีมือระดับชาติ ท่านมีผลงานบันทึก
แผ่นเสียงไว้มาก ท่านได้ร่วมมือกับครูสมาน ทองสุโชติ คิดทางเดี่ยวเพลงสุคตวงสามชั้น
นทขมีน สามชั้น สุรินทราหู สามชั้น และอาธรพณ์ สามชั้น นับเป็นเพลงสำคัญทุก ๆ เพลง การ
ที่ท่านได้ร่วมงานกับคนดีฝีมือโดยได้เล่นดนตรีไทยเป็นประจำแล้ว ยังได้มีโอกาสร่วมงานแนว
ใหม่ในวงดนตรีสังคีตสัมพันธ์อันเป็นวงดนตรีประสมระหว่างวงมโหรีและวงดนตรีสากล นับเป็น
งานดนตรีประสมที่ได้การยอมรับเรื่อยมาว่าให้ความไพเราะน่าฟังไม่แพ้ดนตรีไทยแท้ ๆ (พูนพิศ
อมมาตยกุล, 2531: 13) ด้วยเหตุที่ว่าในบางครั้งการฝึกซ้อมวงดนตรีไทยเกิดไปพร้อมกับการฝึก
ซ้อมของวงดนตรีสากลเข้า จึงทำให้เสียงดนตรีไทยกับเสียงดนตรีสากลนั้นคลุกเคล้าผสมผสานกัน
ไปโดยกฏแห่งธรรมชาติ จึงได้บังเกิดเป็นเสียงที่แปลกประหลาดขึ้นมาโดยมิได้ตั้งใจ สาเหตุที่เกิด
สิ่งเหล่านี้ขึ้น ก็เป็นเพราะว่าห้องซ้อมดนตรีของทั้ง 2 วงนี้อยู่ติดกันเพียงมีฝาผนังกั้นกลางเท่านั้น
ดังที่ สมาน นภายน (2534: 21) กล่าวไว้ว่า

... จากเหตุผลในข้อนี้แหละครับ ทำให้ท่านอธิบดี พลโทหม่อมหลวงชาบ กุญชร
หวนคิดถึงพระราชเสาวนีย์ของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาล
ที่ 7 ที่เคยได้ทรงตรัสไว้ว่า ดนตรีไทยกับดนตรีสากลนั้นควรจะเล่นรวมกันได้ ดังนั้น
ท่านอธิบดีพลโทหม่อมหลวงชาบ กุญชร จึงดำริที่จะทำวงดนตรีผสมขึ้น . . .

บังเอิญแนวความคิดนี้ ได้ไปเกิดขึ้นกับคุณครูเอื้อ สุนทรสนาน หัวหน้าวงดนตรี
สากลในขณะนั้นเหมือนกันว่า น่าจะนำเครื่องดนตรีไทยมาผนวกเข้ากับเครื่องดนตรีสากลได้ ทั้ง
ยังจะเป็นการเชิดชูเพลงไทยให้จำได้ง่ายขึ้น โดยนำมาบรรเลงในแบบสากลได้อย่างแนบสนิท และ
ยังคงรักษารบรยากาศแบบไทย ๆ ไว้ได้อย่างผสมกลมกลืนหรือน่าจะเรียกว่าเป็นการบรรเลงใน
ระบบแบบสังคีตสัมพันธ์ เมื่อทั้ง 2 ท่าน คือท่านอธิบดี พลโทหม่อมหลวงชาบ กุญชร กับคุณครู

เอื้อ สนทรสนาน หัวหน้าแผนกวงดนตรีสากล นำแนวความคิดที่ตรงกันมาร่วมปรึกษาหารือ เพื่อนำเพลงไทยมาเพิ่มสีสัน ก็บังเกิดเป็นเพลงผสมขึ้นเป็นเพลงแรกคือเพลงกระแต จากเพลงไทยเดิมที่ชื่อว่า กระแตเล็ก โดยมีคุณครูท่ม บาญะวาทย์ เป็นผู้บอกทางเพลงไทยให้ แล้วนำมาบรรเลงร่วมกันด้วยวงดนตรีไทยกับวงดนตรีสากล ในระบบแบบสังคีตสัมพันธ์ เป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.2497 (สมาน นภายน, 2534: 10)

ครูระตี วิเศษสุรการ ได้ปฏิบัติหน้าที่ทางราชการด้วยดีตลอดมาจนถึงปีพุทธศักราช 2516 ท่านจึงได้เลื่อนตำแหน่งขึ้นเป็นหัวหน้าฝ่ายดนตรีไทย ดังที่ สุดจิตต์ ตรียประณีต (สัมภาษณ์, 16 พฤษภาคม 2541) กล่าวว่า “คุณระตี เป็นผู้ที่มีความรู้อยู่หลาย ๆ อย่าง คุณคนดี และเป็นหัวหน้าที่ดี มีผ่อนสั้นผ่อนยาว เห็นว่าถ้าคนไหนมีความจำเป็น บิดา มารดาป่วย คุณระตีก็จะยอมอยู่เฝ้าเอง และอนุญาตให้ลูกน้องที่อยู่ในแผนกได้ไปทำภารกิจอันสำคัญ”

ครูระตี วิเศษสุรการ ท่านรับราชการที่กรมประชาสัมพันธ์ จนได้เลื่อนขั้นตำแหน่งหัวหน้าแผนกดนตรีไทย ลักษณะของงานในครั้งนั้น ท่านจะต้องรับภาระหน้าที่อันหนักพอสมควร และหลาย ๆ ครั้งที่ต้องทำให้คุณเกิดความท้อแท้ บางครั้งคุณก็จะมีความรู้สึกถึงความต้องการที่จะพัฒนาให้งานของกรมประชาสัมพันธ์นั้นมีชื่อเสียงไป ดังที่ ช้องมาศ สนทรวาทิน (สัมภาษณ์, 16 พฤษภาคม 2541) กล่าวว่า

... เพื่อน ๆ ที่วงดนตรีไทยกรมประชาสัมพันธ์ทุก ๆ คน ยินดีที่จะมอบตำแหน่งหัวหน้าแผนกให้กับคุณระตี กันด้วยความจริงใจ เพราะเหตุว่า คุณระตี สามารถปฏิบัติหน้าที่ในการประสานงานกับกองบันเทิงได้เป็นอย่างดี และนำวงดนตรีไทยของกรมประชาสัมพันธ์ออกแสดงผลงาน และสร้างชื่อเสียงให้กับวงในโอกาสต่าง ๆ กัน เช่น การบรรเลงรับแขกบ้านแขกเมือง ณ ทำเนียบรัฐบาล ในสมัยท่านนายก จอมพล ป. พิบูลสงคราม จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และ จอมพลถนอม กิตติขจร ...

ตามปกติวงของกรมประชาสัมพันธ์จะมีการอัดเสียงดนตรีไทยออกเผยแพร่และบันทึกเสียงเก็บไว้ โดยที่ทุกเช้าประมาณ 10.00 นาฬิกา นักดนตรีทุกคนจะต้องรวมตัวพร้อมกันเพื่อทำการอัดเสียง โดยถือเป็นนโยบายหลักของกรมประชาสัมพันธ์ แม้ในบางครั้งถ้ามีโอกาสไปราชการตามต่างจังหวัด ครูระตีก็ต้องเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงในการจัดวงไป อย่างเช่น ถ้าไปภาคเหนือก็ต้องไปที่จังหวัดเชียงใหม่ ภาคอีสานก็เป็นจังหวัดขอนแก่น และทางภาคใต้ก็ไปถึงหาดใหญ่ บันดุง เลยกี่เดียว ตามต่างจังหวัดนี้จะไปบรรเลงออกสถานีโทรทัศน์ ส่วนมากจะเป็นจังหวัดขอนแก่นบ่อยที่สุด หรือไม่ก็เป็นสถานีโทรทัศน์ช่อง 8 สงขลา การไปบรรเลงตามงานและตามสถานที่ต่าง ๆ เหล่านี้ ครูระตีจะเป็นผู้กำหนดเวลาและนัดซ้อมนักดนตรีทุกคน โดยจัดเป็นวง 1 วง 2 ซึ่งหมายถึงการสลับผลัดเปลี่ยน โดยดูจากนักร้องเป็นสำคัญ ถ้าวง 1 ก็หมายถึงครูสุดจิตต์ ตรียประณีต และคุณณรงค์ ร่วมบรรเลง ชับร้อง ส่วนวง 2 ก็จะเป็นครูช้องมาศ

สุนทรวาทิน ขั้วร้อง แต่บางครั้งก็สลับผลัดเปลี่ยนกันอยู่ระหว่างวง 1 วง 2 บ้างตามสมควร และความเหมาะสมของลักษณะงาน

ครูระติ วิเศษสุรการ เป็นผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่ทางด้านดนตรีไทย เพื่อรับใช้สังคมใน ขณะที่ท่านทำงานอยู่ที่กรมประชาสัมพันธ์มาโดยตลอด ดังที่ สุตจิตต์ ดุริยประณีต (สัมภาษณ์, 16 พฤษภาคม 2541) กล่าวว่

... ในสมัยท่านอธิบดีหม่อมหลวงชาบ กุญชร ท่านมีงานเยอะ ท่านเอาพวกเราไปเข้า บรรเลงในงานที่ทำเนียบรัฐบาล คุณระติก็จะร่วมบรรเลงอยู่ด้วย บางครั้งพวกเราก็จะไปบรรเลงกันตามบ้านผู้ที่เป็นใหญ่ทางการเมืองในขณะนั้นกัน อย่างเช่น พลเอกเผ่า ศรียานนท์ พลเอกละม้าย อุทยานานนท์ จอมพลผืน ชูณหะวัณ และคุณบุญวงศ์ อมาตยกุล เป็นต้น พวกเราจะไปกันตลอด เพราะท่านทั้งหลายเหล่านี้ท่านชอบฟัง ดนตรีไทย และบางครั้งก็จะได้รางวัลกันทุกคนเลยทีเดียว โดยที่ลักษณะของงานก็จะ เหมือนกับงานในปัจจุบันที่เราไปบรรเลงเพื่อต้อนรับแขกสำคัญ ๆ ทางการเมืองจะมีการบรรเลงตามงานประเภทนี้เรื่อยมาจนถึงรุ่นคุณชาติชาย ชูณหะวัณ กันเลยทีเดียว ...

ภาระหน้าที่ของครูระติ วิเศษสุรการ ในขณะนั้น นับว่าท่านได้ใช้ดนตรีไทยในทาง รับใช้ชาติ ไม่ว่าจะเป็นภาระหน้าที่ในการรับใช้สังคมตามสถานที่สำคัญ งานสำคัญที่ต้องใช้ดนตรี ไทยเพื่อแสดงถึงความเป็นอารยธรรมให้ชาวต่างชาติได้รับรู้ แม้ว่าจะไม่ใช้โดยตรงก็ตามที่ ส่วน งานการเผยแพร่ศิลปะทางด้านดนตรีไทยนั้นก็จัดเป็นงานหลักของวงดนตรีไทยแห่งกรมประชาสัมพันธ์ด้วยเหมือนกัน โดยจะเป็นการออกไปบรรเลงนอกสถานที่ตามคำสั่งทางราชการดังที่กล่าว แล้วในขั้นต้น และนอกจากนี้งานการบันทึกเสียงนั้นจัดเป็นงานการเผยแพร่ชื่อเสียงและเอกลักษณ์ทางดนตรีไทยที่เป็นศิลปะประจำชาติออกสู่ประชาชน และเยาวชนให้รู้จักและซาบซึ้งใน ศิลปะประจำชาติ ครูระติ วิเศษสุรการ ท่านมีผลงานการบันทึกเสียงไว้ที่กรมประชาสัมพันธ์มาก และเป็นส่วนใหญ่ ในขณะที่ท่านดำรงตำแหน่งหัวหน้าแผนกดนตรีไทย การเผยแพร่ผลงานของ ท่านจึงมีด้วยกันอยู่ในหลาย ๆ ด้าน ทำให้ท่านมีชื่อเสียง และเป็นที่ยู่งักกันโดยทั่วไปตามหมู่นัก ดนตรีด้วยกันเอง และที่สำคัญ ๆ คือเยาวชนของชาติที่สนใจและมีความประสงค์ที่จะได้มีโอกาส ผูกตัวเข้ามาเป็นศิษย์ของนักจะเข้คนสำคัญของวงดนตรีไทย กรมประชาสัมพันธ์แห่งนี้

ในฐานะที่ครูระติ วิเศษสุรการ ท่านรับราชการอยู่ที่กรมประชาสัมพันธ์แห่งนี้ โดย ตำแหน่งที่เสมือนเป็นสื่อกลางของการถ่ายทอดศิลปะทางด้านดนตรีไทยแบบมีสื่อเป็นตัวกลาง ด้วยอีกลักษณะหนึ่ง บทบาทหน้าที่อันโดดเด่นของท่านในแง่มุมนี้แสดงให้เห็นถึงการผลักดันตัว ของท่านให้เข้าสู่การมีพัฒนาการในการถ่ายทอดและนำพาให้สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มันเข้าสู่ประชาชน โดยมีสื่อเป็นตัวกลาง ท่านเป็นนักจะเข้ผู้เดียว และเป็นคนแรกที่ได้ทำหน้าที่ตรงนี้ออกมาอย่าง เต็มซัด ดังที่ กาญจนา แก้วเทพ (2539: 40) กล่าวว่

... แต่เดิมในเรื่องของวัฒนธรรมไทยนั้น ความคิดหรือความรู้ต่าง ๆ คนโบราณมักจะ ได้มาจากประสบการณ์ตรงของตนเอง (Direct Experience) เพราะคนไทยยังให้ความสำคัญกับ “สืบทอดปากว่า ไม่เท่าตาเห็น” ทุก ๆ อย่างต้องเป็นความจริงและเสียงจริง แต่ ปัจจุบันนี้วิถีทางได้มาซึ่งความรู้ของคนไทยปัจจุบันและรูปแบบ ความสัมพันธ์ของคนไทยได้เปลี่ยนแปลงไป ถ้าเราถามเด็ก ๆ ถึงภูมิความรู้ทั้งหมดที่เขาได้อยู่ และตรวจสอบ กลับไปถึงแหล่งที่มาของความรู้นั้น เราจะพบว่าความรู้เกินครึ่งนั้นมาจากสื่อมวลชน จัดเป็นประสบการณ์ที่ได้รับผ่านสื่อ (Mediated Experience) มิใช่ประสบการณ์ตรงแต่อย่างใด และในขณะที่ภูมิความรู้และภูมิปัญญาของคนไทยส่วนใหญ่สร้างมาจากสถาบัน สื่อมวลชน สถาบันนี้ก็ได้อาณาความเชื่อถือของตัวสถาบันมากยิ่งขึ้นทุกที กล่าวกัน ได้ว่า ในยุคสมัยปัจจุบันนั้นสถาบันที่เป็นหัวใจของการสร้างสรรค์วัฒนธรรมนั้นคือ “สถาบันสื่อมวลชน” นั่นเอง ...

การถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้ของครูระดี วิเศษสุรการ

มนุษย์นั้นเป็นสัตว์สังคม มีชีวิตและความเป็นอยู่ร่วมกันกับคนอื่น มีกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน มีการพึ่งพาอาศัยกันอยู่ตลอดเวลา การใช้ชีวิตร่วมกันของสมาชิกในสังคมจะดำเนินไป ด้วยดีก็ต่อเมื่อมีแกนกลางให้สังคมยึดถือปฏิบัติ แกนกลางในที่นี้ก็คือสิ่งที่เราเรียกกันว่า วัฒนธรรมหรือขนบธรรมเนียม ประเพณี รวมทั้งระบบของสังคมต่าง ๆ นั่นเอง แกนกลางเหล่านี้ไม่ได้ มีมาแต่เดิมในโลก ไม่ใช่ของที่มีในธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อประโยชน์ในการ ดำรงชีวิตของมนุษย์ด้วยกันเอง ในขณะที่เดียวกันมนุษย์ทุกคนก็ไม่ได้มีวัฒนธรรมแต่กำเนิด ทุก ชีวิตจะต้องมาเรียนรู้วัฒนธรรมเอาในภายหลัง การเรียนรู้วัฒนธรรมของสมาชิกในสังคมนี้เองที่เรา ถือว่าเป็นกระบวนการศึกษาของมนุษย์

เมื่อครูระดี วิเศษสุรการ ท่านดำรงตำแหน่งหัวหน้าแผนกดนตรีไทย ท่านมีนิสิต นักศึกษา นักเรียนมากมายมาขอรับการถ่ายทอดวิชาความรู้จากท่าน และเป็นที่ยกย่องกันว่ากรม ประชาสัมพันธ์แห่งนี้เป็นสถานที่รวมปฐมนิเทศบุคคลไว้เพื่อถ่ายทอดวิชาความรู้ทางด้านดนตรีไทย ซึ่ง ผู้วิจัยมีความเห็นว่ากรมประชาสัมพันธ์จึงเปรียบเสมือนแหล่งศึกษาหาความรู้และเป็นที่ยกย่องที่จะ ให้การศึกษาทางด้านดนตรีไทยกับอนุชนโดยทั่วไป โดยเฉพาะผู้มีใจใฝ่ศึกษาหาความรู้ จากบท บาทดังกล่าวนอกจากหน้าที่หลักของกรมประชาสัมพันธ์ที่มีอยู่แล้วนั้น กรมประชาสัมพันธ์ยังเป็น สถาบันทางการศึกษาอีกสถาบันหนึ่งที่ได้เผยแพร่และถ่ายทอดวิชาความรู้ทางด้านดนตรีไทยอัน เป็นศิลปกรรมสำคัญของชาติแขนงหนึ่งแก่เยาวชน ดังที่ ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2529: 18) กล่าวว่า

... ความหมายของการศึกษานั้นแยกออกได้เป็น 2 แนวใหญ่ ๆ คือ แนวแรกเป็นการ พิจารณาการศึกษาในวงกว้าง ครอบคลุมกระบวนการต่าง ๆ ของสังคมที่จะถ่ายทอด แนวคิด ความเชื่อ ระบบพฤติกรรม ตลอดจนศิลปกรรมต่าง ๆ อันรวมเรียกว่าวัฒนธรรม

นั้นจากชนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง การศึกษาในแขนงนี้เรียกว่าการศึกษาในฐานะเป็นกระบวนการสังคมประภิด (Education as a socialization process) ซึ่งเกิดขึ้นในทุกสถาบัน ทุกระดับชีวิตของบุคคล แนวที่สอง เป็นการพิจารณาการศึกษาในวงแคบ มุ่งที่สถาบันสังคมเพียงสถาบันเดียวคือ สถาบันการศึกษาหรือโรงเรียน เป็นการทำความเข้าใจในเรื่องบทบาท หน้าที่และกระบวนการต่าง ๆ ในโรงเรียน การศึกษาในแนวหลังนี้เป็นการศึกษาในฐานะเป็นสถาบันทางสังคม (Education as a social institution) . . .

นักปรัชญาเมธีชาติต่าง ๆ ของแต่ละยุค แต่ละสมัย แต่ละอารยธรรม ส่วนใหญ่เห็นพ้องต้องกันว่า “การถ่ายทอดความรู้” หรือที่เรียกกันว่าการศึกษา นอกจากจะเน้นในด้านการทำมาหากินเพื่อประทังชีวิต และเพื่อความอยู่รอดโดยปลอดภัยแล้ว ยังเน้นหนักในด้านความเชื่อ ซึ่งเป็นที่ยึดเหนี่ยวของจิตใจอันนำมาซึ่งความสุข ความอยู่รอดและความเจริญก้าวหน้าของแต่ละสังคม ความเชื่อนี้จะมีความเชื่อในพระเจ้า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทพยดา ฟ้าดิน ลัทธิ หรือสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ตามที่มนุษย์ใช้เป็นสัญลักษณ์ของสิ่งที่ควรแก่การเชื่อถือ ย่อมทำให้ผู้ที่เคารพบูชาสิ่งเหล่านี้มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มองคุณค่าของชีวิตคล้ายคลึงกัน และมีจุดหมายปลายทางไปในทางที่คิดว่าดีงาม ประกอบกิจที่ควรแก่การยกย่อง เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังถือปฏิบัติตามสืบเนื่องกันต่อไป ความรู้ส่วนใหญ่ที่ได้รับจากผู้ที่ทรงคุณวุฒิ คุณธรรม ไม่ว่าจะเป็นศาสดา พระสงฆ์ นักบวช บิณฑูการดา ครูบาอาจารย์ ญาติ พี่น้อง หรือเพื่อนฝูงก็ตาม ย่อมมีวัฒนธรรม จารีตประเพณี ศีลธรรม จรรยา ขนบธรรมเนียมประเพณี การครองชีวิต วิชาชีพ ควบคู่กันไปกับการสอนให้อ่านออกเขียนได้ ซึ่งเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการให้การศึกษาเท่านั้น เพราะมนุษย์สมัยโบราณก็อยู่กันได้และเจริญเรื่อยมาโดยอ่านไม่ออก เขียนไม่ได้ หากว่าการศึกษารอบคลุมถึงการช่วยให้มนุษย์เจริญองกวมทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจแล้ว การศึกษาก็เป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งของทุกคนที่เกิดมาในโลกนี้ (สังวร พิชยนทรโยธิน, 2524: 1)

การศึกษามีบทบาทส ำ

หวังเพื่อให้สังคมมีความต่อเนื่องและมีเสถียรภาพ กระบวนการซึ่งเป็นวิถีทางให้โรงเรียนทำหน้าที่ดังกล่าวได้คือ กระบวนการขัดเกลาทางสังคม (socialization) ซึ่งไม่เพียงแต่จะมีการหน้าที่ในด้านการถ่ายทอดวัฒนธรรม ถ่ายทอดความรู้และทักษะที่จำเป็นเพื่อสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเท่านั้น แต่ยังเป็นกระบวนการที่ช่วยในการพัฒนาบุคคลในทางที่สังคมต้องการ และให้บุคคลเรียนรู้การปรับตัวเข้ากับวิถีชีวิตที่เป็นระเบียบ และมีทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต กระบวนการนี้เกิดขึ้นตลอดชีวิตของบุคคลและเป็นกระบวนการสองทาง คือในขณะที่สมาชิกใหม่เรียนรู้วัฒนธรรมหรือวิถีชีวิต แนวความคิด ค่านิยมของสมาชิกเก่า สมาชิกเก่าก็ได้เรียนรู้สิ่งเหล่านั้นจากสมาชิกใหม่ด้วย การทำหน้าที่ดังกล่าวจึงทำให้สังคมมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ทั้งยังเป็นตัวการสำคัญของการควบคุมทางสังคมด้วย

สมาชิกสังคมทุกคนจะต้องได้รับการขัดเกลาโดยผ่านทางสื่อต่าง ๆ ตั้งแต่ครอบครัว โรงเรียน ศาสนา สถานที่ทำงานหรือสื่อมวลชน การขัดเกลาโดยผ่านทางสื่อต่าง ๆ เหล่านี้มีรูปแบบที่หลากหลาย นอกจากนี้การเรียนรู้ที่จะเป็นสมาชิกสังคมก็มีทั้งแบบทางการที่มีการวางแผนเป็นอย่างดี และแบบไม่เป็นทางการ “การศึกษา” เป็นสื่อการขัดเกลา ซึ่งมีทั้งสองลักษณะ ในทางหนึ่งให้มีการขัดเกลาแบบทางการในโรงเรียน แต่เนื่องจากการศึกษาเป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิต การขัดเกลาแบบไม่เป็นทางการจึงเกิดขึ้นตลอดเวลา ด้วยเหตุนี้การมองภาพทางสังคมของการศึกษาจึงไม่อาจละเลยประเด็นในเรื่องของการขัดเกลาทางสังคม ซึ่งเป็นวิถีทางหนึ่งของการถ่ายทอดวัฒนธรรมและการพัฒนา “อัตตะ”(self) ของบุคคล (ชนิตา รัชกุลเมือง, 2534: 157)

จากคำกล่าวในข้างต้นนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่าเมื่อครั้งที่ครูระติ วิเศษสุรการ ท่านรับราชการอยู่ที่แผนกดนตรีไทย กรมประชาสัมพันธ์นั้น ท่านได้มีผลงานทางด้านดนตรีไทยออกเผยแพร่อยู่เป็นประจำจนกระทั่งเป็นที่ทราบกันดีว่าท่านเป็นนักดนตรีไทยที่มีความสามารถสูงในระดับมือชั้นครู กรมประชาสัมพันธ์เป็นสถานที่ราชการที่มีหน้าที่เผยแพร่ความรู้ข่าวสารแก่ประชาชน รวมทั้งการเผยแพร่งานศิลปวัฒนธรรมของชาติเป็นหลักใหญ่อยู่แล้ว จากเหตุผลนี้เองจึงทำให้ชื่อเสียงของครูระติ วิเศษสุรการ เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป ประกอบกับความนิยมของเด็กนักเรียนรุ่นใหม่ ๆ ตามสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ที่มีต่อดนตรีไทยมีมากขึ้น ทำให้มีผู้สนใจหัดจะเข้และมาฝากตัวเป็นศิษย์ของท่านกันมาก นอกเหนือจากเหตุผลดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นอีกอย่างหนึ่งว่า ครูระติ วิเศษสุรการ ท่านเป็นนักการศึกษาท่านหนึ่งที่มีคุณสมบัติของนักการศึกษาอย่างเต็มตัว ดังที่ ชิตพงษ์ สงเสริมวรกุล (2532: 28) กล่าวไว้ว่า

... ครูระติ ท่านเป็นผู้มีความอดทนเป็นที่สุดที่จะนั่งต่อเพลงให้ลูกศิษย์ แม้ว่าลูกศิษย์คนนั้นจะต่ออยากต่อเขินสีกเพียงใดก็ตาม ตลอดเวลาที่ล่วงมาข้าพเจ้ายังไม่เคยเห็นครูบ่นว่าลูกศิษย์คนใดในขณะต่อเพลงเลย แต่จะสอนซ้ำอยู่ตรงนั้นจนกว่าจะเล่นได้หรือจำได้โดยไม่เบื่อหน่าย ไม่เคยเร่งรัด แม้ลูกศิษย์จะต่อได้อย่างเชื่องช้าก็ตาม เมื่อครูต่อเพลง ท่านจะบอกที่มาของเพลงที่สอนให้ไม่ว่าจะเป็นเพลงเล็กเพลงใหญ่ ยากง่าย ประการใดก็ตาม ที่มาของเพลงในที่นี้หมายความถึงว่าเพลงซึ่งกำลังต่อกันอยู่นี้ครูได้มาจากที่ใด และเป็นทางของใคร ถึงจะเป็นเพลงง่าย ๆ เช่น เพลงสองชั้น หรือเพลงสำหรับผู้เริ่มหัดก็ตาม หากครูจำได้ก็จะเล่าให้ฟังอยู่เสมอ ด้วยเหตุที่ครูมีครูอยู่หลายคนด้วยกัน ดังนั้นสิ่งหนึ่งซึ่งครูมักจะทำเป็นประจำเมื่อต่อเพลงใดเพลงหนึ่งให้จบแล้วก็คือ ครูจะเปรียบเทียบให้เห็นว่า ตรงช่วงนั้น ๆ เป็นเพลงของครูคนไหนและเล่นอย่างไร แตกต่างกันอย่างไบบ้าง ดังนั้นข้าพเจ้าเคยเรียกเล่น ๆ ในวิธีการสอนของครูว่า สอนแบบสำเร็จรูป หมายถึงหลักสูตรสำเร็จ (intensive courses) . . .

เนื่องจากเด็กรุ่นใหม่ ๆ ที่สนใจมาหัดดนตรีนั้นมีเวลาน้อย โทนจะต้องเรียนหนังสือ โทนจะต้องมีสารพัดกิจกรรม ในการดำรงชีวิตอย่างปัจจุบัน ทำให้เวลาที่จะมาทุ่มเทเพื่อความแตกฉานในดนตรีการนั้นย่อมจะหมดลงไป และโอกาสที่จะได้ยิน ได้ฟัง สัมผัส คลุกคลีกับดนตรีไทยทั้งหลายก็หาโอกาสได้ยาก สภาพแวดล้อมก็ไม่เอื้ออำนวย ครูระติท่านจึงมีวิธีสอนเป็นแบบหลักสูตรเฉพาะของท่านด้วยการสอนแบบป้อนให้ทั้งหมดเลขที่เดียว ด้วยว่าในเพลงนั้น ๆ มีช่วงใด พรรคใด กลอนเพลง แบบไหนที่จะสามารถเปลี่ยนแปลงทางกันไปได้ ด้วยการพิจารณากันตามความเหมาะสม โดยท่านจะย้ำเสมอถึงความพอดีเป็นสำคัญ มิใช่ว่าลูกเล่นที่วิเศษพิศดารมาเท่าใดก็ใส่เข้าไปในเพลงจนล้น ฟังแล้วเอะอะอะมากเกินกว่าจะเป็นที่นิยมชื่นชม ผู้วิจัยมีความเห็นว่าวิธีการถ่ายทอดวิชาความรู้ของครูระติ วิเศษสุรการ นั้นเป็นไปตามหลักของนักวิชาการท่านหนึ่งที่ได้ให้ความสำคัญในเรื่องของหลักสูตรว่าเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม (cultural trans-mission) นักวิชาการท่านนี้คือ เบซิล เบอว์นสไตน์ (Basil Bernstein)

ดังคำกล่าวที่ว่า บรรดานิสิต นักศึกษาได้เริ่มหันเข้ามาหาความรู้ทางด้านดนตรีไทยกันที่กรมประชาสัมพันธ์ และถือกันว่ากรมประชาสัมพันธ์นั้นเป็นสถานที่รวมปวงชนียบุคคลไว้เพื่อให้พวกเขาได้รับการถ่ายทอดวิชาการดนตรี ผู้วิจัยมีความเห็นว่ากระบวนการและวิธีการในเรื่องของการถ่ายทอดจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีผู้ถ่ายทอดคือ “ครู” และผู้รับการถ่ายทอดคือ “ศิษย์” ทั้งสองต้องอยู่ในเงื่อนไขของการยอมรับซึ่งกันและกัน กล่าวคือ ทั้งครูและศิษย์ย่อมมีบทบาทที่ต้องปฏิบัติร่วมกันในกระบวนการถ่ายทอด

ผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้ที่ถือได้ว่าเป็นศิษย์ที่ได้รับการถ่ายทอดจาก ครูระติ วิเศษสุรการ จำนวน 3 ท่าน คือ คุณชิตพงษ์ ส่งเสริมวรกุล คุณภัทร เครือสุวรรณ และ คุณศักดิ์กรินทร์ สุปญญ ซึ่งทั้งสามท่านนี้นับเป็นบุคคลที่ยังมีผลงานการถ่ายทอดวิชาการทางด้านการบรรเลงจะเข้ (ครูสอนจะเข้) อยู่ในปัจจุบัน ดังที่ ชิตพงษ์ ส่งเสริมวรกุล (สัมภาษณ์, 19 กันยายน 2540) ได้กล่าวถึงสาเหตุของการมาเรียนจะเข้กับครูระติ วิเศษสุรการ ไว้ว่า

... ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ ท่านทำเทปเพลงไทยชาย เป็นเทปคาสเซ็ท และครูระติ ท่านก็ได้อัดเพลงเต๊าะไวไว้ เพื่อจุดประสงค์ในการเผยแพร่และอนุรักษ์ ช่วงนั้นผม (คุณชิตพงษ์ ส่งเสริมวรกุล - ผู้วิจัย) เรียนอยู่ที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกชมรมดนตรีไทยของมหาวิทยาลัย และที่ชมรมฯ นี้เองเป็นจุดเริ่มที่ผมได้โอกาสทราบชื่อครูระติ ว่าเป็นนักจะเข้ฝีมือดีจากเทปเพลงของชมรมฯ และรุ่นพี่ต่างพากันพูดว่า “ครูระติเค้าสุดยอดอยู่แล้ว” ประกอบกับที่ตัวเองฟังการเดี่ยวจะเข้ของครูระติในครั้งนั้นแล้วรู้สึกชอบ ฟังติดหูว่าจะเข้เสียงเพราะดีทำไมที่เกษตรจึงไม่มีคนหัดกัน ...

ครูระติท่านมีผลงานทางด้านการเผยแพร่อยู่เป็นจำนวนมาก ทำให้ท่านมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักแก่นักดนตรีไทยและผู้สนใจโดยทั่วไป ตลอดจนสถาบันทางการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยที่

ถือเป็นสถาบันชั้นสูง เป็นที่รวมเยาวชนผู้มีสติปัญญาไว้ด้วยกัน ความคิดวิเคราะห์และคำวิพากษ์วิจารณ์จากกลุ่มคนในระดับนี้ย่อมถือเป็นความเชื่อ เป็นทัศนคติที่ทุก ๆ คนได้รับจากประสบการณ์ตรง เมื่อบรรดานิสิตนักศึกษาที่มีความสนใจทางด้านดนตรีไทย จะมีได้รู้จักและคุ้นเคยกับครุระติโดยตรง จากคำกล่าวของคุณชิตพงษ์ ส่งเสริมวรกุล ในข้างต้นนั้น ย่อมเป็นข้อเท็จจริงอย่างหนึ่งที่แสดงว่าครุระติท่านเป็นครูที่มีความสามารถจริงและเป็นที่ยอมรับกัน โดยแพร่หลายในเรื่องของความสามารถของท่านดังกล่าว จากจุดนี้เองทำให้กลุ่มนิสิตนักศึกษาในสถาบันต่าง ๆ พวกนี้รู้จักและมีความต้องการที่จะฝากตัวเป็นศิษย์ของครุระติ ถ้าผู้ใดอยากเป็นนักจะเข้ที่ดีและมีความสามารถตามอย่างตัวครู นอกจากนี้ผู้วิจัยยังมีความคิดเห็นว่าวิชาการบรรเลงจะเข้าได้เข้าสู่สถานศึกษาชั้นสูงได้นั้นคงเป็นเพราะเหตุนี้เอง ดังที่มีนิสิตนักศึกษาที่ไม่ใจรักในวิชาจะเข้ บางสถานศึกษาก็ได้เชิญครูมาสอนถ่ายทอดวิชาดนตรีและบางสถานศึกษาที่พยายามเข้าหาครูให้จงได้ด้วยตัวบุคคลเอง ดังที่ ภัทร เครือสุวรรณ (สัมภาษณ์, 9 กันยายน 2540) กล่าวถึงการสมัครเรียนจะเข้กับครุระติพิเศษสุรการ ว่า

... นับเป็นเหตุบังเอิญจริง ๆ ในตอนแรกได้ยินชื่อครูอย่างเดียว ยังไม่เคยเห็นฝีมือของครูเลย ตัวเองก็คิดจะเข้ได้แบบงู ๆ ปลา ๆ จึงอยากจะได้ครูมาสอนให้เรานั้นมีความสามารถมากขึ้น จึงได้รุ่นพี่ที่สมัยนั้นเรียนที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นคนติดต่อฝากตัวเป็นศิษย์กับครุระติท่านให้กับพี่ (ภัทร เครือสุวรรณ - ผู้วิจัย) อาจเป็นเรื่องบุญกรรมกระมังเลยได้มาเป็นครูเป็นศิษย์กัน พอสมัครครูก็รับพี่ทันที ...

จากคำกล่าวของคุณภัทร เครือสุวรรณ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ในกรณีที่คุณภัทรเรียนอยู่ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นั้น รุ่นพี่ที่พาไปฝากเรียนกับครุระติได้เป็นลูกศิษย์เก่าของครุระติท่านอยู่แล้วด้วย จึงแนะนำให้คุณภัทรได้เรียนกับครุระติ นี่เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งของการที่การถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้ นั้นได้เดินทางเข้าสู่สถาบันการศึกษาในระดับสูงอีกทางหนึ่ง และในส่วนตัวครุระติเองนั้นท่านมีความสามารถสูงพอกับการที่จะได้รับศิษย์ทุกคนได้ในระดับของผู้ที่มีการศึกษาและไม่ใจในวิชาการดนตรีไทย ดังที่ ภัทร เครือสุวรรณ (สัมภาษณ์, 9 กันยายน 2540) กล่าวถึงความ เป็นครูของครุระติพิเศษสุรการ ว่า

... พี่อ้อย (กมลลา ชิตช่วง - ผู้วิจัย) ผู้ฝากให้คุณภัทร เครือสุวรรณ ได้เป็นศิษย์ครุระติพิเศษสุรการ ได้กล่าวกับครุระติในตอนนั้นว่า พาน้องมาฝากเรียนกับครุระติ ครูตอบว่า ยินดี ซึ่งปกติครูจะรับศิษย์ยาก อาจเกิดความต้องชะงักกันเพราะว่าพี่ (ภัทร เครือสุวรรณ - ผู้วิจัย) ไม่ได้อยู่ในสภาพที่ครูท่านจะรับเราเป็นศิษย์ได้เลย จำได้ว่าวันนั้นพี่นุ่งกางเกงทหาร จะขอมมากสมัยเรียนที่ธรรมศาสตร์ ตอนนั้นอยู่ปีหนึ่งพอดี สวมรองเท้าแตะ ผมก็ยาวถึงไหล่ ครูพูดกับพี่ทันทีว่า “ภัทรเนียยะเป็นลูกผู้ดีนะ ถ้าภัทรตัดผมนิคหนึ่งน่าจะดีมากเลย” ทำให้พี่รู้สึกติดใจในคำพูดของครู ถ้าครูไม่รักเราจะไม่พูดแน่ ทำให้พี่รู้สึกปลื้มใจมากและจำได้แม่นยำในความรู้สึกตอนนั้น ครูบอกพี่คำเดียวที่ตัดผมทันที แม้ว่า

คุณพ่อ คุณแม่เคยพูดเราก็ไม่ยอมทำตาม บางครั้งถึงทะเลาะกันก็มี นับว่าที่กับครูมี
ชะตาต้องกันจริง ๆ แม้ภายหลังที่รักครูเสมือนเป็นคุณแม่ ของพี่คนหนึ่งเลขที่เดียว . . .

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าความเป็นครูของครูระติ วิเศษสุรการ นั้นสอดคล้องกับคำกล่าว
ที่ว่า การศึกษาคือการเล่าเรียน การฝึกฝน อบรม ให้เด็กได้รับการอบรมทั้งทางกายและทางสมอง
(to being up a child of physically or mentally) การศึกษาคือการพัฒนาศักยภาพของคนให้
เป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ ทั้งใจและกาย การศึกษาช่วยฝึกอบรมให้มีความรู้ต่อเนื่อง และมีทักษะใน
การประกอบอาชีพ เพื่อนำความเจริญมาสู่ตนเองและสังคม การศึกษามีได้หมายเฉพาะแต่การ
ศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียนเท่านั้น แต่เป็นการแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองให้ทันสมัยอยู่เสมอ
ทั้งในรูปแบบปกติวิสัยในกระบวนการของสังคมประกิต (Socialization) และการศึกษาอกระบบ
(Non-formal) โรงเรียน (สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา คณะครุศาสตร์ ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา,
2532)

นอกจากการถ่ายทอดวิชาการบรรเลงจะเข้ของครูระติ วิเศษสุรการ ในระดับมหา
วิทยาลัยทั่ว ๆ ไปแล้ว ครูระติท่านยังมีศิษย์อีกหลาย ๆ คนที่ได้มาฝากตัวกับท่านในขณะที่กำลัง
ศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตามโรงเรียนต่าง ๆ ที่มีชื่อเสียง ดังที่ ศักรินทร์ สุปุญ (สัมภาษณ์,
23 ตุลาคม 2540) กล่าวถึงการฝากตัวเป็นศิษย์ของครูระติ วิเศษสุรการ ว่า

. . . สมัยตอนเรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่โรงเรียนเทพศิรินทร์ ได้ไปดูงานนิทรรศ
การอะไรสักอย่างหนึ่งจัดขึ้นที่กรมประชาสัมพันธ์ ในหอประชุม เค้จะมีงาน มีรายการ
แสดงของกรมประชาสัมพันธ์ด้วยวงดนตรีไทยของกรมฯ เปิดรายการด้วยโหมโรง
เพลงโหมโรงจอมสุรางค์ เห็นผู้หญิงคนหนึ่งคิดจะเข้ โฉมทรงบ๊อบ แบบข้าง ๆ
รูปร่างสูงใหญ่ เสียงจะเข้ก็ดังมาก คิดเพราะ คิดดีแต่หน้าคุณมาก ช่วงนี้เองทำให้เกิด
ความสนใจแต่ก็ไม่รู้จัก ภายหลังจึงไปถามว่าครูชื่ออะไรกับอาจารย์ที่โรงเรียน (อาจารย์
อุทัย แก้วละเอียด - ผู้วิจัย) ได้รับความมาว่าครูท่านนั้นชื่อครูระติ วิเศษสุรการ พอทราบ
ชื่อครู แต่แรกชอบชื่อครูมาก รู้สึกว่าชื่อแปลก อลังการดี แต่ก็ยังไม่ได้เริ่มไปขอเรียน
หรือฝากตัวเป็นศิษย์กับครูใด ๆ ทั้งสิ้น . . .

ความประทับใจในความเป็นครูระติ วิเศษสุรการ นั้น เป็นที่ทราบกันดีแต่แรกแล้ว
ว่าท่านมีท่าทางและแบบของการบรรเลงจะเข้ที่แตกต่างไปจากครูท่านอื่น ๆ ดังที่ผู้วิจัยได้กล่าวไว้
แล้วในข้างต้นว่า ครูระติท่านมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวมากจนเป็นจุดเด่น ชวนให้ผู้ที่มิจิดใจรักดนตรี
ไทย โดยเฉพาะผู้ที่ชอบจะเข้ทุกคนสะดุดตา ดังที่ ศักรินทร์ สุปุญ กล่าวไว้ว่า เสียงจะเข้ของครูระติ
นั้นดัง ติดได้ไพเราะ ดีดีดี และภายหลังพอทราบชื่อว่าครูนั้นชื่อว่าระติ ก็ยิ่งทำให้รู้สึกชอบชื่อครูขึ้น
มาอีกทอดหนึ่ง ครูมีชื่อไพเราะ ดูลังการดี จากจุดตรงนี้ทำให้เกิดความประทับใจในตัวครูระติ
และในเวลาต่อมาคุณศักรินทร์ สุปุญ จึงได้รู้จักในฝีมือของครูระติมากขึ้น ดังที่ ศักรินทร์ สุปุญ
(สัมภาษณ์, 23 ตุลาคม 2540) กล่าวไว้ว่า

... พอดีช่วงปิดเทอมขาว จะมีรายการวิทยุตอนกลางคืน จัดโดยห้างขายยาอิมเป็กซ์ จะมีรายการดนตรีต่าง ๆ มีเล่นออแกนบ้าง อะไวร์บ้าง ก็ฟัง ๆ ไป พอดีมีประกาศชื่อนักดนตรีว่าต่อไปนี้จะเที่ยวจะเซ่โดยนางระติ วิเศษสุรการ จึงยิ่งทำให้จำครูได้อีกว่าฝีมือครูเป็นอย่างไร มีความไพเราะจริง ๆ บางครั้งก็อัดเทปไว้บ้าง เวลาไปติดจะเซ่ที่วงของโรงเรียนก็จะติดทางเพลงตามอย่าง เทปที่อัดไว้จากครูระติ...

การถ่ายทอดการบรรเลงจะเซ่ของครูระติ วิเศษสุรการ แก่ลูกศิษย์ทั้งสามท่านที่ผู้วิจัยได้หยิบยกเรื่องราวที่เป็นประเด็นข้อเท็จจริงต่าง ๆ ขึ้นมา ได้แก่ คุณชิตพงษ์ ส่งเสริมวรกุล คุณภัทร เครือสุวรรณ และคุณศักรินทร์ ฐาบุญ นั้นเพียงชื่อของครูระติ วิเศษสุรการ ที่แพร่หลายสู่สถาบันการศึกษาต่าง ๆ และบทบาทของการรับราชการ ณ กรมประชาสัมพันธ์ที่ช่วยประชาสัมพันธ์ความเป็นครูของครูระติให้เป็นที่ประจักษ์แก่เยาวชนผู้มีใจรักดนตรีไทยโดยทั่วไป ความประทับใจใน "รสมือ" ของครู บุคลิกลักษณะซึ่งแสดงถึงความเป็นครูที่ดีของครูระติ วิเศษสุรการ และนอกจากนี้ผู้วิจัยมีความเห็นอีกอย่างหนึ่งว่าการถ่ายทอดการบรรเลงจะเซ่ของครูระติ วิเศษสุรการ ได้เริ่มเข้าสู่สถาบันการศึกษาแม้เป็นเพียงการเริ่มต้นจากจุดเล็กๆ ก็ตามที่ แต่ในระยะเวลาต่อมาครูระติ วิเศษสุรการ เป็นครูท่านแรกที่ได้มีบทบาทหน้าที่ในการถ่ายทอดการบรรเลงจะเซ่ให้กับคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จึงทำให้วิชาการบรรเลงจะเซ่ได้เข้าสู่สถาบันการศึกษาชั้นสูงอย่างเป็นทางการ มีหลักสูตรกระบวนการเรียนการสอน การวัดประเมินผลและอื่นๆ อีกมากตามกระบวนการทางการศึกษาอย่างมีระบบ ครูระติ วิเศษสุรการท่านเป็นอาจารย์พิเศษสาขาวิชาดนตรีศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตั้งแต่ปี พ.ศ.2521 จนกระทั่งถึงปี พ.ศ.2525 ในช่วงนี้ครูระติท่านได้เป็นคณะกรรมการคัดเลือกผู้สอบคัดเลือกเข้าเรียนก่อน ในตอนแรกซึ่งจะมีครูนิภา อภัยวงศ์ และคุณหญิงไพฑูรย์ กิตติวรรณ มาร่วมเป็นคณะกรรมการสอบคัดเลือกด้วยการเรียนการสอนวิชาการบรรเลงจะเซ่ที่นั่นนั้นถือเป็นวิชาเอกของผู้เลือกเรียนที่นิสิตผู้เลือกวิชาเอกจะเซ่จะต้องแยกเรียนตามรายวิชาทักษะ ตั้งแต่ทักษะ 1 จนถึงทักษะ 7 หมายถึงเมื่อเข้ามาเป็นนิสิตก็ต้องเรียนตั้งแต่เทอมแรกจนเทอมสุดท้าย เป็นประจำทุกปีการศึกษา ตั้งแต่ปีหนึ่งจนจบปีสี่ด้วย แบ่งแยกวิชาทักษะออกเป็นประเภทเพลงดังต่อไปนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 1 ตารางการเรียนการสอนวิชาทักษะการบรรเลงจะเข้ของภาควิชาดนตรีศึกษา
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา	ทักษะ	ประเภทของเพลง
1	ทักษะ 1 (Skill 1)	เพลงโหมโรง
	ทักษะ 2 (Skill 2)	เพลงเถา
2	ทักษะ 3 (Skill 3)	เพลงทยอย
	ทักษะ 4 (Skill 4)	เพลงเกร็ด
3	ทักษะ 5 (Skill 5)	เพลงเดี่ยว
	ทักษะ 6 (Skill 6)	เพลงเดี่ยว
4	ทักษะ 7 (Skill 7)	เพลงเดี่ยว

ทุกทักษะวิชาของวิชาการบรรเลงจะเข้ตั้งแต่ทักษะที่ 1 จนถึงทักษะที่ 7 จะมีครูระดับ วิเศษสุรการ เพียงท่านเดียวที่จะทำการถ่ายทอดเพลงต่าง ๆ ให้แก่นิสิตทุกคนที่เข้ามาเรียนสาขาดนตรีศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เมื่อลูกศิษย์ของครูระดับ วิเศษสุรการ ทั้งสามท่านดังกล่าวในช่วงต้นทราบถึงกิตติศัพท์ในความเป็นครูของครูระดับเป็นอย่างดีแล้ว ทุก ๆ คนพยายามหาโอกาสที่จะได้ฝากตัวเป็นศิษย์ ซึ่งวิธีการต่าง ๆ นี้มีความแตกต่างกันด้วยความเข้าใจตรงกันอยู่อย่างหนึ่งว่าครูนั้นไม่รับใครเป็นศิษย์ง่าย ๆ และจะคัดเลือกผู้รับการถ่ายทอดด้วยตัวของครูเองโดยตลอด ฉะนั้นการฝากตัวเป็นศิษย์ของครูระดับ วิเศษสุรการ จึงไม่ใช่เป็นเรื่องง่าย ๆ เลยแม้แต่น้อย ดังที่ ชิดพงษ์ ส่งเสริมวารกุล (สัมภาษณ์, 19 กันยายน 2540) กล่าวไว้ว่า

... กิตติศัพท์ความหวังของครู (ครูระดับ วิเศษสุรการ - ผู้วิจัย) เค้าพูดกันทั่วไป จึงทำให้ไม่นึกว่าจะได้เรียนกับครูจริง ๆ จนกระทั่งมาเรียนที่จุฬาฯ ตอนนั้นอยู่ปี 1 ที่ชมรมดนตรีไทย สจม. จะมีการจัดงานไหว้ครูเป็นประจำทุก ๆ ปี ภายในงานก็มีบรรดาศาครุดนตรีอาวุโสมาร่วมงาน ด้วยการเชิญครูหลาย ๆ ท่าน เช่น ครูจฉาย ครูนิภา ครูสุดจิตต์ ครูทองดี และครูระดับ เป็นต้น พอไหว้ครูเสร็จสรรพ ทูลหม่อมฯ (สมเด็จพระเทพรัตนฯ) ได้เชิญครูอาวุโสเดี่ยว โดยครั้งนั้นครูระดับ วิเศษสุรการ เดี่ยวจะเข้เพลงลาวแพน เป็นท่านแรก โดยมีครูนิภา อภยวงศ์ ตีฉิ่งกำกับจังหวะให้ จึงนับเป็นครั้งแรกที่ได้พบครูจริง ๆ และพอขึ้นปี 2 จึงได้รับความกรุณาจากครูสุดจิตต์ ครูยประณีต ช่วยติดต่อฝากให้ได้เป็นศิษย์ของครูระดับ โดยนัดไปกราบครูที่กรมประชาสัมพันธ์ เมื่อพบครูในฐานะลูกศิษย์ครั้งนั้น ครูระดับท่านให้ติดจะเข้ให้ฟังก่อน และครูจึงต่อเพลงที่ต้องการให้ในเวลานั้นเลย

ความหวังวิชาของครูระดับนั้น เป็นเพียงกลอุบายอย่างหนึ่งที่จะใช้คัดเลือก (select) บุคคลที่จะเข้ามาเป็นศิษย์เป็นผู้รับการถ่ายทอดวิชาที่ดีและตกทอดมาหลายชั่วคน ถ้าครูรับใคร เป็นศิษย์แล้วนั้นครูก็จะสอนทุกสิ่งทุกอย่างให้ด้วยความรักและจริงใจ มิใช่แต่เพียงว่าสอนคนไป วัน ๆ หนึ่งเท่านั้น เพราะฉะนั้นด้วยเหตุผลง่าย ๆ ที่มีความยากแก่ผู้ผิดหวังนั้นจึงทำให้เป็นที่ กล่าวกันว่าครูระดับมีศิษย์น้อยคน และจะไม่รับใครเป็นศิษย์ง่าย ๆ ดังเมื่อครั้งที่ผู้วิจัยเองได้ฝากตัว เป็นศิษย์กับครูนั้น จึงได้มีความเข้าใจว่าเพราะเหตุนี้เองครูจึงปฏิเสธคนโดยทั่ว ๆ ไปที่จะมาขอเป็น ศิษย์ที่จะรับถ่ายทอดวิชาจากครู ครูระดับท่านมิได้เป็นคนที่เก่งและมีฝีมือเพียงเท่านั้น ท่านเป็นครู ที่เก่งทางด้านถ่ายทอดด้วยการอบรมสั่งสอนอย่างละเอียด และจากกระบวนการถ่ายทอดตนเอง ท่านจึงเริ่มจากการคิดผู้เรียนเสียก่อน ตั้งแต่แรก ดังที่ สุธสันต์ พ่วงกลัด (2538: 27) กล่าวว่า การถ่ายทอดจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีผู้ถ่ายทอดคือครูและผู้รับการถ่ายทอดคือศิษย์ ทั้งสองต่างอยู่ ภายใต้งานไขของการยอมรับซึ่งกันและกัน จากประเด็นที่กล่าวในข้างต้น เมื่อกระบวนการถ่ายทอด จะได้บังเกิดขึ้นระหว่างครูกับศิษย์นั้นย่อมจะต้องผ่านขั้นของการมีหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติร่วมกัน ของขั้นการรับฝากตัวเป็นศิษย์ โดยผ่านการกลั่นกรองอย่างพิถีพิถัน โดยศิษย์พิจารณาครู และครูก็ จะต้องพิจารณาศิษย์ด้วยตัวแปรร่วมเดียวกันในเรื่องของชาติวุฒิ วิทยุฒิ คุณวุฒิ และปัญญาวุฒิ

ภัทร เครือสุวรรณ (สัมภาษณ์, 9 กันยายน 2540) กล่าวถึงการฝากตัวเป็นศิษย์ ครูระดับ วิเศษสุรการ ไว้ว่า

... ไม่เคยเห็นครูมาก่อน วันแรกที่พบประทับใจมาก ครูแต่งตัวสุภาพ ดูสมวัย เป็นผู้ดี จำได้ว่าวันนั้นครูใส่ชุดสีน้ำตาลทั้งชุด สวยมาก เข้ารูป เข้าเอว ดูเข้าทรง ผมจะเนียบ พี่ จะจำได้หมดทุก ๆ อย่าง มันอยู่ในตาและความทรงจำทั้งหมด ทำทางการบรรเลงจะเข้าใจ ของครูก็จะไม่เหมือนกับครูอื่น ๆ ที่เราได้เคยเห็นมา มือของครูจะเหมือนทำราวเวลากรีด นิ้ว เวลาตีคคูดุกระฉับกระเฉง เสียงฟังชัดถ้อยชัดคำ มีทางที่โลดโผน ฟังแล้วชอบทันที ในวันนั้นครูต่อเพลงให้หนึ่งเพลง หลังจากที่ให้คิดจะเข้าใจให้ครูฟังก่อน เพราะครูจะดู เสมอว่าใครมีพื้นฐานมาอย่างไร...

บุคลิกภาพการแต่งกาย การวางตนที่เหมาะสมและสวยงามจนเป็นเครื่องโน้มน้าว ความประทับใจในค่านิยมไปสู่จุดยืนของศิลปดนตรีไทย นักดนตรีส่วนมากภาคภูมิใจในค่านิยม ของการแสดงดนตรีได้ไพเราะ เล่นได้ดี เป็นที่ถูกใจแก่ผู้ฟังเพราะผู้ที่เล่นดนตรีได้ดีนั้นจะต้อง พร้อมด้วยองค์ประกอบ คือ ความรู้ดี ฝีมือดี มารยาทดี รู้จักกาลเทศะ จิตใจดี

ดนตรี เป็นสื่อที่ใช้สำหรับถ่ายทอดอารมณ์และความรู้สึกนึกคิดต่าง ๆ ของมนุษย์ โดยเฉพาะดนตรีไทยเป็นประเภทศิลปบริสุทธิ์ ฉะนั้นศิลปที่ศิลปินแสดงออกจะต้องเป็นศิลปที่ยก ระดับจิตใจของผู้ฟังได้ ศิลปะจะบริสุทธิ์ได้ย่อมขึ้นอยู่กับจิตใจอันบริสุทธิ์ของศิลปิน และปรากฏผลงานออกมาเป็นที่สร้างความประทับใจแก่ผู้ฟัง (บุญช่วย โสวัตร, 2521: 116)

ศักรินทร์ สุบุญ (สัมภาษณ์, 27 ตุลาคม 2540) กล่าวถึงการฝากตัวเป็นศิษย์ครู ระติ วิเศษสุรการ ว่า

... พี่ไปพบครูที่กรมประชาสัมพันธ์ตอนนั้น ได้ยกชั้น เปิดกรวยกราบฝากตัวเป็นศิษย์ กับครู ครูระติปรึกษากับครูจำเนียร (จำเนียร ศรีไทยพันธ์ - ผู้วิจัย) ว่าต้องทำอะไรบ้าง ครูจำเนียรท่านก็ให้ครูระติ รับชั้นแล้วนำไปบูชาครู เทพบนที่บูชาครู หลังจากนั้น ครูก็ให้พี่ตีคจะเข้ให้ฟัง จึงตีคทางจะเข้ของครู จำได้ว่าเป็นเพลงสุดสงวน ครูถามว่าไปต่อกับใครมา พี่ตอบครูว่าฟังจากรายการอิมเปกซ์ ครูหัวเราะแล้วบอกว่าครูคิดเองแหละ หลังจากนั้นครูก็ต่อเพลงสุดสงวนให้ด้วยทางที่พิสดารขึ้น นับว่าเป็นความเมตตาของครูที่มีต่อพี่มากที่ตอนนั้นเราเป็นเด็ก แต่กลับไปหาครูด้วยตัวเอง และคิดว่าดวงชะตาก็คงจะต้องกัน ครูจึงรับพี่เป็นศิษย์ ...

ดังกล่าวแล้วในข้างต้น เมื่อครูระติ วิเศษสุรการ ท่านจะรับใครเป็นลูกศิษย์นั้น ท่านจะให้ความสำคัญตรงดูพื้นฐานของเด็กทุกคนว่ามีความสามารถอยู่ในระดับไหน ท่านจึงจะเลือกวิธีการสอนให้ตรงกับความสามารถของผู้เรียน คุณครูระติท่านเคยปรารภอยู่เสมอว่าการบรรเลงจะเข้ นั้นมีอยู่ด้วยกันเป็นระดับๆ ไป เทียบได้กับระดับชั้นของการศึกษาโดยทั่วไปที่มีตั้งแต่ชั้นอนุบาล จนกระทั่งระดับปริญญาตรี โท เอก ด้วยเหตุนี้เองเมื่อท่านตัดสินใจรับใครเป็นลูกศิษย์ท่านจึงต้องดูความสามารถของคน ๆ นั้นเสียก่อน การถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้ นั้นเหมือนกับการถ่ายทอดทางด้านดนตรีไทยทั่วไปที่ครูผู้สอนย่อมจะต้องคัดเลือกผู้เรียนด้วยตัวของตัวเอง อุปนิสัยใจคอและกริยามารยาทต่างๆ ของผู้เรียน นับเป็นสิ่งสำคัญที่สุด สิ่งต่าง ๆ ทั้งหลายนี้ล้วนเป็นการแสดงออกทางพฤติกรรมที่ผู้เรียนควรระวังและพึงทำปฏิบัติต่อครูผู้ใหญ่ที่เป็นไปตามวิถีทางอย่างคนไทยโดยเฉพาะความเป็นครูแบบไทย แม้บางคนมีศรัทธาที่แรงกล้า ใฝ่ใจที่จะเป็นศิษย์ของครู แต่อย่าลืมนะว่าความเป็นครูคือความเป็นมนุษย์ มิใช่เป็นเพียงนามธรรมที่ผู้ไม่ศึกษาได้รับรู้โดยประสบการณ์ส่วนตัวของตนเองเท่านั้น จึงทำให้คนเหล่านั้นผิดหวังที่จะได้เป็นศิษย์ของครูระติ วิเศษสุรการ ดังที่ ภัทร เครือสุวรรณ (2531: 35) กล่าวถึงครูระติ วิเศษสุรการ ไว้ว่า

... คุณครู (ครูระติ วิเศษสุรการ - ผู้วิจัย) เคยสอนข้าพเจ้าว่า เป็นนักดนตรีต้องมี "จรรยา" เช่น เล่นเพลงยากๆ อย่างไร ต้องคำนึงถึงฝีมือผู้ร่วมวงด้วยความกตัญญู กตเวทีต่อครูก็เป็นสิ่งสำคัญสูงสุดที่ต้องเคารพ ครูทราบว่ามีนักจะเข้หลายคนที่ไม่ได้เป็นศิษย์ของครูได้นำทางเพลงของครูไปเปลี่ยนแปลง อาจจะเนื่องจากเหตุผลจากการถอดเทปของครูไม่สำเร็จ หรือเหตุผลอื่นใดก็ตาม และก็กล่าวอ้างว่าเป็นของตนเองทำทางเพลงขึ้นมาเอง บางทีก็อ้างว่าครูต่อให้บ้างก็ม" คนเหล่านี้มันนอกจากจะไม่เคารพตนเองแล้ว ยังทำการเสมือนลบหลู่ครูบาอาจารย์ของตนแต่เดิมเสียอีกด้วย บุคคลผู้มี จรรยานักดนตรีและเคารพครูบาอาจารย์ด้วยใจอันบริสุทธิ์แล้ว ย่อมจะรู้ค่าและรักษาสິงสูงสุดที่ครูฝากไว้ได้ ดังปรารภของครู ครูเคยกล่าวกับข้าพเจ้าเสมอว่า "เพลงที่

ครูให้มันเก็บไว้เป็นสมบัติติดตัว” แต่ข้าพเจ้าคิดว่าสมบัติใด ๆ จะสูญหายไปข้าพเจ้าก็จะไม่เสียดายเท่าการจากไปของคุณครูระติ วิเศษสุรการ ครูอันวิเศษของข้าพเจ้า ท่านนี้...

การเลือกคนเข้าสู่ถนนสายดนตรีนั้นนับว่ามีความสำคัญมาแต่โบราณ ต้องดูหัวนอนปลายเท้า เป็นลูกเต้าเหล่าใคร และที่สำคัญแนวความคิดของศิษย์จะต้องตอบสนองต่อเจตนาของผู้เป็นครู มิฉะนั้นจะไม่บังเกิดสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนการสอนได้เลย ทุก ๆ อย่างจะต้องล้มเหลวถ้าในเวลาต่อมาศิษย์รู้สึกว่าการ อดโยโสว่าตนนั้นก็แน่นออยู่เหมือนกัน ผู้วิจัยเคยพบเห็นนักดนตรีบางท่านพลาดหวังในการได้เป็นศิษย์ของครูระติท่าน ถึงขนาดที่บางคนกลับกลายเป็นศัตรูกล่าวร้ายต่อครูต่าง ๆ นา ๆ ว่าครูระตินั้นท่านกลัวว่าตนจะเก่งเกินครูจึงไม่ยอมรับตนเป็นศิษย์ ซึ่งตามความจริงนั้นนักดนตรีไทยทุกคนย่อมทราบถึงข้อนี้ดีว่าไม่มีใครจะสามารถเก่งเกินครูได้เลย แม้แต่น้อย ถ้าคิดว่าครูผู้นั้นท่านเก่งจริงและศิษย์ผู้นั้นกตัญญูต่อครู ดังคำกล่าวของ ชิดพงษ์ ส่งเสริมวรกุล (สัมภาษณ์, 19 กันยายน 2540) กล่าวถึงครูระติ วิเศษสุรการ ไว้ว่า “ครู (ระติ วิเศษสุรการ-ผู้วิจัย) บอกว่าทุก ๆ อย่างที่ครูเล่นอยู่ในขณะนี้นั้น ทั้งวิธีการคิด รูปแบบ (Style) จะเป็นของครูจ้าง แสงดาวเด่น ทั้งหมด แต่ครูก็จะบอกว่าทุกอย่างที่เล่นอยู่นี้ก็ยังไม่ถึงครึ่งของครูจ้างเลย”

ความเป็นครูของครูระติ วิเศษสุรการ ท่านสืบทอดเจตนารมณ์ของครูโบราณที่อบรมสั่งสอนท่านมาทุกอย่าง การคัดเลือกบุคคลเข้าสู่สายของท่านนั้นนับว่าเป็นสิ่งหนึ่งที่ครูระติท่านทำได้ชัดเจนที่สุด ด้วยเหตุผลที่ครูระติท่านต้องการบุคคลที่มีจรรยาของนักดนตรีเพื่อรู้ค่าและรักษาสิ่งสูงสุดที่ครูตั้งใจมอบให้จากอดีตมาสู่ปัจจุบันให้จงได้ เมื่อใครก็ตามที่ท่านรับว่าเป็นศิษย์แล้ว ภายหลังจากนั้นก็จะได้รับสิ่งที่มีค่าสูงสุดจากท่านกันทั่วทุกคนตามความสามารถที่ศิษย์แต่ละคนมีอยู่ในตัวเอง จากคำสั่งของครูที่กล่าวว่า “อย่าไปบอกใครนะว่าครูต่อเพลงนี้ให้” อย่าไป “คิดให้ใครฟังนะ” “อย่าไปต่อเพลงนี้ให้ใครนะ” แล้วทุกประโยคก็จะต้องลงท้ายด้วยคำว่า “ครูจ้างสั่งครูไว้” และสิ่งที่ครูทำหลังจากพูดก็คือครูได้ถ่ายทอดวิชาการบรรเลงจะเข้าจากพื้นฐานจนถึงเพลงสูงสุดที่ครูมีอยู่ให้กับศิษย์ทุก ๆ คนด้วยความรักและปรารถนาดีตลอดมา ดังที่ ภัทร เครือสุวรรณ (2531: 36) กล่าวว่า

... ครูแสวง อภิขยางค์ แต่งทางเดี่ยวเพลงแขกมอญให้กับครูระติ อีกทางหนึ่ง หลังจากฟังทางเดี่ยวของครูจ้างจากครูระติแล้ว ด้วยเหตุผลที่ว่า ครูแสวง เสียดายทางเพลงของครูจ้าง ถ้ามีบุคคลที่คิดล้างครู นำไปลอกเลียนและไม่ได้วิธีการที่ถูกต้องไปได้ไปก็ผิด ๆ เพี้ยน ๆ เป็นที่น่าเสียดายทางเพลง แม้แต่ได้ฟังทางเพลงก็ไม่สมควร ถ้าใครไม่บริสุทธิ์ใจเพลงบางเพลงไม่ต้องเล่นพม่าหรือ ทำเหมือนขาดสติ หมดปัญญา เพราะแขกมอญทางเดี่ยวไม่ใช่ว่าจะเล่นไม่ได้ ขอเพียงแต่ดูโอกาสที่สมควรเท่านั้น จึงจะทำให้องค์มีค่า ย่อมจะอยู่คู่วงการดนตรีไทยตลอดไป ...

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การกระทำของครูระดี วิเศษสุรการ นั้นนับเป็นเสมือนกลอุบายอย่างหนึ่งในการขัดเกลาศิษย์ และคัดเลือกผู้เรียนมิให้เกิดความสับสนวุ่นวายว่าใคร ๆ ก็เรียนได้ถ้าอยากเรียน แม้คนที่ไม่มี ความตั้งใจจริง “เด็กวันนี้คือผู้ใหญ่ในวันหน้า” ถ้าเด็ก ๆ ทุกคนขาดความเข้าใจในเรื่องของวัฒนธรรมกัน จากพื้นฐานแล้ว เมื่อโตขึ้นเด็กเหล่านั้นก็จะไม่สามารถรักษาความมีค่าไว้ให้คงอยู่และสืบทอดเจตนารมณ์ของครูโบราณต่อไปได้ และเมื่อนั้นคนตรีไทยก็คงจะมีส่วนคล้ายกับหลายๆประเทศในโลกที่ถูกกลืนวัฒนธรรมให้ทุกอย่างเป็นวัฒนธรรมสากล ขาดเอกลักษณ์และความเป็นตัวของตัวเองไปเสียจนหมดสิ้น

ในแวดวงนักดนตรีไทยรุ่นเด็ก ๆ นั้น รู้จักชื่อครูระดี วิเศษสุรการ กันทุก ๆ คน และส่วนใหญ่จะเป็นที่รู้จักกันว่าปกติแล้วครูจะรับลูกศิษย์ยาก และในบางครั้งยังเลยไปจนกระทั่งว่าครูหวงวิชาที่ยังมี ด้วยความที่แต่แรกครูมีลูกศิษย์น้อยกว่าน้อย ทั้งเมื่อใครเข้าไปขอต่อเพลงจากครูก็มักจะได้รับการบ่ายเบี่ยงปฏิเสธเสียเป็นส่วนใหญ่ จึงทำให้เกิดการเล่าลือเช่นนี้ขึ้น ซึ่งความจริงแล้วครูรับศิษย์โดยพิจารณาจากตัวบุคคล แต่ละคนมากกว่าว่าเหมาะสมที่จะเป็นครูเป็นศิษย์กันหรือไม่ ซึ่งในเรื่องนี้ลูกศิษย์ของครูทุกคนเป็นประจักษ์พยานได้ดีว่า ไม่เป็นการสนุกเลยในการเข้าไปฝากตัวเป็นศิษย์ (ชิตพงษ์ ส่งเสริมวรกุล, 2531: 28)

การสอนของครูระดี วิเศษสุรการ

ครูระดี วิเศษสุรการ เป็นผู้มีความอดทนเป็นที่สุดที่จะนั่งต่อเพลงให้ลูกศิษย์ ไม่ว่าจะต่ออยากเขียนสักเพียงใดก็ตาม ตลอดเวลาที่ล่วงมายังไม่เคยเห็นท่านบ่นว่าลูกศิษย์คนใดในขณะต่อเพลงเลย แต่จะสอนซ้ำ ๆ อยู่ตรงนั้นจนกว่าจะเล่นได้ หรือจำได้โดยไม่มีเบื่อหน่าย ไม่เคยเร่งรัดแม้ลูกศิษย์จะต่อได้อย่างเชื่องช้าก็ตาม เวลาสอนจะเข้จะไม่เคยดูว่าใครเลย ในระหว่างการต่อเพลงถึงแม้ว่าจะต้องเล่นให้ดูเป็นตัวอย่างซ้ำ ๆ ซาก ๆ หลายหนหลายครั้ง ครูไม่เคยแสดงความรำคาญหรือเบื่อหน่ายให้เห็น ครูเป็นผู้ดี ใจเย็น ไม่เคยตำหนิใคร ถ้าเล่นผิดพลาดก็จะชี้บอกข้อบกพร่องและแก้ไขให้ตลอดมา หากจะกล่าวถึงกิจวัตรประจำวันของครูแล้ว ดูราวกับจะเกี่ยวข้อแต่เรื่องการเล่นดนตรีและการสอนไปเสียทั้งนั้น ในช่วงที่ครูยังรับราชการอยู่ นั่นก็หมายถึงว่าครูจะคลุกคลีอยู่กับดนตรีตลอดทั้งวันอยู่แล้วไม่ว่าจะเป็นการทำงานในหน้าที่การเป็นหัวหน้าวงกรมประชาสัมพันธ์และการสอนศิษย์ที่มักจะมาหาเพื่อต่อเพลงกับครูที่กรมฯ ก็ตาม แม้วันหยุดเสาร์ อาทิตย์ครูก็มีได้ถือเป็นการรบกวนเวลาพักผ่อนแต่อย่างใด ถ้าจะมีใครไปต่อเพลงถึงที่บ้าน แม้ระยะหลังที่ครูเกษียณอายุราชการแล้ว แต่ครูก็กลับมีงานสอนมากขึ้น กล่าวได้ว่าครูระดี วิเศษสุรการ ท่านคลุกคลีอยู่กับจะเข้จนตลอดชีวิต จึงทำให้ความรู้และความเชี่ยวชาญในเรื่องการบรรเลงจะเข้ของครูนั้นมีอยู่มากมายเกินกว่าศิษย์คนใดคนหนึ่งจะถ่ายทอดไว้ได้หมดสิ้น (ชิตพงษ์ ส่งเสริมวรกุล, 2531: 30)

ครูระตี วิเศษสุรการ ท่านเป็นนักจะเข้ที่มีหลักวิชาที่สำคัญ ดังที่ ศักรินทร์ สุปุญ (2531: 19) กล่าวถึงหลักการเล่นจะเข้ของครูระตี วิเศษสุรการ ไว้ว่า

... การดีดจะเข้และการวางนิ้วของครูนั้นเป็นไปด้วยความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เพราะนิ้วมือซ้ายที่กดเวลาไล่เสียงหรือทำเทคนิคนั้นเสียงจะอยู่ที่ตรงนี้ ส่วนมือขวาที่ใช้ไม้ดีดถือเป็นต้นกำเนิดเสียงและการสร้างอารมณ์ของเพลง จึงจำเป็นที่จะต้องมีส่วนหนึ่งของกรวางนิ้วและลักษณะการวางไม้ดีดที่ถูกต้อง ...

การวางนิ้ว

สำหรับทางของคุณครูระตี วิเศษสุรการ นิ้วมือซ้ายจะต้องเหยียดออกให้น้ำหนักตกที่ปลายนิ้ว แต่ไม่ใช่จนนิ้วจนตกเป็นอ่าง ทำให้น้ำหนักตกที่กลางนิ้ว ซึ่งทำให้ไม่มีแรงกดสาย นิ้วโป้งเพียงแต่ที่ขอบล่างของตัวจะเข้ ไม่ใช่กดตาย นิ้วทั้งสี่ คือ นิ้วชี้ กลาง นาง ก้อย ต้องตั้งเป็นแนวประมาณ 45 องศาจากปลายนิ้วที่กดลงบนสาย สังเกตการวางมือที่ถูกต้องได้จากนิ้วก้อย ซึ่งจะไม่แตกออกจาก 3 นิ้วข้างต้นในเวลาเปลี่ยนตำแหน่งกดของนิ้ว

ในการเล่นจะเข้จะต้องใช้นิ้วทั้งห้าในการบรรเลง โดยปรกติจะใช้นิ้วชี้ นิ้วกลาง นิ้วนาง เล่นเฉพาะสายเอกและสายทุ้มเท่านั้น ส่วนนิ้วก้อยและนิ้วโป้งใช้เล่นสายลวดในเวลาดีดเท่านั้น โดยยึดหลักว่าถ้าสายเอกตกนิ้วชี้หรือนิ้วกลางให้ใช้นิ้วโป้งกด (ใช้ข้างเล็บ) สายลวด แต่ถ้าสายเอกตกนิ้วนาง ให้ใช้นิ้วก้อยกดสายลวดเสมอ (ส่วนในกลอนเพลงบางอัน หรือในเพลงเดี่ยวบางเพลงอาจมีข้อยกเว้น ทั้งนี้เพื่อผลในการทำเทคนิคนั้นให้ดียิ่งขึ้น)

การวางไม้ดีด

การที่จะใช้ไม้ดีดจะเข้ได้ดี จะต้องวางไม้ดีดหรือหันไม้ดีดให้แน่นเสียก่อน และถูกตำแหน่ง โดยหันไม้ดีดกับนิ้วชี้มือขวา ตั้งเป็นแนว 45 องศา เข้าหามือ แล้วเคียนมัดไม้ดีดให้แน่นบนข้างนิ้วชี้เหลื่อมขึ้นไปบนหลังนิ้วเล็กน้อย เมื่อแน่นใช้นิ้วโป้งดันไม้ดีดออกจากข้อมือ ก็จะได้ไม้ดีดอยู่ในตำแหน่งตั้งฉากกับนิ้วชี้ของมือขวา ทำให้นิ้วโป้งเป็นตัวบังคับเสียงเพียงตัวเดียว ซึ่งอาจจะเจ็บมากสำหรับผู้หัดเบื้องต้น แต่การที่ใช้นิ้วกลางลงมาจับไม้ดีดคู่กับนิ้วโป้งนั้น ไม่เห็นสมควรอย่างยิ่ง เพราะจะทำให้ใช้นิ้วโป้งและข้อมือบังคับไม้ดีดได้ยาก ทำให้เกิดความไม่คล่องตัวในการใช้ไม้ดีด (ศักรินทร์ สุปุญ, 2531: 20)

งานการสอนหรือถ่ายทอดวิชาจะเข้ นั้นเป็นงานที่ครูระตี วิเศษสุรการ ท่านมีความภาคภูมิใจที่สุด ครูระตีท่านมีความประณีต ละเอียดลออในเรื่องการดีดจะเข้มาก ท่านมีหลักและวิธีใช้นิ้วที่สมบูรณ์แบบจึงทำให้ท่านเป็นผู้ที่ดีดจะเข้ได้อย่างชัดเจนดี คำ แม้ดีดเร็วเสียงก็ฟังมีน้ำหนัก ซึ่งครูเคยเล่าให้ฟังเสมอว่า จะเข้เป็นทางไล่ ไม่ใช่ทางโคด ครูจึงสอนครูเสมอว่าให้ดีด

จะเซ่ ขึ้นต้นให้ฉะฉาน ชัดถ้อยชัดคำ และเป็นผู้นำเปรียบประดุจระนาดเอกในวงปี่พาทย์ ไม่ใช่ดีดอย่างทางซอ เวลาหวานก็ให้หวาน เพลงเร็วก็ให้เร็ว คือมีพร้อมกันทุกรส คุณครูยังเล่าให้ฟังอีกว่า แต่ก่อนครูเองเคยหวงเพลงเดี่ยวต่าง ๆ ไว้มาก เพราะเหตุที่ว่าครูของครูได้สั่งกำชับไว้ ต่อมาครูคิดได้อีกทีหนึ่งว่า ถ้าจะเก็บเพลงเอาไว้ก็มีแต่วันจะเสื่อมสูญไปเปล่า ๆ ครูจึงเลือกต่อเพลงเดี่ยวต่าง ๆ ให้กับศิษย์ที่มีพื้นฐานดีและมีมือถึงและที่สำคัญต้องมีความมกตัญญูและอย่านำเพลงไปแข่งกันหรือเปลี่ยนโน้नเปลี่ยนนี้ในเพลงจะทำให้กลอนเพลงเสีย แทนที่จะช่วยกันอนุรักษ์กับซึ่งเป็นการทำลายศิลปะลงไปเสียอีก ถ้าคิดจะทำควรตั้งเพลงใหม่ไปเลย แต่ครูเองก็ยังหวังไว้เสมอว่า ลูกศิษย์ของครูทุกคนจะช่วยกันรักษาสम्บัติชิ้นนี้ของครูเอาไว้

จากที่กล่าวแล้วในข้างต้นว่าเมื่อครุระตีท่านจะรับใครเป็นศิษย์ท่านมักจะตรวจสอบความสามารถของศิษย์คนนั้นด้วยตัวของท่านเองทุกครั้งทันทีที่ท่านเอ่ยปากรับ พื้นฐานเป็นสิ่งสำคัญในการเรียน ทักษะของแต่ละคนมีมาไม่เท่ากัน ฉะนั้นครูผู้สอนย่อมที่จะต้องวิเคราะห์ผู้เรียนอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะวิชาดนตรีที่ยังจะต้องเน้นความมีทักษะทั้งผู้สอนและผู้เรียนว่าใครจะมีความสามารถอยู่ในระดับไหน จะเป็นไปไม่ได้เลยถ้าผู้สอนมีทักษะต่ำกว่าผู้เรียน หรือผู้เรียนมีทักษะที่ผิดแผกแตกต่างไปจากผู้สอน โดยทางดนตรีเรียกว่าแนวการบรรเลง ถ้าสภาพของผู้เรียนและผู้สอนต้องตกอยู่กับเหตุผลดังกล่าว การเรียน-การสอนย่อมจะต้องหยุดชะงักและไม่เกิดการพัฒนา ซาดซึ่งประโยชน์ที่จะมานั่งเรียนกัน ทำให้ไม่เกิดสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนแม้แต่น้อย ครูระตี วิเศษสุรการ ท่านเป็นผู้หนึ่งที่มีภูมิมือของศิษย์เสียก่อนว่า ใครมีทักษะมาอย่างไร ดังที่ชิตพงษ์ ส่งเสริมวารกุล (สัมภาษณ์, 19 กันยายน 2540) กล่าวถึงการต่อเพลงครั้งแรกกับครุระตี วิเศษสุรการ ไว้ว่า

... ครั้งแรกที่ครูต่อเพลงให้ฉัน จะน่าจะเข้ามาคนละตัว ครูถามว่า เคยเล่นเพลงอะไรอยู่ ครูก็ให้คิดให้ฟัง พอดีคิดเพลงนกเขาเขมร์จบ ครูบอกทันทีว่า ก็คิดดีแล้วนี่นะ หลังจากเพลงนกเขาเขมร์แล้ว จึงเดี๋ยวลาวแพนต่ออีกหนึ่งเพลง หลังจากนั้นครูจึงถามว่าอยากได้อะไรเป็นเพลงแรกดี ที่จุฬาเค้าต้องใช้เพลงอะไรบ้าง พี่ (ชิตพงษ์ ส่งเสริมวารกุล-ผู้วิจัย) จึงบอกครูไปว่า ปีนี้อาจจะต้องเล่นเพลงแขกโอด ดอนสมอ และบุหลันเถา ครูก็บอกว่าแขกโอดเหรี้อ ดอนสมอเหรอ และครูบอกว่าต่อแขกโอดก่อนก็แล้วกัน จึงได้ต่อแขกโอดกับครูเป็นเพลงแรก ...

ภัทร เครือสุวรรณ (สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2541) กล่าวถึง การเรียนจะเข้ากับครุระตี วิเศษสุรการ ครั้งแรกว่า

... เพลงแรกที่ครูต่อให้เป็นเพลงขอมเงินเถา ครูบอกว่าเส้นทางของครูจ้าง แสงดาวเด่น ครูไม่ต่อเพลงสองชั้นให้ก่อนเพราะครูทราบว่ามี (ภัทร เครือสุวรรณ - ผู้วิจัย) นั้นพอเป็นมาบ้างแล้ว เพราะครูให้คิดให้ครูดูก่อน แล้วถามที่ว่าเรียนกับใครมา ส่วนมากครูจะดูเสมอใครพื้นฐานมีมาอย่างไร ...

ศักรินทร์ ฐบุญ (สัมภาษณ์, 23 ตุลาคม 2540) กล่าวถึงการเรียนจะเข้ากับครูระดับ
วิเศษสุรการ ครั้งแรกว่า

... หลังจากทีครูรับพี่ (ศักรินทร์ ฐบุญ - ผู้วิจัย) เป็นศิษย์แล้ว พอคุยถึงประวัติการ
เรียนจะเข้ากับครูสักหนึ่ง ครูก็ให้คิดให้ดู ให้คิดจะเข้ก่อนเลย จึงตีคทาเพลงของครู
ให้ครูฟังเพลงสุดสงวน ได้เทปจากรายการวิทยุทีครูเคยเล่นไว้ พอครูทราบก็ต่อทา
ให้ใหม่ทันที มีสะบัด ซี่ ทำเทคนิคต่าง ๆ อีกมากมายแม้เป็นเพลงเดียวกันก็ตาม ...
ถ้าจะถามว่าครูต่อทาสะบัดให้ตอนตอนนั้นทำได้ไหม ตอบได้เลยว่าทำได้ ...

ลูกศิษย์ของครูระดับ วิเศษสุรการ ทั้งสามท่าน ได้ชื่อว่าเป็น “ศิษย์มีครู” อย่างครบ
ถ้วนสมบูรณ์ตามวิถีของคนตรีไทย ดังคำกล่าวของโบราณที่มักกล่าวกันว่า “ครอบ” เมื่อทุกท่าน
อยากเรียนดนตรีก็เริ่มแสวงหาความรู้ที่ดี และครูก็จะเป็นทั้งชีวิตของลูกศิษย์มอบให้ทั้งความรัก
ความรู้และความปรารถนาดีแก่ลูกศิษย์ และนี่เองเป็นบุคลิกภาพของครูแบบไทย การเรียนรู้ด้วย
แรงบันดาลใจที่ได้จากครู เรียนด้วยความรักจากครูนั้นทำให้ศิษย์จะขงนิกถึงสิ่งต่าง ๆ ทีครูสั่งสอน
ถ่ายทอดไว้ให้พร้อมทั้งมีภาพของครูที่เคารพรักอยู่ในใจตลอด มิใช่เรียนด้วยมันสมองแต่เพียง
อย่างเดียว ซึ่งจะทำให้ลืมทุกสิ่งได้เร็วไวเมื่อจบหลักสูตรลง

กลุ่มทักษะชีวิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2521: 22) ในสมัยก่อนนั้นการเรียน
ดนตรีจะเป็นแบบประจัญหน้ากัน ฉะนั้นความบันเทิงใจเป็นสิ่งที่จะต้องนำมาใช้ ครูผู้สอนจะต้อง
สร้างให้ลูกศิษย์เกิดความบันเทิงใจก่อนและลูกศิษย์จึงจะเกิดความรัก ความศรัทธาในครูทุกอย่าง
ลูกศิษย์จะถ่ายทอดแม้แต่นิสัยของครูออกมา โบราณจึงเรียกว่า “ขึ้นครู” ซึ่งหมายถึงไปอยู่กับครู
ไปขอความรู้จากครู รับใช้ครูและมอบชีวิตจิตใจให้กับครู ดังที ศักรินทร์ ฐบุญ (สัมภาษณ์, 23
ตุลาคม 2540) กล่าวว่า

... สมัยเรียนอยู่ชั้นมัธยมปีที่ 4 หลังจากเลิกเรียนเวลา 3 โมงเย็น ส่วนครูระดับ จะเลิก
ทำงานประมาณ 4 โมงครึ่ง จะไปหาครูเป็นประจำทีกรมฯ ตอนสอบเข้าจุฬา ครูก็มา
คุมสอบ ช่วงอยู่จุฬา แล้วจะไปต่อเพลงเพลงกับครูที่บ้านวันเสาร์-อาทิตย์ ส่วนวัน
ธรรมดาจะไปหาครูทุกวันพุธ จะไปแต่วัน ๆ จะซื้อกล้วยทาบไปให้ครู ครูจะชอบรสเค็ม
บะหมี่หมูแดง ครูก็จะชอบทาน ตกเย็นก็จะนั่งรถกลับบ้าน ไปส่งครูที่บ้านเป็นประจำ
...

ภัทร เครือสุวรรณ (สัมภาษณ์, 9 กันยายน 2540) กล่าวว่า

... ครูบอกว่าให้มาหาได้ทุกเมื่อ ตอนนั้นทีเรียนอยู่ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จะมา
หาครูได้สะดวก บางครั้งทีโดดเรียนมาก็มี ก่อนหน้าทีจะได้มาเป็นลูกศิษย์ครู ทีคิดว่าครู
คงจะอายุมากและดู แต่เมื่อได้พบแล้วครูเป็นผู้มีสุขภาพพลานามัยดีเยี่ยม คล่องแคล่ว
ชอบเดินไปไหนมาไหนไกล ๆ โดยไม่เหน็ดเหนื่อย ศิษย์ผู้ติดตามต่างหากทีเหนื่อยก่อน

ครูชอบแต่งตัวสวยงาม ตามสมัยแต่สมกับวัยและที่สำคัญใจดีมาก เวลาที่มาอยู่คุยและต่อเพลงที่กรมประชาสัมพันธ์ ครูจะเลี้ยงข้าวกลางวันเสียทุกครั้ง ไม่ยอมให้ออกสตางค์ และที่ซาบซึ้งในพระคุณครูยิ่งนักคือ ครูมาช่วยเป็นเกียรติเล่นดนตรีในงานวันเกิดและงานเลี้ยงส่งไปศึกษาต่อต่างประเทศ ของขวัญทุกชิ้นที่ได้รับจากครูที่จะเก็บไว้ด้วยความเคารพ นอกจากนี้ครูยังเป็นผู้อบรมสั่งสอนถึงการมีสัมมาคารวะ ความกตัญญูกตเวที และแนะนำสิ่งอันควรแก่พี่มากมาย ครูสมเป็นกุลสตรีที่ผ่านการอบรมมารยาทมาอย่างดียิ่ง . . .

ชิตพงษ์ ส่งเสริมวรกุล (สัมภาษณ์, 19 กันยายน 2540) กล่าวว่า

. . . สมัยก่อนจะโดดเรียนบ่อย เรียน 8-10 โมง แล้วว่างถึงบ่าย 2 ก็จะไปหาครูที่กรมฯ ต่อเพลงเสร็จกินข้าวกลางวัน นั่งเล่นต่อจนบ่ายครึ่ง ระหว่างนี้จะซ้อมเพลงที่ครูต่อให้พอได้เวลากลับจุฬาฯ บางทีก็ขี่เกียจนั่งรถเมล์กลับจึงโดดเรียน พอตกเย็นจะนั่งรถเต่าเป็นรถของพี่ตุ๊กสาวครู กลับบ้านพร้อมกับครูเพราะจะผ่านบ้านของเรา ส่วนเสาร์อาทิตย์จะไปต่อที่บ้าน วันธรรมดาจะไปที่กรมฯ แต่ส่วนมากเพลงเดี่ยวจะไปต่อที่บ้านครู ต่อมาจนช่วงหลัง ๆ พี่ย้ายกลับไปอยู่นครสวรรค์ กลับบ้านแล้ววันอาทิตย์ ก็จะขับรถมาหาครูเอง จากนครสวรรค์ก็มาที่บ้านครูเลย ตกบ่ายจึงขับรถกลับบ้าน . . .

หลักสูตรการเรียนการสอนวิชาจะเข้ของครูระตี วิเศษสุการ นั้นนับว่าเพลงเดี่ยวจะเป็นวิชาสูงสุดที่ลูกศิษย์ทั้งสามท่านได้รับสืบทอดทางเพลงไว้ เพื่อประโยชน์ทางการอนุรักษ์ทางเพลงของครู หากเพราะเพลงเดี่ยวกราวโนและเพลงแขกมอญนั้นเป็นเพลงคู่สุดท้ายที่ศิษย์ทั้งสามเก็บไว้ในใจของทุกคนว่าต้องรอให้ครูมอบให้เอง เมื่อถึงเวลาอันสมควรและต่อเมื่อศิษย์ทุกคนได้ผ่านกระบวนการเรียนการสอนตามขั้นตอนที่ครูท่านนั้นเป็นผู้ชี้ขาดและชอนกลอุบายวิธีการไว้ใน การถ่ายทอดบทเพลงแก่ศิษย์ทุกคนที่ครูหมายมั่นว่าศิษย์จะเป็นตัวแทนของครูต่อไปได้ในอนาคต ดังที่กลุ่มศึกษาชีวิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2521: 20) กล่าวถึงธรรมรสจากดนตรีไทยไว้ว่า หลักสำคัญของการเรียนคือ “การลงมือทำเดี๋ยวนั้น” ฉะนั้นพอคนนั้นเป็นนักดนตรีหรือเป็นช่างเขี่ยน ก็หมายความว่าเขาจะมีแต่ทักษะ กลายเป็นคนที่เข้าถึงปรัชญาของการทำงานแบบใช้ทักษะเข้าถึงความเป็นเองของการทำงาน เมื่อเป็นไปเองก็หมายความว่าตัวเองไม่ได้เห็นเดี๋ยวนั้นคือมันพักผ่อนอยู่ในการทำงานนั้นเสร็จ และการเล่นดนตรีไทยก็ไม่จำเป็นต้องใช้ความคิดปรุงแต่งใด ๆ เข้าไปผสมให้เห็นเดี๋ยวนั้น ทักษะแห่งความเป็นเองนี้คล้ายกันมากที่สุดกับเรื่องการเข้าถึงความเป็นเองของสังขารธรรม (คือ ธรรมที่มีเหตุ ปัจจัยปรุงแต่งให้เกิดขึ้น ซึ่งตรงกันข้ามกับ วิสังขารธรรม คือ ธรรมที่ไม่ต้องมีเหตุ ปัจจัยปรุงแต่ง อันได้แก่ “นิพพาน”) คือการเล่นดนตรีไทยนั้นไม่มีการเตรียมตัวล่วงหน้า ไม่มีการวางโครงการหรือเป้าหมาย แต่จะใช้ทักษะแห่งความเป็นเองล้วน ๆ เป็นความปรีชาญาณชนิดที่ไม่ต้องการใช้ความคิด ไม่มีแม้กระทั่งเป้าหมายขององค์ประกอบศิลปะ (Composition) ของดนตรีว่าจะต้องเป็นอย่างนั้นเป็นอย่างนี้ แต่ให้บรรเลง มันเข้าไปเลย นั่น

แหละคือเป้าหมายของมัน หรือจะเรียกว่าเป็นแก่นหรือตัวอันแท้จริงของคนตรีไทย ซึ่งเป็นคำที่สำคัญที่สุด

ครูระติ วิเศษสุรการ ท่านมิได้มีหลักสูตรอะไรในการถ่ายทอดวิชาของท่าน เพียงแค่มิจะเข้คนละตัวนั่งหันหน้าเข้าหากัน พอท่านทำอะไร คิดอย่างไร นิ้วไปทางไหน ผู้เป็นศิษย์ก็ทำตามอย่างครูทำ “คำสอน” จะเป็นสิ่งที่สมทบกันกับสิ่งที่ครูทำให้ดู และนี่เองคือสิ่งที่เรียกว่าความบันดาลใจ ดังที่ ชิดพงษ์ ส่งเสริมวรกุล (สัมภาษณ์, 19 กันยายน 2540) กล่าวว่า

... การคิดจะเป็นไปเอง ช่วงแรกที่เราคิดจะเข้ก็ไม่ได้นึกว่าจะต้องให้เหมือนอย่างใคร พอได้เรียนกับครูจะต่อกันแบบตัวต่อตัว ครูทำอะไรเราก็ทำตาม ถ้าจะทำให้เหมือนครู ทำนิ้วอย่างนี้ เราก็ต้องทำตาม ครูสะบัดอย่างไร เราก็ต้องทำอย่างนั้น ใจไม่ได้คิดว่าจะต้องทำให้เหมือนครู แต่มันก็จะเหมือนไปเอง ทำทางถ้าเราไม่ทำให้เหมือนครูเสียงก็จะไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็เพลงเล็ก เพลงน้อย จนกระทั่งเพลงเดี่ยว ต่อจากครูหมด มันจะซึมไปเอง โชคดีที่ได้หัดกับครูแต่แรกจึงทำให้มีอะไรที่เหมือนครู ...

เมื่อครั้งที่คุณชิดพงษ์ ต่อเพลงแขกโอดกับครูระติ เป็นเพลงแรกนั้น แต่เดิมทางจะเข้ของคุณชิดพงษ์ ได้นำทางเพลงของซอบ้าง ซิมบ้าง มาใส่ปะปนไว้ เมื่อได้ทางของครูระติที่เป็นทางจะเข้แท้ ๆ ทำให้คุณชิดพงษ์ทราบทันทีว่า ครูระติท่านเป็นผู้รู้ ผู้ชำนาญจริง ดังที่ ชิดพงษ์ ส่งเสริมวรกุล (สัมภาษณ์, 19 กันยายน 2540) กล่าวว่า

... ครูต่อแขกโอดให้เป็นเพลงแรก เราเคยคิดจะเข้เพียง 3 นิ้ว นิ้วโป้งจะใช้แต่เวลาทอดสายลวด นิ้วก้อยไม่เคยใช้ พอขึ้นเพลงแขกโอด มีลูกล้อ ลูกชัด ต้องมีใช้นิ้วก้อย ได้แต่มองนิ้วครู นึกในใจว่าดีจังเลย เพราะตอนต่อเองนั้นจะใช้แต่สายเอก สายทุ้ม แต่ทางของครูจะหมดเลขทั้ง 5 นิ้ว และใช้สายครบทั้ง 3 สาย ...

ศักรินทร์ สุปุญ (สัมภาษณ์, 23 ตุลาคม 2540) กล่าวว่า “ถ้าจะถามว่าครูมีหลักสูตรในการสอนไหม ครูคงจะไม่มีจะต่อเพลงธรรมดา ๆ ก่อนในตอนแรก บางครั้งจะขอเพลงครูไว้ออกงาน ครูก็จะทำให้เป็นพิเศษ”

กรณีการรับการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้ของคุณศักรินทร์ สุปุญ จากครูระติ วิเศษสุรการ นั้น ผู้วิจัยมีความประสงค์ที่จะขอยกประเด็นสำคัญ ประเด็นหนึ่งทีแสดงถึงวิธีการถ่ายทอดแบบไทยที่เห็นได้อย่างชัดเจน ดังกล่าวแล้วในข้างต้นว่า ครูระติท่านมิได้มีหลักสูตรสำคัญอันใดในการถ่ายทอดวิชาให้กับศิษย์เมื่อท่านเห็นควร เมื่อเวลามาถึงศิษย์คนนั้นก็จะได้สิ่งที่ครูหวงแหน สิ่งทีครูรักและประคับประคองมาจนกระทั่งถึงศิษย์รุ่นต่อไป คุณศักรินทร์ สุปุญ เป็นผู้หนึ่งที่ผ่านกระบวนการต่าง ๆ ทีครูระติท่านเห็นแล้วว่าบุคคลนี้คือลูกศิษย์ของท่านจริง ๆ ดังที่ ศักรินทร์ สุปุญ (สัมภาษณ์, 23 ตุลาคม 2540) กล่าวว่า

... บางครั้งเกิดความเข้าใจผิดกับครู ถึงขนาดที่ครูไม่ยอมพูดด้วยเลยเพราะเหตุ
ว่าครูทราบวาที (ศักรินทร์ สุปุญ-ผู้วิจัย) นำเพลงเดี่ยวไปต่อให้กับคนอื่นที่ครูไม่
ทราบหรือไม่รู้จัก ด้วยที่พี่และครูก็มีเหตุผลส่วนตัวด้วยกันทั้งสองฝ่าย ในที่สุดมี
อยู่ช่วงหนึ่ง ครูไม่สบายด้วย ครูชอบปวดหลังเวลานั่งนาน ๆ จะมีอาการยก ที่จะ
ส่ง-รับครู อยู่ตลอด จึงมีโอกาสดูถึงเรื่องต่าง ๆ ที่ยังไม่เข้าใจกันระหว่างครูกับพี่
“ไก่อไม่เคยคิดเลยว่าจะต้องขอเดี่ยวจากครู” หรืออยากที่จะได้เดี่ยวจากครู แม้ว่า
ฝีมือขนาดไหน จะได้ก็ได้ ถ้าจะไม่ได้ก็ไม่ได้ ที่ไก่อมาคอยรับส่งครูเพราะไก่อ
รักครูและเห็นว่าครูไม่ชอบนั่งแท็กซี่กลับบ้าน และครูก็ไม่ยอมขึ้นรถแอร์ ครูขึ้น
รถเมล์กลับบ้าน ไก่อเห็นว่า พ่อจะช่วยครูได้ก็จะทำและคงทำได้เฉพาะช่วงเรียน
เท่านั้น ถ้าทำงานแล้ว เวลาที่จะมาหาครู มารับส่งครู ก็อาจจะหมดลงไป ...

เมื่อคุณศักรินทร์ ได้แสดงความตรงที่มีอยู่ในใจและครูระติท่านก็เข้าใจและรับฟังใน
เหตุผลต่าง ๆ ที่ศิษย์ฟังมีต่อครู ท่านจึงนัดไปต่อเพลงที่บ้านในอาทิตย์นั้นเลย และสิ่งที่คุณศักรินทร์
ได้รับจากครู นั่นคือเพลงแขกมอญทางเดี่ยว ซึ่งเป็นทางของครูจ้าง แสงดาวเด่น ที่ครูระติท่านได้
เลือกเฟ้นแล้วว่าศิษย์คนนี้เป็นผู้ที่สมควรได้รับการถ่ายทอดวิชาชั้นสูงสุดของท่านอีกคนหนึ่ง

คุณศักรินทร์ ไม่ใช่ผู้เดียวที่เป็นผู้รับถ่ายทอดเพลงเดี่ยวแขกมอญและกราวใน แต่
คุณศักรินทร์ เป็นผู้หนึ่งที่ผู้วิจัยเห็นว่าเรื่องราวต่าง ๆ ของท่านนั้นแสดงถึงความมีปฏิสัมพันธ์
ระหว่างครูกับศิษย์ได้อย่างชัดเจน ดังที่ ศักรินทร์ สุปุญ (สัมภาษณ์, 23 ตุลาคม 2540) กล่าวว่า

... ไปที่บ้านครูในอาทิตย์นั้น ครูต่อเพลงเลขทันที ครูต่อเดี่ยวแขกมอญก่อนกราวใน
เสียอีก ทั้งที่ครูหวงเพลงแขกมอญมากกว่า ด้วยคำพูดถึงการสั่งสอนจากครูโบราณด้วย
เจตนาที่จะรักษาเพลง จึงมีแต่คำพูดของครูว่า ห้ามต่อให้ใครเพราะครูจ้างส่งครูไว้ ความ
จริงครูไม่ได้หวง นั่นคือความกตัญญูต่อดวงวิญญาณครูโบราณในอดีต เพราะครูระติ
ท่านจะกล่าวถึงครูเสมอเมื่อต่อเพลงเดี่ยวแขกมอญให้ และต่อมาภายหลังก็ต่อเพลง
เดี่ยวกราวใน สิ่งเหล่านี้เป็นน้ำใจกันมาที่ครูมีให้กับศิษย์ เพราะฉะนั้นจะทำอะไรกับ
เพลง ควรนึกถึงครู ...

เพลงเดี่ยวเพลงแขกมอญทางครูจ้างนี้ ครูระติท่านถือว่าเป็นหลักสูตรชั้นสูงสุดของ
ครูและถือเป็นเพลงชั้นสูงและเมื่อครูถ่ายทอดให้ใครหมดแล้วนั้น ผู้รับไปทำไม่ตีครูก็จะเสียใจและ
จะส่งผลที่ไม่ดีต่อตัวครู ทายาทที่แท้จริงของครูที่จะเป็นผู้สืบทอดก็ไม่ใช่นักดนตรีเลยแม้แต่นคน
เดี่ยวครูจึงทำหน้าที่ได้เพียงอย่างเดียวในเรื่องของการถ่ายทอดทางเพลง คือการฝากไว้กับศิษย์
ด้วยความระลึกถึง แต่คำพูดของครูจ้างที่สั่งไว้ไม่ให้ต่อให้ใคร แม้ต่อมาในภายหลังที่ครูระติมาเป็น
ศิษย์ครูแสดงก็ได้เล่นเพลงเดี่ยวแขกมอญให้ครูแสดงฟัง จนกระทั่งมีครั้งหนึ่งที่ครูระติท่านเดี่ยว
เพลงแขกมอญให้ครูแสดงฟังด้วยความหวาดค้ออย่างรวดเร็ว ครูแสดงฟังแล้วจึงได้ทำทางเดี่ยวแขก
มอญให้ไว้อีกทางหนึ่ง เพื่อเป็นการป้องกันทางเดิมไว้ เพราะทางเดิมมากและสั่งกำชับครูระติว่าให้

เก็บทางเพลงนี้ไว้ให้ดี เพลงเดี่ยวแถมมอญจึงนับเป็นเพลงที่แสดงถึงความคิดสร้างสรรค์ของครูโบราณ ในการคิดกลอนเพลง ดังที่ ชัน ศิลปบรรเลง (2521: 27) กล่าวว่า การต่อเพลง (เรียนเพลง) ในสมัยก่อนอยู่ในวงจำกัด ผู้ที่มีได้เป็นศิษย์ของครูนั้น ๆ ก็ไม่สามารถจะได้เพลงต่าง ๆ ของครู โดยเฉพาะบางเพลงเป็นเพลงที่หวงแหน เช่น เพลงเดี่ยว ครูจะต่อให้ทีละคนต่อกันอย่างสม่ำเสมอ ได้ยินเฉพาะสองต่อสองกับศิษย์เท่านั้น อาศัยความเอาใจใส่ เพียรพยายามของผู้เรียน ความตั้งใจ เมตตาถ่ายทอดวิชาให้อย่างจริงจังของครู ทำให้ผู้เรียนแทบทุกคนเป็นนักดนตรีที่มีชื่อเสียง ฝีมือเชี่ยวชาญ สามารถทำการสอนคนตรีแก่ศิษย์รุ่นหลังสืบต่อ ๆ กันมาได้จนทุกวันนี้

เมื่อครูระติ ท่านมีแนวความคิดอย่างหนึ่งว่า เพลงเดี่ยวนั้นถือว่าเป็นหลักสูตรวิชา การบรรเลงจะเข้มข้นสูงสุดของตัวท่านโดยเฉพาะเพลงเดี่ยวแถมมอญ และกราวใน ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการกล่าวถึงท่านว่าท่านเป็นผู้หนึ่งที่เป็นนักการศึกษาหรือแม้จะรวมเรียกท่านว่านักวิชาการศึกษาก็คงจะไม่ผิด ด้วยเหตุผลประการสำคัญอีกประการหนึ่งที่ท่านนั้นได้คิดวิธีการปรับปรุงหลักสูตรการถ่ายทอดของท่านอยู่ตลอดเวลา และท่านเองก็เป็นนักจะเซที่ฝึกฝนซ้อมมืออยู่เสมอ ๆ ไม่เคยทิ้งการซ้อมเลยแม้แต่ช่วงชีวิตวัยการทำงาน ดังที่ ครูสุดจิตต์ ตรีขประณีต ศิลปินแห่งชาติ ได้กล่าวไว้ว่า ครูระติเมื่อท่านมาถึงกรมประชาสัมพันธ์ เช่นชื่อเสรีจก็จะท่องเพลงเดี่ยวต่าง ๆ ทุก ๆ เพลง ส่วนเพลงหมู่ธรรมดาครูระติจะไม่ค่อยสนใจเท่าไรนัก คงเป็นเหตุผลอย่างดีที่จะช่วยสนับสนุนว่าครูระติท่านเป็นนักดนตรีที่มีวินัยในตัวของตนเองตลอดเวลา ด้วยเหตุที่เพลงเดี่ยวนั้นถือเป็นการเอาดีมือกันระหว่างนักดนตรี อีกทั้งแสดงถึงการมีทักษะที่อยู่ในชั้นสูง ถ้าผู้ใดไม่มีฝีมือก็จะทำเดี่ยวเพลงนั้นไม่ได้ หรือได้ก็ไม่ดีถ้าจะฝึกทำ ครูระติท่านเป็นผู้ฝึกปรือทักษะฝีมือของท่านอยู่ตลอด เมื่อท่านมีฝีมือยอมทำให้ท่านตระหนักดีว่าเพลงเดี่ยวนั้นมีความสำคัญเพียงใดจากการที่ท่านมีลูกศิษย์จากสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ในระดับอุดมศึกษา ที่แม้แต่บางคนก็เป็นนักดนตรีไทยอย่างเต็มตัวก็มี จึงทำให้ท่านมีความคิดในเรื่องการปรับหลักสูตรและสร้างทางเพลงสำหรับการเดี่ยวจะเข้มข้นในภายหลังเพื่อใช้ถ่ายทอดให้กับลูกศิษย์ และด้วยเหตุผลนี้เองที่ผู้วิจัยมีความเห็นว่าท่านเป็นครูที่มีพัฒนาการอยู่ตลอดเวลา ดังที่ ศักรินทร์ สุธัญญ (2532: 10) กล่าวว่า

... ครูระติได้ปรารภกับครูสมาน ทองสุโชติ ซึ่งเป็นครูที่นับถือและเป็นรุ่นพี่ของครูระติว่า อยากทำเพลงเดี่ยวที่ขาดหายไปไว้ใช้ถ่ายทอดเป็นวิทยาทานแก่ศิษย์ที่มีฝีมือ ครูสมานจึงได้ช่วยครูคิดทางเพลง และครูก็นำมาดัดแปลงใส่ลูกจะเซอีกทีหนึ่งจนสำเร็จออกมาเป็นเพลงเดี่ยว 4 เพลงด้วยกันคือ เพลงนภษมัน เพลงสุดสรวง เพลงสุรินทรราหู และเพลงอาถรรพณ์ ...

นอกจากผลงานเพลงเดี่ยวที่แต่งขึ้นใหม่สี่เพลงในข้างต้นที่ครูระติใช้ต่อให้ศิษย์ที่มีฝีมือ โดยท่านใช้หลักและกลเม็ดจากทางของเดิม และปรุงแต่งใหม่ให้มีลีลา ท่วงทำนองที่กระชับ รวดเร็วและเน้นการแสดงฝีมือ ปฏิภาณในการบรรเลงโดยเฉพาะแล้ว ผู้วิจัยขอเสนอตารางเพื่อเป็นการแสดงผลงานเพลงเก่าของครูโบราณที่ครูระติ ได้เป็นผู้สืบทอดบทเพลงมา ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 2 ผลงานเพลงเก่าของครูระติ วิเศษสุรการ ที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากครูจะเข้โบราณ

ประเภทเพลง	ชื่อเพลง	ครูโบราณ
1. เพลงพื้นฐานทั่วไป	ดัดด้นเพลงฉิ่ง	ครูสังวาลย์ กุศลวิทย์
2. เพลงพื้นฐานและเพลงเถา	ดัดด้นเพลงฉิ่ง จระเข้หางยาว	ครูชุ่ม กมลวาทิน
3. เพลงเถาและเพลงทยอย	เขมรโพธิสัตย์ ขอมเงิน แชกมอญ สารดี สุรินทรานู สืบท หกบท แปดบท ต่อขรูป ถอนสมอ เทพบรรทม บุหลัน เป็นต้น ทยอยนอก ทยอยใน ทยอยเขมร เขมรราชบุรี แขกลพบุรี แยกโอด เข็ดจีน เป็นต้น	ครูจ่าง แสงดาวเด่น
4. เพลงเดี่ยวต่าง ๆ	ลาวแพน แขกมอญ กราวโน มุ่ง่ง จีนซิมใหญ่ ทยอยเดี่ยว สารดี นกขมิ้น แชกอหหวัง แชกมอญ แขกฉิ่ง กราวโน (เถา) สุดสงวน จีนซิมใหญ่ สารดี ทยอยฉวน (เดี่ยวออกหางเพลงเฉพาะ ทางจะเข้)	ครูชุ่ม กมลวาทิน ครูจ่าง แสงดาวเด่น ครูแสง อภัยวงศ์ ครูชุ่ม บาปุยะวาทย์

ครูระติ วิเศษสุรการ ท่านเป็นนักจะเข้ที่ได้รับการถ่ายทอดเพลงต่าง ๆ ไว้มากมายซึ่งต่อมาภายหลังเพื่อเป็นการมิให้เพลงเดี่ยวต่าง ๆ ของท่านสูญหายไปจากวงการดนตรีไทย ลูกศิษย์ของท่านจึงได้ทำการจดบันทึกโน้ตเพลงเดี่ยวสำคัญ ๆ ไว้ และบางเพลงก็ได้มีการอัดเสียงไว้เป็นสมบัติส่วนตัวของศิษย์แต่ละคน และผลงานการบันทึกเสียงที่ครูระติมีจุดประสงค์ที่จะนำออกเผยแพร่เป็นวิทยาทานนั้นก็มิอยู่ด้วยกันมากพอสมควร ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. เมื่อประมาณปีพุทธศักราช 2519 ครูระติ วิเศษสุรการ ท่านยังรับราชการอยู่ที่กรมประชาสัมพันธ์ และท่านได้บันทึกเทปเพลงเดี่ยวโบราณและเพลงเดี่ยวที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่ ออกกระจายเสียงแก่ผู้ที่สนใจดนตรีไทย มีด้วยกันหลายเพลง เช่น เพลงมุ่ง่ง ลาวแพน จีนซิมใหญ่ สุดสงวน โดยมีครูสุดจิตต์ ดุริยประณีต เป็นผู้ขับร้อง

2. ครูระติท่านได้อัดเทปเป็นแนวทางเพื่อการศึกษาให้กับ ศาสตราจารย์ ดร. อุทิศ นาคสวัสดิ์ ได้แก่ เพลงกราวโน แชกมอญ มุ่ง่ง ลาวแพน สารดี โดยมีข้อตกลงร่วมกันว่าเพื่อการศึกษามิใช่นำมาจำหน่ายแจกแก่บุคคลโดยทั่ว ๆ ไป

3. อัดเทปเพลงเดี่ยวที่แต่งใหม่ และเพลงเดี่ยวเก่าของครูโบราณให้แก่รองศาสตราจารย์ นายแพทย์พูนพิศ อมาตยกุล 3 เพลง คือ เพลงลาวแพน เพลงนกขมิ้น เพลงสุดสงวน โดยมีอาจารย์เจริญใจ สุนทรวาทิน เป็นผู้ขับร้อง

4. การทำแผ่นเสียง โดยบรรเลงประกอบการขับร้องกับวงมโหรีเครื่องใหญ่ของคณะดุริยางค์ประณีต และมีเพลงเดี่ยวบางเพลงที่อัดแผ่นเสียงไว้กับคณะยอดศิลปินของห้างแผ่นเสียงคำเต๋ย จำกัด โดยมีครูหลวงไพเราะเสียงซอ (อุ่น คุรุชชีวิน) เป็นผู้ควบคุม ได้แก่ เพลงมุล่ง เพลงจีนซิมใหญ่ และเพลงเขมรไทรโยค

การกล่าวถึงประวัติของ ครูระดี วิเศษสุรการ ส่วนใหญ่ในข้างต้นนั้นจะเป็นเรื่องการศึกษาด้านดนตรีไทยกับผลงานทางด้านดนตรีไทยของครู อันจะทำให้ได้ทราบถึงประโยชน์ของการสั่งสอน การถ่ายทอดของครูที่มีต่อศิษย์ ครูระดี วิเศษสุรการ ท่านมิได้เป็นเพียงนักดนตรีไทยที่มีความสามารถทางการบรรเลงอยู่เท่านั้น บทบาทและหน้าที่ของท่านได้มีความสอดคล้องกับความเป็นนักดนตรีที่สมบูรณ์แบบ ท่านมีความดีพร้อม งามพร้อม และเป็นต้นนิยมชมชอบของหมู่ นักดนตรีไทยด้วยกัน แม้บุคคลนอกวงการก็เป็นที่ทราบถึงความมีชื่อเสียงของท่านเป็นอย่างดี ดังที่ ประเวศ กุมุท (อ้างถึงใน ยุทธนา อยู่สินธุ, 2521: 65) กล่าวถึงการมีจริยวัตรของนักดนตรีไทยไว้ว่า

1. มีมารยาทเรียบร้อย หมายถึง ทั้งในเวลาบรรเลงและนอกเวลาบรรเลง กล่าวคือ ในเวลาบรรเลง ควรนั่งในท่าเรียบร้อยให้มีสำ ไม่แสดงกิริยาหลุกหลิกโยกโคลงตัวหรือแสดงอาการรำเริงจนเกินควร เช่น หัวเราะพรั่นพร้อจนกลายเป็นคน “หน้าเป็น” แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่า จะต้องอยู่ในท่าสำรวมจนเกิดอาการเคร่งเครียดจนเกินไป ควรยิ้มหัวแต่พอควร ในด้านผู้ขับร้องเพลงไทย ย่อมไม่นิยมใส่ความรู้สึกทางกายในเวลาขับร้อง เช่น การเอียงคอ ก้มเงยกรอกหน้า เพื่อโน้มน้อมให้เกิดความคล้อยตามในบทร้อง เพราะนั่นเป็นลักษณะของผู้แสดง มิใช่ลักษณะของผู้ขับร้อง การแสดงที่ท่าที่เหมาะสมหรือไม่ย่อมถือได้โดยอนุโลมไว้ในเรื่องมารยาทเช่นกัน นอกเวลาบรรเลง (หมายถึงระหว่างหยุดพักการบรรเลง) ไม่ควรหยอกล้อเล่นหัว หรือแสดงอาการตลก คะนอง เฮฮา ควรตั้งตนอยู่ในอาการสุภาพ สงบเรียบร้อย การพูดไม่ควรใช้เสียงดังจนทำให้เกิดความรำคาญแก่ผู้อื่น เมื่อได้รับการชมเชยควรแสดงความขอบคุณโดยกิริยาสุภาพ

2. ซื่อตรง ความซื่อตรงเป็นสิ่งจำเป็นในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ ซึ่งย่อมจะต้องปฏิบัติตาม ไม่ว่าจะเป็กฎหรือระเบียบที่วางไว้เป็นลายลักษณ์อักษรหรือระเบียบปฏิบัติที่เกิดขึ้นโดยความเคยชินดั้งเคยกระทำมา การนัดหมาย ควรกระทำตามให้ตรงต่อเวลา ข้อตกลงควรดำเนินการไปโดยเรียบร้อย ไม่เพิกเฉย ละเลย ควรปฏิบัติตนให้เป็นที่เชื่อถือได้ทั้งบุคคลในหมู่คณะและบุคคลภายนอก

3. ซัยนหมั่นเพียรและตั้งใจจริง การเรียนวิชาไม่ว่าวิชาใด หากขาดความซัยนหมั่นเพียรและความตั้งใจจริงในอันที่จะฝึกฝนแล้วย่อมไม่บังเกิดผลดีเลย ยิ่งวิชาดนตรีซึ่งเป็นวิชาที่ต้องฝึกให้เกิดความชำนาญยิ่งขึ้นอยู่เสมอด้วยแล้ว เป็นสิ่งที่ละเลยไม่ได้ ต้องหมั่นฝึกฝนหาความรู้เพิ่มเติม และทบทวนสิ่งที่ได้มาแล้วอยู่ตลอดเวลา การสดับตรับฟังก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เรามีกำไรเพิ่มพูนความรู้และแก้ไขสิ่งบกพร่อง การฟังต้องใช้วิจารณ์ญาณและไหวพริบให้รู้ว่สิ่งนั้นผิดหรือถูกขาดตกบกพร่องหรือไม่เพียงใด สิ่งดีควรนำมาปฏิบัติ สิ่งไม่ดีละเว้นเสีย แต่

การที่จะวิจารณ์ได้นั้นก็ย่อมจะต้องเนื่องมาจากพื้นฐานความรู้ของเราเอง เรารู้อะไรไม่จริงก็ย่อมวิจารณ์ไม่ได้ว่าสิ่งนั้นถูกผิดอย่างไร ควรรับเอามาปฏิบัติหรือไม่ ฉะนั้นจึงจำเป็นอยู่เองที่เราจะต้องพยายามชวนชวชวยหาความรู้ให้แตกฉานกว้างขวาง เมื่อปฏิบัติคนได้เช่นนี้ก็ย่อมเป็นคนรู้อจริง มีหลักฐานอันแน่นอน มีเหตุผลที่จะวิจารณ์อะไร ๆ ได้โดยไม่ต้องเสี่ยงต่อความผิดพลาด

4. รักษาความสามัคคี ความสามัคคีเป็นสิ่งสำคัญยิ่งต่อหมู่คณะ เราจะต้องหมั่นบำรุงให้มีอยู่เสมอ เพื่อความเป็นปึกแผ่นของหมู่คณะ คนเราจะทำถูกไปเสียทุกอย่างย่อมไม่ได้ เราควรอภัยกันเมื่อมีการผิดพลาดเกิดขึ้น ความรักใคร่ปรองดองเห็นอกเห็นใจกันย่อมเป็นสิ่งเชิดชูจรรโลงให้หมู่คณะยังยืนและมีความเจริญงอกงามยิ่งขึ้นตลอดไป

5. เสียสละ การเห็นแก่ประโยชน์ตนฝ่ายเดียวนั้น ก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ไม่ได้กับหมู่คณะ ทุกคนควรมีการเสียสละ เช่น สละเวลามาร่วมกันเพื่อการฝึกซ้อม เพื่อการร่วมบรรเลงและเพื่อช่วยเหลือในกิจการของกันและกันโดยไม่มี ความรังเกียจ

6. วิชาหน้าที่ในการบรรเลง แต่ละเครื่องมือของคนตรีย่อมแบ่งแยกหน้าที่กันไว้แล้ว วิธีปฏิบัติการบรรเลงของแต่ละเครื่องมือก็ดี การเข้าใจความหมาย ความต้องการของเพลงนั้น ๆ ก็ดี เป็นสิ่งสำคัญที่จะดำเนินการบรรเลงให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ไพเราะน่าฟัง ดังนั้น แต่ละเครื่องมือก็ต้องปฏิบัติไปตามหน้าที่ ไม่ก้าวก่ายกัน ตามลักษณะของการบรรเลงดนตรีไทยกล่าวว่ นักดนตรีไทยต้องทำหน้าที่นักประพันธ์ไปในตัวด้วย อันนี้ไม่ผิดเพราะทุกคนย่อมมีอิสระในการที่จะคิดประดิษฐ์รูปร่างของตนเองในขณะบรรเลง สุดแต่ว่าจะเห็นสมควร เพื่อความเพราะพริ้งและแสดงถึงความแคล่วคล่องของแต่ละคน แต่ทั้งนี้ก็ต้องขึ้นอยู่กับความเหมาะสมและการรู้หน้าที่ของเครื่องมือและความมุ่งหมายของทำนองเพลง ใ้ว่าชอบใจจะทำอย่างไรก็ทำได้เสมอไป เช่น บางประโยคของเพลงต้องการให้บรรเลง “กรอ” เราไปเก็บสะบัด หรือขยี้ก็ย่อมผิดความประสงค์ของเพลงไป เครื่องมือก็ดี หากไปสีซอดังในลักษณะโลดโผน กระโดดกระเดก ก็ไปแย้งหน้าที่ของซออยู่ไม่บังควรกระทำ เรื่องหน้าที่ของแต่ละเครื่องมือและความมุ่งหมายของเพลงนั้น เป็นสิ่งที่ผู้ฝึกฝนดนตรีทั้งทางปี่พาทย์และเครื่องสายควรจะได้ศึกษาให้รู้โดยดั่งแท้ จะเป็นผลให้การบรรเลงเป็นไปได้อย่างไพเราะ เรียบร้อยน่าฟัง

7. มีใจเป็นนักกีฬา การประกวดประชันเป็นเรื่องธรรมดาที่จะเกิดมีขึ้นในการแสดงและการบรรเลง เราทำได้เขาก็ทำได้ ดีชั่วอยู่ที่ความชำนาญและพื้นฐานของแต่ละคนที่ได้อบรมมาควรทำให้เป็นนักกีฬา รู้แพ้รู้ชนะ ไม่ดีคือถึงดีตัวว่าวิเศษกว่าคนอื่นฟังให้รู้ว่าเขาดีกว่าเราอย่างไร เมื่อดีจริงควรยกย่อง ไม่ควรทนรว่าที่เรียนมานั้นเป็นเยี่ยมยอดแล้ว เพราะในเรื่องของคนตรีนั้น “ไม่มีที่สิ้นสุด” เราว่าที่เราว่ามันดีแล้ว แต่เราจะรู้หรือว่าจะยังมีหรือไม่มีอะไรที่ดีเหนือกว่า ทางที่ดีควรถือเสียว่า นักดนตรีนั้นเปรียบเสมือนญาติอันสืบสายโลหิตอันเดียวกัน ควรพบกันด้วยอาการยิ้มแย้มแจ่มใสและสุภาพต่อกัน

8. รักษาเกียรติ หมู่คณะจะมีชื่อเสียง ได้รับการยกย่อง ก็เนื่องจากนักดนตรีเป็นผู้มีเกียรติ ฉะนั้นประพฤติกการทั้งหลายของนักดนตรีย่อมบ่งบอกถึงมาตรฐานของหมู่คณะนั้น ๆ ด้วยเหตุนี้พึงระมัดระวังในการรักษาชื่อเสียงของตนเองและหมู่คณะ ให้เป็นไปโดยถูกต้อง

ตามทำนองคลองธรรม ไม่เห็นแก่เงินจ้ำจรวงวัล หรือเห็นแก่ได้เงินลิมินิกถึงเกียรติ เช่น การรับบรรเลงในสถานที่อันไม่เหมาะสม และข่อมนำมาแห่งความเสื่อมเสียเกียรติ เป็นต้น

ดนตรีไทยมีจริยศึกษาเป็นข้อปฏิบัติเฉพาะ หากได้ปฏิบัติกันโดยทั่วไปแล้วก็ควรจะเกิดผลดีแก่วงการดนตรีไทยโดยส่วนรวม นักดนตรีที่ตีนั้นหาใช่จะเป็นด้วยความมีความสามารถในการบรรเลงอันยอดเยี่ยม แต่อย่างเดียวนั้น หากจะต้องมีพร้อมด้วยจริยวัตรอันเป็นส่วนประกอบอันสำคัญส่วนหนึ่งของการเป็นนักดนตรี หากมองข้ามสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ไปโดยเห็นว่าเป็นเรื่องไม่สำคัญ ผลที่จะตามมาภายหลังคือความไม่ดีพร้อม ไม่งามพร้อม และขาดความนิยมในหมู่นักดนตรีด้วยกัน และบุคคลโดยทั่ว ๆ ไป จริงอยู่เรื่องจรรยา มารยาทนั้นทุกคนย่อมได้ศึกษามาตั้งแต่เริ่มรับการศึกษาตั้งแต่เบื้องต้น แต่นั่นเป็นการศึกษาโดยทั่วไป ไม่ได้เจาะลงไปให้เกิดความเหมาะสมโดยเฉพาะในหมู่นักดนตรี ซึ่งมีความผูกพันเกี่ยวข้องกันโดยตรงในหมู่คณะของตน หรือเมื่อร่วมกับผู้อื่น คณะอื่น นักดนตรีเป็นผู้แสดงออกซึ่งศิลป์ เมื่อได้แสดงก็ย่อมมีผู้ชม ผู้ฟัง การชมการฟังก็ต้องได้ยินด้วยหู ดูด้วยตา ฉะนั้นสิ่งที่ได้เห็นหรือได้ฟังเมื่อเป็นศิลป์ก็ควรจะต้องงดงาม เพราะพรึงละเมียดละไม ไม่เป็นที่ขัดตาขัดหู จึงเป็นการแสดงออกซึ่งศิลปะที่สมบูรณ์ การกล่าวถึงจริยวัตรของนักดนตรีไทยอันสมบูรณ์นั้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ครูระติ วิเศษสุรการ ท่านเป็นครูผู้หนึ่งที่มีคุณสมบัติครบถ้วนทุกประการ ท่านพร้อมมูลด้วยเหตุอันสมควรเป็นไปตามหลักของวิสัยนักดนตรีของไทยทุก ๆ ประการ อันเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักดนตรีไทยรุ่นหลัง ดังที่ บุญช่วย ไส้ตราบ (2521: 115) กล่าวว่า ดนตรีนั้นเป็นสิ่งที่ทำหน้าที่เป็นสื่อความหมายของการถ่ายทอดความต้องการของผู้หนึ่งไปสู่อีกผู้หนึ่งในลักษณะเช่นเดียวกับภาษา จะแตกต่างกันแต่เพียงดนตรีใช้เพื่อสื่อถ่ายทอดการแสดงออก ความรู้สึกนึกคิดและอารมณ์ของมนุษย์โดยเฉพาะ ศิลปการดนตรีไทยได้มีการสร้างสรรค์ท่วงทำนอง ลีลาและคุณค่าอันถาวร มีวิวัฒนาการผ่านความผันผวน กาลเวลาที่ผ่านมาจึงเป็นเครื่องพิสูจน์ในคุณค่าความถาวร (Permanent Value) ของดนตรีไทยได้เป็นอย่างดี

4.2 ชีวประวัติ (Biography) ครูทองดี สุจริตกุลที่มีผลต่อกระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงจะช้

คนเราทุกคนเมื่อเกิดมาและมีชีวิตอยู่ในสังคม ย่อมจะต้องได้รับการศึกษาด้วยกันทั้งนั้น จะเป็นการศึกษาในรูปแบบที่ไม่มีแบบแผน (Informal Education) เช่น การศึกษาจากบ้าน จากวัด จากในวังเยี่ยงการศึกษาของเด็กไทยในสมัยก่อน หรือการศึกษาอย่างมีแบบแผน (Formal Education) เช่น การศึกษาจากโรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัยหรือสถาบันต่าง ๆ ดังที่ สุภนิศย์ วัฒนธาดา (2520: 22) กล่าวว่า การจัดการศึกษาในวังมักจะใช้บริเวณภายในวังจัดเป็นโรงเรียนอย่างง่าย ไม่เหมือนกับปัจจุบันนี้ การจัดการศึกษาจะใช้อำนาจหรืออาศัยอำนาจการปกครองทำการรวบรวมบรรดานักปราชญ์ราชบัณฑิต ตลอดจนผู้รู้ ผู้สามารถทุกสาขาวิชาการเท่าที่จะค้นหามา

ได้ในแผ่นดิน การเสาะแสวงหาครูบาอาจารย์ที่เป็นผู้ทรงคุณภูนี้อาจจะจัดหาด้วยพระองค์เองบ้าง หรือมีผู้มากราบทูลให้ทรงทราบบ้าง ทรงพบด้วยตนเองบ้าง เมื่อทรงพบบุคคลเหล่านี้แล้วก็อาจจะชักชวน เชื้อเชิญ ขอร้องหรือจ้าง ให้บำเหน็จความชอบ ชื่อเสียงและเกียรติยศ เป็นต้น ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นครูบาอาจารย์ จึงมีบุคคลหลายชั้นหลายประเภท เช่น ข้าราชการ ประชาชน พระนอกจากนี้ยังมีชาวต่างประเทศรวมอยู่ด้วย เช่น ในสมัยกรุงสุโขทัย พ่อขุนรามคำแหงมหาราชได้ทรงนำช่างจีนมาจากเมืองจีน ช่วยสอนคนไทยให้รู้จักการทำด้วยขามที่เรียกว่าขามสังคโลก ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทรงให้ฝรั่งชาติกรีกชื่อคอนแสตนติน เมธาภิ (เจ้าพระยาวิชัยเขนทร์) สอนการทำฝิ่นท่อประปาใช้ในเมืองลพบุรี และสอนวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศให้แก่พระนารายณ์ อีกด้วย จึงทำให้คนไทยมีความรู้วิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศตั้งแต่นั้นมา

การจัดการศึกษาในวัง เป็นการจัดการศึกษาในระบบปิด ประชาชนทั่วไปไม่มีโอกาสที่จะได้รับการศึกษา การจัดการศึกษาในวังนับว่าเป็นสถานศึกษาชั้นนำ ชั้นดี และชั้นสูงเพียงแห่งเดียวของประเทศ บุคคลที่เข้าทำการศึกษาได้จึงมีเฉพาะคนกลุ่มน้อยบางกลุ่มที่เป็นผู้มีอำนาจทางการเมือง การปกครองและบรรดาเชื้อพระวงศ์ การศึกษาจึงมีการเรียนการสอนอยู่ในวงแคบและจำกัด

รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 นั้นนับว่าเป็นรัชสมัยที่การโฆษณาและดนตรีไทย-ฝรั่งเจริญอย่างสูงสุด พระองค์ท่านทรงทำนุบำรุง โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียนพรานหลวงขึ้น โดยให้เด็ก ๆ เป็นนักเรียนได้ศึกษาวิชาสามัญและศิลปต่าง ๆ ตามสังกัด เช่น โขน ละคร ดนตรี เมื่อจบแล้วก็รับราชการในกรมมหรสพหรือกรมอื่น ๆ ในพระราชสำนักตามตำแหน่งเหสี เทวีต่าง ๆ ก็นิยมนำเด็กหญิงเข้ามาชุบเลี้ยง และปลูกฝังวิชาความรู้ให้ เช่น วิชาการบ้าน การเรือน การละคร ดนตรี เป็นต้น ดังที่ พูนพิศ อมาตยกุล (2532: 112) กล่าวว่า คุณพระสุจริตสุดา พระสนมเอกในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 นั้นทรงมีเด็กหญิงอยู่ในการอุปการะด้วยกันหลาย ๆ คน คุณพระสุจริตสุดาท่านเป็นผู้หนึ่งที่รักดนตรีไทยมาก เด็กหญิงที่ท่านอุปการะจะมีอายุอยู่ในราว 8-15 ปี ส่วนเข้ามาถวายตัวเป็นนักดนตรีไทยกันเสียเป็นส่วนใหญ่ อาทิ ประคอง พุ่มทองสุก (นิภา อภัยวงศ์) ทองสุก สุทธิพิณทุ นเนบ เนตรานนท์ สุมิตรรา สิงหลกะ (สุมิตรรา สุจริตกุล) รมหวล สุจริตกุล ย้ำไพ สุจริตกุล ฉลวย รัตนจันทร์ (ฉลวย จิยะจันทร์) เฉลย รัตนจันทร์ ทองสุข สุรพิณทุ (ส่องแสง อมาตยกุล) ศรีสะอาด แก้วโกเมน ยุพดี และ ทองดี สุจริตกุล คุณพระสุจริตสุดา ท่านได้พาครูมาสอนดนตรีให้กับเด็กหญิงเหล่านี้ ดังที่ ฉลวย จิยะจันทร์ (สัมภาษณ์, 7 กรกฎาคม 2541) กล่าวว่า

... พระมเหสีรัชกาลที่ 6 ต้องมีเลี้ยงเด็กไว้เยอะ ๆ เรียกว่าเป็นพวกข้าหลวง ครูเองก็อายุประมาณ 6-7 ขวบ โดยจะมีการจ้างครูข้างนอกที่มีวิชาความรู้มาสอนวิชาดนตรีไทย โดยให้เลือกเอาว่าใครนั้นอยากที่จะเรียนอะไร พวกครูก็จะมาจากกรมมหรสพ เป็นพี่น้องกัน 3 คน โดยมีครูหลวงว่องจะเข้รับ (โต กมลวาทิน) ครูขุ่ม กมลวาทิน และพระสรรเพชญ์สรวง (บัว กมลวาทิน)

ครูทองดี สุจริตกุล เป็นเด็กหญิงผู้หนึ่งที่ได้รับการอบรมสั่งสอนจากตำหนักของคุณพระสุจริตสุตา วังพญาไท ดังที่ ทองดี สุจริตกุล (สัมภาษณ์, 2 กันยายน 2539) กล่าวว่า

... เมื่อสมัยเด็ก ๆ มีความชอบพอกับเจ้านายท่าน (คุณพระสุจริตสุตา - ผู้วิจัย) มีญาตินำมาฝากตัวในวังแห่งนี้ ที่นี้จะมีที่เลี้ยงคอกคูดแล ถึงเวลาที่จะให้อาบน้ำแต่งตัว และยกสำรับอาหารมาให้ วิชาความรู้ในวังจะปลูกฝังโดยการวางแนวโดยคุณพระสุจริตสุตา ท่านจะดูแลในเรื่องนี้ เวลาเข้า ๆ จะได้เรียนหนังสือก่อน พอตกเที่ยงคุณดนตรีจะมาสอนให้ทุก ๆ วัน ในบางครั้งก็จะไปเรียนกันที่บ้านของคุณ โดยมรดในวังคอยรับ-ส่ง และเมื่อหัดกันจนเก่งแล้วนั้นก็ให้ครูเข้ามาสอนในวัง ส่วนมากจะเรียนพื้นฐานกันกับครูชุ่ม กมลวาทิน แล้วใครเก่งแล้วก็แยกไปตามนั้น เช่น ถ้าเรียนซอกก็ต้องเรียนกับคุณพระสรรเพชญ์สรวง ต่อไป เพลงที่ต่อก็จะเริ่มตีบันเพลงฉิ่ง จระเข้หางยาว ก่อนเรื่อยไปจนถึงเพลงทยอย และเพลงเดี่ยว ...

เมื่อครูทองดี สุจริตกุลท่านได้เข้ามาอยู่ในวัง ท่านจึงได้รับการอบรมเลี้ยงดูเชิงข้าหลวง และคนในวังโดยทั่วไปที่ถือว่าแหล่งวิชาความรู้ชั้นสูงจะต้องอยู่ภายในวัง และจากเหตุนี้เองจึงทำให้บุคคลต่าง ๆ โดยทั่วไปเมื่อมีโอกาสจะนิยมส่งบุตรหลานเข้าศึกษาหาวิชาความรู้จากในวังเสียตั้งแต่วัยเด็ก การเรียนการสอนที่ครูทองดี สุจริตกุล ได้รับจากสำนักของคุณพระสุจริตสุตานั้น แบ่งได้เป็นการเรียนหนังสือในวิชาความรู้ โดยทั่ว ๆ ไป เป็นการฝึกเรียนเขียนอ่าน จากนั้นก็จะมีการปลูกฝังวิชาเฉพาะทางด้านดนตรีไทยและวิชาการบ้าน การเรียนที่เด็กผู้หญิงควรที่จะได้รับการฝึกหัดให้มีนิสัยรักการบ้านการเรือน อันส่งผลประโยชน์สืบต่อไปได้ในอนาคต ดังที่ ทองดี สุจริตกุล (สัมภาษณ์, 2 กันยายน 2539) กล่าวว่า

... เด็กผู้หญิงที่อยู่ในวังนี้จะต้องมีงานถวายท่านทุกคน สำหรับตัวอื่น (ทองดี สุจริตกุล - ผู้วิจัย) จะมีหน้าที่คอยช่วยเรื่องแต่งองค์ ดูแลเสื้อผ้า และมัดผมให้ท่าน (คุณพระสุจริตสุตา - ผู้วิจัย) เวลาท่านจะเสด็จไปงานไหน ในวันธรรมดาจะมีการเรียนร้อยดอกไม้ พวงมาลัยกัน พอทำเสร็จก็จะมีคนนำออกไปขาย มีครูมาสอนให้ทำกันทุกคน ...

พระสุจริตสุตา (เป็รื่อง สุจริตกุล) พระสนมเอกในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 6) เป็นหลานของพระยาวาษภักดี เป็นบุตรของเจ้าพระยาสุธรรมมนตรี (ปลื้ม สุจริตกุล) สกุนของท่านมีสายสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพระราชมารดาจักรี พระสุจริตสุตา เป็นผู้รักดนตรีไทยเป็นชีวิตจิตใจ จึงขอให้บิดา (เจ้าพระยาสุธรรมมนตรี) หาเด็กหญิงรุ่น ๆ อายุระหว่าง 10-15 ปี เข้ามาอุปการะหลายคน และหาครูที่มีฝีมือมาสอนดนตรีไทย 3 ท่าน คือ หลวงว่องจะเข้รับ (โต กมลวาทิน) พระสรรเพชญ์สรวง (บัว กมลวาทิน) และชุ่ม กมลวาทิน ครูทองดีเป็นเด็กหญิงคนหนึ่งที่คุณพระสุจริตสุตาอุปการะตั้งแต่วัยเด็ก ขณะที่อยู่วังพญาไท ครูทองดีได้เรียนหนังสือเรียนทำดอกไม้ เย็บปักถักร้อย ทำผม และเป็นช่างผมของคุณพระสุจริตสุตาด้วย นอกจากการเรียนการเรือนแล้ว พระสุจริตสุตา โปรดให้เรียนดนตรีไทย เริ่มจากซอฮู้ โทน-รำนะนา และจะเข้ วง

เครื่องสายหญิงของพระสุจริตสุคนธ์นับเป็นวงเครื่องสายที่มีชื่อเสียงและผู้เล่นเป็นหญิงล้วนหน้าตาสวยงามทุกคน (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2538)

วังเป็นสถานศึกษาสำหรับลูกผู้ดีมีตระกูลในสมัยนั้น พระบรมวงศานุวงศ์และขุนนางชั้นผู้ใหญ่มักจะส่งบุตรชายของตนเข้าถวายตัวเป็นมหาดเล็กเพื่อฝึกฝนขนบธรรมเนียมในการที่จะเข้ารับราชการในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวต่อไป สำหรับลูกผู้หญิงนั้นนิยมเข้าถวายตัวรับใช้เจ้านายฝ่ายในเพื่อฝึกฝนมารยาทแบบผู้ดี และเรียนวิชาแม่บ้านการเรือน วังจึงนับได้ว่าเป็นสถานศึกษาที่ได้รับความยกย่องอย่างสูง ผู้ที่ได้ผ่านการอบรมมาจากในวังในวังจึงได้รับยกย่องอย่างสูงไปด้วย ถ้าเป็นผู้ชายก็ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งทางราชการ นอกจากนั้นแล้วในวังยังเป็นที่รวมของนักปราชญ์ราชบัณฑิตผู้รู้ในสาขาวิทยาการต่าง ๆ มากมาย เป็นที่เกิดแห่งศิลปวิทยาการและความเจริญก้าวหน้าต่าง ๆ ด้วย เพราะเหตุว่าวังเป็นสถานศึกษาที่เพียบพร้อมบริบูรณ์เพียงแห่งเดียวในประเทศไทยขณะนั้น มีครูอาจารย์ที่สามารถและมีพระมหากษัตริย์เป็นองค์อุปถัมภ์การศึกษา ผู้ที่ได้ผ่านการศึกษามากกว่าวังจึงเปรียบเสมือนผู้ที่ผ่านสถาบันการศึกษาที่สูงของประเทศมาแล้ว จึงนับได้ว่าเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเป็นอย่างดี (วรวิทย์ วคินสรการ, 2519: 6)

พระสุจริตสุคนธ์ พระสนมเอกในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ผู้เป็นนักร้อง นักแสดง นักแต่งเพลงไทย และนักดนตรีไทย-ฝรั่ง ดังที่ พูนพิศ อมาตยกุล (2532: 52) กล่าวว่า ในสมัยรัชกาลที่ 6 เจ้าพระยาสุธรรมมนตรี ผู้เป็นบิดาของคุณพระสุจริตสุคนธ์ ได้นำตัวท่านเข้าเฝ้าถวายตัวพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 และต่อมาได้รับราชการในตำแหน่งพระสนมเอก และนับว่าท่านเป็นสตรีสามัญชนคนแรกที่ได้เข้าพิธีสมรส โดยมีการรับพระราชทานน้ำสังข์อย่างเป็นทางการ โดยพระกรุณาของสมเด็จพระศรีสวรินทรา พระบรมราชเทวีในรัชกาลที่ 6 (สมเด็จพระพันวษาอัยกาเจ้า) เรียกได้ว่าเป็นการแต่งงานที่ถูกต้องตามธรรมเนียมประเพณีไทย ซึ่งท่านมีความภูมิใจมากที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6 ได้ทรงพระกรุณา

พระสุจริตสุคนธ์ เป็นผู้รักดนตรีไทยมากด้วยเหตุที่ท่านนั้นได้ร่ำเรียนวิชาดนตรีไทยตั้งแต่เมื่อสมัยเป็นสามัญชน เพราะข้างบ้านของท่านคือบ้านของเจ้าพระยาสุธรรมมนตรีนั้นจะมีนักดนตรีไทยอยู่คนหนึ่งชื่อครูหรั่ง พุ่มทองสุก พ่อของครูนิภา อภัยวงศ์ โดยมีรั้วบ้านติดกัน คุณพระสุจริตสุคนธ์ จะเข้าไปเรียนตีตุงจะเข้ สีซออุ้ ขอด้วง ที่บ้านสำนักแห่งนี้และร้องเพลงด้วย ภายหลังก็นำลูกของครูหรั่ง พุ่มทองสุก คือครูประคอง พุ่มทองสุก (นิภา อภัยวงศ์) นั้นเข้ามาชุบเลี้ยงในวังเหมือนเป็นลูกของตนเอง จากตรงจุดนี้เองทำให้ท่าน (คุณพระสุจริตสุคนธ์-ผู้วิจัย) มีความผูกพันกับดนตรีไทยมาโดยตลอด และเมื่อท่านได้เข้ามาอยู่ในวังจึงทำให้ได้มีโอกาสแสดงความสามารถทางด้านดนตรีไทย และได้ร่วมร้องเพลงในการแสดงโขนบรรดาศักดิ์ของในหลวงรัชกาลที่ 6 เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2464 จึงเกิดความคิดที่จะเอาเด็กผู้หญิงมาฝึกหัดดนตรีกัน จึงเกิดเป็นวงดนตรีผู้หญิงขึ้นมาเป็นวงแรก (100 ปีคุณพระสุจริตสุคนธ์, เทปวีดิทัศน์)

สำนักนักดนตรีหญิงของคุณพระสุจริตสุตธานี ก่อกำเนิดด้วยเหตุผลสำคัญสองประการ คือ ประการแรกนั้น เป็นที่ทราบกันดีว่าในราวปลายสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6 นั้น พระองค์ท่านมีพระราชภารกิจที่ค่อนข้างวุ่นวายสับสน ทำให้เป็นที่ไม่สบพระทัยเป็นอย่างมาก จึงเป็นเหตุให้คุณพระสุจริตสุตธานี ท่านช่วยแบ่งเบาความทุกข์ร้อนได้เท่าที่จะทำได้คือการจัดดนตรีถวายบ้างในบางครั้งคราว เพื่อช่วยคลายความทุกข์ร้อนของในหลวงท่าน ดังที่ พูนพิศ อมาตยกุล (2532: 55) กล่าวว่า ในระยะที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6 ประทับ ณ พระราชวังพญาไทนั้น ทุกเวลาค่ำที่เสวยพระกระยาหารเย็น คุณพระสุจริตสุตธานี ซึ่งร่วมโต๊ะเสวยด้วยเป็นประจำ จะจัดให้วงเครื่องสายบรรเลงหรือสั่งให้คุณสมิตรา สุจริตกุล เป็นผู้เดี่ยวเปียโนถวาย จนกว่าจะเสวยเสร็จ ในบางครั้งเสวยเสร็จแล้วสิ้นเกล้ารัชกาลที่ 6 ก็จะมีทรงพระสำราญด้วยการขับร้องเพลงร่วมกับวงเครื่องสาย หรือกับคุณสมิตรา ผู้คิดเปียโน คุณนิภา อภัยวงศ์ ซึ่งเคยทำหน้าที่ร้องเพลงประกอบเปียโนเคยร้องเพลงแสนเสนาะสามชั้น และคุณสมิตรา เป็นผู้เดี่ยวเปียโน โดยสิ้นเกล้ารัชกาลที่ 6 จะทรงโปรดปรานมาก และรับสั่งชมเชยเป็นพิเศษ

สาเหตุอีกประการหนึ่งที่ก่อให้เกิดวงดนตรีหญิงขึ้นในตำแหน่งของคุณพระสุจริตสุตธานีคือ ราวปี พ.ศ.2464 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้มีการแสดงโขนสมัครงเล่น ตั้งชื่อว่า “โขนบรรดาศักดิ์” ตัวละคร นักร้องและนักพากย์โขนจะเป็นผู้ใกล้ชิดในพระองค์ทั้งสิ้น โขนชุดนี้แสดงเรื่องรามเกียรติ์ตอนนางลอย ซึ่งทรงนำบทละครพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 มาปรับปรุงแทรกบทพากย์และบทเจรจาขึ้นใหม่ สำหรับโขนสมัครงเล่นชุดนี้แสดงเพื่อเก็บเงินซื้อปืนบำรุงกองเสือป่า เจ้าพระยารามราฆพ แสดงเป็นพระราม พระยานิรุทธเทวา แสดงเป็นพระลักษมณ์ และในหลวงรัชกาลที่ 6 ทรงรับหน้าที่บอกบททรงพากย์โขน และเจรจาด้วยพระองค์เอง ส่วนสมเด็จพระนางเจ้าอินทรศักดิศจีและพระสุจริตสุตธานี เป็นต้นเสียง การแสดงได้รับความสำเร็จเป็นที่น่าชื่นชมมาก และในการนี้เองจึงก่อกำเนิดวงดนตรีหญิงขึ้นในตำแหน่งของคุณพระสุจริตสุตธานีมา (100 ปี คุณพระสุจริตสุตธานี, เทปวีดีทัศน์)

ครูทองดี สุจริตกุล ได้เข้ามาอยู่ในอุปถัมภ์ของคุณพระสุจริตสุตธานี ตั้งแต่อายุไม่ถึง 10 ปี คุณครูยังเอาไว้มทรวงหมวกอยู่ สุวีธนา แสงทับทิม (สัมภาษณ์, 28 มิถุนายน 2541) กล่าวว่า “การเรียนดนตรีไทยของครูทองดี ในวังคุณพระสุจิตา นั้นจะเรียนกันแทบจะทั้งวันตื่นขึ้นมาตอนตี 5 จะมานั่งไล่จะเข้แล้ว จะฝึกกับสมัยนี้ ไม่ค่อยจะได้อะไรกัน สมัยครูยังเล็กและยังไว้มทรวง จะนั่งติดด้วยการเอาม้านั่งมารองนั่งติดไปจนถึงเจ็ดโมงเช้า”

ครูทองดี สุจริตกุล ท่านหัดเครื่องสายมาพร้อม ๆ กับนักดนตรีหญิงหลาย ๆ ท่านที่ได้เข้ามาอยู่ในวังแห่งนี้ ท่านเองในตอนแรกได้ทำหน้าที่เป็นคนตีโทน-รำมะนาประจำวงเครื่องสาย และเมื่อขาดคนจะเข้าในวงจึงได้มาเป็นผู้เล่นจะเข้ประจำวงเครื่องสายนี้แทน ดังที่ ทองดี สุจริตกุล (สัมภาษณ์, 2 กันยายน 2539) กล่าวว่า

... สมัยเด็ก ญาตินำมาฝากตัวในวังกับคุณพระฯ (พระสุจริตสุตา - ผู้วิจัย) โดยเข้ามาเรียนตีโทนระฆังมาก่อน แล้วต่อ ๆ มาก็ได้เรียนจะเข้ มีครูผู้ชายมาสอน ครูจะมาต่อเพลง ต่าง ๆ ให้ เช่น พวกเพลงทั่ว ๆ ไป และเพลงเดี่ยว เราจะต้องเตรียมซ้อมกันไว้เสมอ เมื่อเวลามีงาน ในหลวง (รัชกาลที่ 6 - ผู้วิจัย) ท่านจะชอบเสด็จมาเวลาพวกเราซ้อมเพลง จะประทับข้าง ๆ วง บางครั้งก็จะปรบพระหัตถ์ตาม ...

ดังกล่าวแล้วข้างต้นว่า การจัดการศึกษาในวังนั้นจะเป็นไปตามแนวนโยบายการวางแผนทางการศึกษาแก่ประชาชน และลูกหลานข้าราชการบริพาล ตลอดจนถึงเชื้อพระวงศ์ต่าง ๆ ที่จะให้มีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพหรือการดำรงตนให้อยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข การศึกษาของไทยเริ่มจากในวังขึ้นก่อนเป็นสำคัญ ความรู้ต่าง ๆ ได้หลั่งไหลถ่ายทอดเข้าสู่สถาบันการศึกษาชั้นสูงในสมัยนั้นก็คือ วังนั่นเอง เหล่าบรรดามเหสี เทวีต่าง ๆ ก็จะมีชื่อเป็นผู้ที่สนองแนวนโยบายของในหลวง นำมาปฏิบัติ ดังการสร้างคนให้เป็นนักดนตรีที่ดีและสามารถถ่ายทอดความรู้ต่อไปได้ในอนาคตของสำนักพระสุจริตสุตา

ครูทองดี สุจริตกุล เกิดเมื่อวันพุธ แรม 11 ค่ำ เดือน 6 ปีชวด ตรงกับวันที่ 8 พฤษภาคม พ.ศ.2455 ที่อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี บิดาชื่อนบุญชัย มารดาชื่อเก็บ มีอาชีพทำสวน คุณครูกำพร้ามารดาตั้งแต่อายุ 9 ปี มีพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกันอยู่หลายคน แต่ไม่มีใครเป็นนักดนตรีเลย เมื่อมารดาของครูถึงแก่กรรมแล้ว ครูทองดี ได้เข้ามาอยู่ในอุปถัมภ์ของพระสุจริตสุตา พระสนมเอกในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ตั้งแต่อายุยังไม่ถึง 10 ขวบ จึงได้หัดเครื่องสายมาพร้อม ๆ กับนักดนตรีหญิงของวงสำนักคุณพระสุจริตสุตา หลายนางคนดังกล่าวแล้วในข้างต้น โดยช่วงแรกครูทองดี ได้เข้ามาทำหน้าที่ตีโทน-ระฆังประจำวงเครื่องสาย ต่อมาได้เป็นผู้เล่นจะเข้ประจำวง โดยเริ่มเรียนจากครูชุ่ม กมลวาทิน แต่ในสำนักของคุณพระสุจริตสุตา ยังมีครูดนตรีไทยอีกหลายๆท่านได้ทำหน้าที่เป็นครูผู้ถ่ายทอดวิชาความรู้ต่างๆ ให้กับเด็กหญิงในวังคือ ครูหลวงว่องจะเข้รับ ครูพระสรรเพชญ์สรวง หลวงเสียงเสนาะกรรม และพระประณีต วงศ์นัท เป็นต้น เมื่อครูทองดี สุจริตกุล ได้เรียนจะเข้กับครูชุ่ม กมลวาทิน นั้นท่านนับว่าได้รับการถ่ายทอดวิชาการบรรเลงจะเข้โดยตรงจากครูดังที่ ทองดี สุจริตกุล (สัมภาษณ์, 2 กันยายน 2539) กล่าวถึงการเรียนจะเข้ว่า

... ครูมาอยู่กับคุณพระสุจริตฯ ที่วังพญาไท ในตอนแรกจะได้เรียนจะเข้กับครูชุ่ม กมลวาทิน ครูผู้สอนจะมาสอนในช่วงบ่าย เวลาครูท่านมาทุกคนต้องเข้านั่งที่ประจำพร้อมที่จะเรียน ไม่มีไปชนเล่นเครื่องอื่น ๆ นอกหน้าที่ จะมีพี่เลี้ยงคอยคุมเกเรไม่ได้ ครูท่านจะสอนตัวต่อตัว ต่อเพลงให้เท่าที่จะจำได้และห้ามมิให้ต่อกันเอง เป็นคนจะเข้จะห้ามไปต่อกับคนชวดังเพราะลูกไม่เหมือนกัน ถ้ามีการต่อเพลงค้างอยู่ ถึงไหนแล้วครูท่านก็จะจำได้ และจะไม่มีการแปลงลูกบ่อย ๆ

ครูชุ่ม กมลลาทิน เป็นครูจะเข้ โบราณที่มีชื่ออีกท่านหนึ่ง ตามประวัติท่านเป็นญาติที่น้อง และนามสกุลเดียวกันกับครูหลวงว่อง จะเข้รับ (โต กมลลาทิน) ครูชุ่มท่านเป็นครูที่สอนคนเก่ง และมีวิชาความรู้ ดังที่ ครูสุดจิตต์ ตรียประณีต เคยกล่าวว่า เคยเห็นครูชุ่ม สอนดนตรีตั้งแต่ครูสุดจิตต์ ยังเล็กมาก บ้านครูชุ่มจะอยู่แถวตรอกไก่แจ้ ย่านบางลำภู และมีคนมาหัดจะเข้กับครูชุ่มอยู่มาก แม้ครูระดี วิเศษสุรการ และครูเทพี พันทุมเสน ก็เป็นศิษย์ของครูชุ่ม กมลลาทิน ด้วยเช่นกัน

การเรียนเพลงกับครูชุ่ม กมลลาทิน นั้นจะเริ่มจากการจัดทำนั่งเสี้ยก่อน การพันไม้ วางมือและต่อเพลงสองชั้นง่าย ๆ ในบางครั้งท่านจะสืบทอดตามไปด้วย แล้วเราก็คิดจะเข้ตาม เวลาทวนเพลงท่านมักจะใช้วิธีอย่างนี้ จึงทำให้เกิดความแม่นยำเพลงและทำให้ไม่ลืมเพลง ครูชุ่ม กมลลาทิน ท่านจะมีหลักในการคิดจะเข้ ว่าจะต้องดำเนินทำนองอย่างแบบขอ คือจะมีการคิดแบบลูกปรับ ลูกไปรย เวลากระทบสายสวด เมื่อดกนิ้วชี้ก็จะใช้นิ้วชี้ตีคกระทบ ถ้าตกนิ้วก็ยกก็ใช้นิ้วก็ยก การรัวไม้จะต้องละเอียด และแนวเพลงจะต้องไม่วังเร็วจนเกินไป จะทำให้ฟังไม่ชัดและไม่เกิดอรรถรสในการฟัง ซาดความไพเราะ . . . (ทองดี สุจริตกุล, สัมภาษณ์, 2 กันยายน 2539)

ครูทองดี สุจริตกุล ได้ต่อเพลงกับครูชุ่ม กมลลาทิน จนถึงขั้นเพลงทยอยต่างและเพลงเดี่ยว ประเภทจีนซิมใหญ่ ลาวแพน มุล่ง แซกมอญ และกราวโน เป็นต้น จึงทำให้ครูทองดี เป็นนักจะเข้ที่มีชื่อเสียงท่านหนึ่ง ในระยะเวลาต่อมาด้วยฝีมือที่คิดจะเข้ นุ่ม อ่อนหวานและมีลีลาเป็นของตัวเอง ดังที่ รัชมี ชัยชาติ (2521: 50) กล่าวว่า ในสมัยที่ครูทองดี เริ่มหัดจะเข้ขึ้น ต้องติดสายเปล่าก่อนประมาณ 7 วัน จึงลงนิ้วและขึ้นต้นด้วยเพลง ดับตันเพลงฉิ่ง มีชื่อเพลงฉิ่งนี้คือ เพลงตันเพลงฉิ่ง จะเข้ทางยาว ดวงพระธาตุและนกขม้น เมื่อมือรัวได้คล่องถึงจะต่อเพลงเขมร ไทรโยค ลาวดวงเดือน ถ้าพวกเพลงดับก็มี ดับลาวเจริญศรี ดับวิวัฒพระสมุทร นอกไปจากนี้แล้วก็ไม่มีใครจัดลำดับเพลงที่จะต่อ คือยังไม่มีหลักสูตร ครูท่านจะใช้ดุลพินิจว่าจะต่อเพลงใดให้โนลำดับต่อไป บางทีก็อาจจะต่อเพลงทยอยต่าง ๆ เช่น ทยอยนอก ทยอยโน แซกมลพบุรี และก็เลยไปถึงการต่อเพลงเดี่ยวให้บ้าง ก็มีในช่วงระยะเวลาที่อยู่ในวงนั้น เพลงเดี่ยวต้องมีได้กันไว้ทุกคน พวกขอต้องได้เดี่ยวเพลงพญาโคก เพลงนกขม้น จะเข้ต้องมีเพลงลาวแพน เพราะเพลงเดี่ยวอื่น ๆ จะไม่เป็นที่นิยม ครูเล่าอีกว่า ครูหัดจะเข้ได้ไม่นาน อายุราวสิบกว่าขวบก็ได้เดี่ยวได้ และเมื่อไปเล่นตามวังเจ้านายต่าง ๆ ไม่ว่าจะงานไหนก็จะขอฟังเดี่ยวเพลงลาวแพนก่อนเสมอ และการจะต่อเพลงเดี่ยวเราต้องได้เพลงมากเหมือนกัน ได้แก่เพลงเถาต่าง ๆ เช่น เพลงสุดสงวน เพลงนางครวญ เพลงสารดี และเพลงดับต่าง ๆ เมื่อเล่นมากซ้อมมากแล้ว ครูท่านจะคิดว่าสมควรต่อเพลงเดี่ยวให้หรือยัง ส่วนสำคัญจะอยู่ที่การทำเทคนิค เช่น การสะบัดและการทำเสียงต่าง ๆ ได้ มีเสียงตบ เสียงไปรย เป็นต้น

การไปเล่นตามบ้านเจ้านายก็จะมีธมมารับไปกลับ และใช้ชื่อว่าวงคณะ “นารีศรีสมิตร” ด้วย จะเป็นเด็กหญิงทั้งนั้น มีคุณสมิตรา สิงหลกะ เป็นผู้บรรเลงเป็ชโน คณะนารีศรีสมิตรนี้จะ

เล่นเป็นวงเครื่องสายไทยบ้างและเล่นเป็นวงเครื่องสายผสมเปียนโนบ้าง ด้วยเหตุที่ในหลวงรัชกาลที่ 6 และคุณพระสุจริตสุตาท่านโปรดและทรงเปียนโนได้อย่างชำนาญ คุณพระสุจริตสุตา ท่านสามารถบรรเลงเปียนโนได้ทั้งเพลงไทยและเพลงฝรั่ง ดังที่ สุปรีดา สุจริตกุล (วิดิทัศน์) กล่าวว่า “คุณป้า (คุณพระสุจริตสุตา-ผู้วิจัย) ท่านเริ่มเรียนเปียนโนกับ “ซิเกวรา” เป็นพ่อของครูแมนรัตน์ และท่านได้นำเพลงไทยไปใส่ในเปียนโน คุณป้า (พระสุจริตสุตา - ผู้วิจัย) จะเป็นผู้ที่สอนคุณป้า สุมิตรา ในการเล่นเปียนโนเพลงไทยด้วย”

ในบางครั้ง ตอนเล่นเป็นวง คุณพระสุจริตสุตา จะเป็นผู้รับวง แต่เวลาบรรเลงเพลงเดี่ยวในบางครั้งจะตามครูจางวางทั่ว มาบอกทางเดี่ยวให้แล้วประกบคู่กับเปียนโน เช่น กราวในสารดี จึงนับว่าคุณพระสุจริตสุตาท่านมีบทบาทในการสร้างวงดนตรีประเภทเครื่องสายและวงเครื่องสายผสมเปียนโนขึ้นมาในขณะนั้นเป็นอย่างมาก (พูนพิศ อมาตยกุล, วิดิทัศน์)

นอกจากการเล่นงานตามบ้านเจ้านาย ณ วังต่าง ๆ แล้ว การขึ้นเล่นถวายเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ก็เป็นงานประจำที่คณะนารีศรีสุมิตร จะต้องเข้าถวายการบรรเลงอยู่เป็นประจำ ดังที่ ทองดี สุจริตกุล และ ฉลวย จริยะจันทร์ (เทปวิดิทัศน์) กล่าวถึงการเล่นดนตรีถวายในหลวงรัชกาลที่ 6 ว่า “จะมีการเล่นถวายในเวลากลางวันและในตอนดึก หลังเลิกเล่นละครของในหลวงท่านแล้ว คณะนารีศรีสุมิตร จะเล่นดนตรีถวายท่านหลังเลิกแสดงประมาณสองยามแล้ว จะเล่นถวายก่อนในหลวงเข้าบรรทม” นิภา อภัยวงศ์ และ สุมิตรา สิงหลกะ (อ้างถึงใน พูนพิศ อมาตยกุล, เทปวิดิทัศน์) กล่าวว่า “หลังจากที่ในหลวงเสวยพระกระยาหารเย็นก็จะทรงฟังดนตรี”

มนตรี ตราโมท (อ้างถึงใน พูนพิศ อมาตยกุล, เทปวิดิทัศน์) กล่าวว่า

... ก่อนจะเสวยพระกระยาหารเย็น จะมีกระดิ่งหนึ่ง กระดิ่งสอง หรือระฆังหนึ่ง ระฆังสอง หมายความว่า ถ้าระฆังหนึ่งก็จะเตรียมตัว พวกข้าหลวงที่เตรียมอาหารคือกotelจะต้องเตรียมตัว เพราะในหลวงจะเสวยคือกotelก่อน พอถึงระฆังสามก็จะเสวยพระกระยาหารเย็น พอเสวยเสร็จเรียบร้อยแล้วพวกบรรดาผู้ที่ร่วมโต๊ะเสวยด้วย พวกผู้หญิงก็จะแยกเข้าห้อง ไปคนละทางกับพวกผู้ชาย เช่น ผู้หญิงก็จะไปห้อง powder room แล้วไปแต่งหน้าแต่งตา ผู้ชายก็จะแยกออกมาอีกทาง มานั่งสูบบุหรี่ซิการ์ (Cigar) หลังจากที่ทุกคนพักผ่อนเรียบร้อยแล้ว ทุกคนก็จะมารวมกันอีกที รวมทั้งในหลวงด้วย และช่วงเวลานี้เองที่วงดนตรีก็จะบรรเลง เป็นที่รู้กันว่าพอในหลวงทรงบุหรี่ยิการ์แล้ว วงดนตรีคณะนารีศรีสุมิตร ก็จะบรรเลงถวาย และถ้าพระองค์ทรงนึกสนุกก็จะทรงร่วมขับร้องเพลงพระราชนิพนธ์ เช่น ดับวิวาท์พระสมุทร เป็นต้น ...

เมื่อเกิดวงดนตรีหญิงคณะนารีศรีสุมิตรขึ้นอย่างเต็มตัวแล้ว จึงได้มีผลงานการเผยแพร่ชื่อเสียงของวงดนตรีออกไปอย่างกว้างขวาง วงเครื่องสายของพระสุจริตสุตานั่นได้ชื่อว่าเป็นวงเครื่องสายหญิงที่มีชื่อเสียงมาก ในระหว่างปี พ.ศ.2475 จนถึง พ.ศ.2480 โดยเฉพาะเมื่อเล่น

เป็นวงเครื่องสายผสมเปียนโนจะมีคนชื่นชมยินดีมากเพราะเป็นวงเครื่องสายผสมที่เล่นดนตรีด้วย
ผู้หญิงล้วน ๆ และหน้าตาสวยงามทุกคน

ในปี พุทธศักราช 2469 พระสุจริตสุตา ได้ทำการบันทึกเสียงวงดนตรีของท่าน ให้ชื่อว่า
คณะนารีศรีสุมิตร และใช้ตรารูปกรอบหัตถ์สีทองพิมพ์บนกระดาษสีน้ำเงินเข้ม ส่วนเพลงที่
บันทึกจะเป็นเพลงจากเรื่องวิเวกพระสมุทร ทั้งหมดตั้งแต่ต้นจนท้ายเรื่อง นอกจากนั้นก็ยังมีเพลง
สุตาสวรรค์เถา ซึ่งขับร้องโดยครูนิภา อภิวงษ์ และเดี่ยวเปียนโนเพลงพญาโคกอีกเพลงหนึ่ง และ
เมื่อราวปีพุทธศักราช 2476 พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน และสำนักพระ
คลังข้างที่ ได้สร้างโรงภาพยนตร์เสียงแห่งแรกขึ้น คือศาลาเฉลิมกรุง คณะนารีศรีสุมิตร ก็ได้รับเชิญ
ให้ไปบรรเลงในงานเปิดโรงภาพยนตร์ (พูนพิศ อมาตยกุล, 2538: 55)

เมื่อครูทองดี สุจริตกุล อายุได้ 18 ปี พระสุจริตสุตา ได้ประทานให้สมรสกับนายเอนก
สุจริตกุล ซึ่งเป็นหลานของคุณพระสุจริตสุตา และมีบ้านพักอยู่ในวังพญาไท ต่อมาเมื่อเจ้านาย
ต่าง ๆ ถึงแก่กรรม ครูทองดีจึงได้ย้ายมาพักข้างนอกวัง เพราะทางราชการจะใช้วังพญาไทสร้างโรง
พยาบาลพระมงกุฎเกล้าฯ คุณครูไม่มีบุตรธิดา ต่อมาจึงได้ขอบุตรมาอุปการะ 1 คน และบ้านของ
ครูในปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ 18/21 ซอยชัยวัฒน์ 8 (วุฒากาศ 53) ตำบลบางอิ้อ อำเภอบางขุน
เทียน กรุงเทพมหานคร 10150 (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2538: 44)

การรับราชการในสังกัดวิทยาลัยนาฏศิลป์ กรมศิลปากร

ครูทองดี ได้รับการถ่ายทอดการคิดจะเข้ตามแบบอย่างของครูโบราณ ซึ่งครูได้รับ
การถ่ายทอดมาอย่างไรก็จะเก็บรักษาสิ่งที่ครูโบราณสอนมานั้นเป็นอย่างดี อย่างไม่ขาดหาย ดังคำ
กล่าวของครูที่กล่าวอยู่เสมอว่า “ถ้าของไม่ดีท่านจะให้เรามาทำไม ของที่ผู้ใหญ่นำมานั้น เราควร
จะเก็บรักษา ไม่ควรไปตัดแปลงเปลี่ยนแปลงให้ผิดไปจากของเดิม”

ครูทองดี สุจริตกุล ท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถในการคิดจะเข้อย่างถูกต้อง
และไพเราะทั้งเพลงตับ เพลงเกร็ด เพลงเดี่ยว อาทิ ตับลาวเจริญศรี ตับจูล่ง เพลงสุดสงวน เพลง
สารถิ เดี่ยวลาวแพน เดี่ยวกราวโน เป็นต้น (สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2538: 20)

เมื่อครูทองดี สุจริตกุล ท่านได้เข้ารับราชการที่วิทยาลัยนาฏศิลป์ กรมศิลปากร นั้น
ท่านได้ทำหน้าที่ถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้แก่ศิษย์ทุกคนไว้อย่างมากมาช้านาน จึงนับว่าท่านเป็นครูอีก
ท่านหนึ่งที่ได้สร้างผลงาน การถ่ายทอดวิชาการบรรเลงจะเข้ให้เข้าสู่ระบบการศึกษาอย่างเป็นทางการ
ดังที่ สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ (2538: 16) กล่าวไว้ว่า

... เมื่อประมาณปีพุทธศักราช 2498 นางทองดี สุจริตกุล อายุ 41 ปี นายอนิต อยู่อิทธิ
สมัยเป็นอธิบดีกรมศิลปากร ได้เชิญนางทองดี สุจริตกุล ให้เข้ามาสอนที่วิทยาลัยนาฏศิลป์
กรมศิลปากร และนายประสิทธิ์ ถาวร (ศิลปินแห่งชาติ) ได้เคยให้คำแนะนำไว้ว่านางทองดี

นั่นเป็นครูจะเข้ที่ดีที่สุดในยุคนั้น และเป็นคนดีจะเข้คนสุดท้ายของกรุงรัตนโกสินทร์
ตอนต้น . . .

ในสมัยที่นายอนิต อยู่โพธิ์ เป็นอธิบดีกรมศิลปากรนั้น ท่านจะเป็นผู้คัดเลือกนัก
ดนตรีด้วยตัวเองทุกครั้ง ถ้าเป็นเครื่องสาย ครูทองดีจะได้รับการคัดเลือกทุกงานไป ไม่ว่าจะเป็
งานแสดงที่โรงละครแห่งชาติ งานพิธีในวัง งานต้อนรับแขกเมือง หรือการไปเผยแพร่ดนตรีไทยทั้ง
ภายในและต่างประเทศ สำหรับการแสดงดนตรีไทยในต่างประเทศ ครูทองดี ได้รับคัดเลือกให้ไป
แสดงหลาย ๆ ครั้ง เช่น ประเทศพม่า ประเทศลาว ประเทศจีน และประเทศญี่ปุ่น ฯลฯ ดังที่
สุวัฒนา แสงทับทิม (สัมภาษณ์, 28 มิถุนายน 2541) กล่าวไว้ว่า

. . . ครูมีผลงานไปแสดงที่ญี่ปุ่น จิม ไปเคียวจะเข้ประกอบการแสดง สร้างชื่อเสียงให้กับ
ครูมาก เพราะท่านตัวเล็ก ๆ ท่านมีรูปร่างค่อนข้างผอมไปทางนั้น และคนที่นั่นก็ให้การต้อนรับครู
เป็นอย่างดี นอกจากนี้ ครูยังไปพม่า ลาว ด้วย และผลงานที่ครูประทับใจมากเห็นจะเป็น
การบรรเลงเดี่ยวจะเข้ถวายสมเด็จพระพันมา . . .

เมื่อปี พุทธศักราช 2518 นักวิชาการจากประเทศญี่ปุ่น ได้ร่วมกับหอสมุดแห่งชาติ
มาบันทึกมรดกวัฒนธรรมด้านการแสดงนาฏศิลป์ การละครและดนตรีไทยเมื่อ พ.ศ.2518 ครู
ทองดี สุจริตกุล ได้บันทึกเสียงจะเข้ไว้ด้วย และเก็บรักษาไว้ที่ห้องดนตรี หอสมุดแห่งชาติ กรม
ศิลปากร มูลนิธิญี่ปุ่น (Japan Foundation) มีโครงการจัดงาน Asian Traditional Performing
Arts เป็นประจำทุก ๆ สามปี เป็นงานประชุมสัมมนาและแสดงผลงานทางศิลปเอเชียแขนงต่าง ๆ
โดยผลิตเปลี่ยนหมุนเวียนเชิญประเทศต่าง ๆ ในเอเชีย สำหรับเมื่อปี พ.ศ.2514 เป็นการประชุม
สัมมนาเรื่องดนตรีเอเชียตะวันออกเฉียงใต้บางชาติ โดยเปรียบเทียบกับดนตรีญี่ปุ่นที่มีความ
ละม้ายคล้ายคลึงกัน (A comparison of Southeast Asian and Japanese Musics) โดยมีประเทศ
ที่ได้รับเชิญคือ อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และประเทศไทย ความมุ่งหมายของการจัดงาน
ประชุมสัมมนาดนตรีเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และดนตรีญี่ปุ่นนี้ นอกจากเรื่องการศึกษาเปรียบ
เทียบเครื่องดนตรีดังกล่าว ยังมุ่งหมายให้นักดนตรีได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น และได้
แสดงศิลปแห่งดนตรีประจำชาติของตน มีการบันทึกการบรรเลงลงแผ่นเสียง ถ่ายทำภาพยนตร์
รวมทั้งเปิดการแสดงให้มหาชน ณ โรงละครแห่งชาติญี่ปุ่นอีกด้วย และทางมูลนิธิของประเทศ
ญี่ปุ่นได้ตีพิมพ์ออกเป็นรูปเล่มจำหน่ายทั้งในภาคภาษาญี่ปุ่นและภาษาอังกฤษ จะเป็นหนังสือที่
ให้ความรู้ทางวิชาการดนตรี โดยเฉพาะเครื่องดนตรีจากทั้ง 4 ชาติ และของญี่ปุ่นเอง ด้วยมีการ
เปรียบเทียบในแง่มุมต่าง ๆ

เฉลิม ม่วงแพศรี (2521: 111) มูลนิธิญี่ปุ่นได้ส่งคำเชิญผ่านมายังประเทศไทย
อธิบดีกรมศิลปากรจึงได้ทำการคัดเลือกครูอาจารย์ของวิทยาลัยฝ้ายคุริยางค์ ตามเครื่องมือที่มูลนิธิ
ของญี่ปุ่นได้ระบุมาว่าต้องการ จะเข้ ปี่ ตะโพนและซอสามสาย ทางวิทยาลัยนาฏศิลป์จึงได้
เลือกผู้เชี่ยวชาญเฉพาะเครื่องมือไปดังนี้

ปี่ นายเทียบ คงลายทอง
 จะเข้ นางทองดี สุจริตกุล
 ตะโพน นายธุมรัตน์ ถิ่นธรม์
 ขอสสามสาย นายเฉลิม ม่วงแพศรี

ครูทองดี ท่านได้เข้ารับราชการ เริ่มเป็นครูสอนในวิทยาลัยนาฏศิลป์ กรมศิลปากร โดยทำหน้าที่สอนจะเข้ให้กับบรรดานักเรียนและนักศึกษาทุกคน นับว่าตรงจุดนี้เองที่ผู้วิจัยมีความเห็นว่าเป็นจุดสำคัญอันหนึ่งที่แสดงถึงการที่ครูทองดี สุจริตกุล ได้ทำหน้าที่ของผู้ถ่ายทอดวิชาการ บรรเลงจะเข้สู่สถาบันการศึกษาอย่างมีระบบ (Formal Education) ด้วยถือว่าครูทองดี ท่านเป็นผู้สืบทอดวิชาการบรรเลงจะเข้โดยตรงจากครูโบราณโดยผ่านระบบการศึกษาจากในวังของสำนักคุณพระสุจริตสุตา และเมื่อท่านเดินทางสู่ระบบการศึกษา ท่านจึงเป็นครูผู้หนึ่งที่เป็นผู้ถ่ายทอดวิชาการบรรเลงจะเข้โดยผ่านการจัดระบบการศึกษาที่ได้ปรับเปลี่ยนและจัดรูปแบบเสียใหม่ของวิชาชีพดนตรีไทย ดังที่ รัชณี ชัยชาติ (2521: 53) กล่าวถึงสมัยที่ครูทองดี สุจริตกุล เข้าทำงานที่วิทยาลัยนาฏศิลป์ ไว้ว่า

...เมื่อประมาณอายุ 49 ปี ครูมาสอนที่วิทยาลัยนาฏศิลป์ ครูจะยังใช้วิธีการถ่ายทอดแบบเดียวกับที่ครูได้รับสืบทอดมาจากครูโบราณ โดยเฉพาะหลักฝึกหัดในเบื้องต้นจนจบระดับต้นเพลงจิ่ง แต่จะย่นระยะเวลาลงเพราะกลัวเด็กจะเบื่อเพลงที่ต่อ จะต้องให้สอดคล้องกับการนำไปใช้ออกงาน เช่น ออกอากาศวิทยุ และเมื่อถึงเวลาสอบก็จะใช้เพลงที่ออกงานมาสอบ ใครทำได้ก็สอบผ่าน เพลงจิ่งไม่แน่นอน ...

การสอนวิชาการบรรเลงจะเข้ของครูทองดี สุจริตกุล นั้น ในช่วงแรกที่ครูเข้ามาทำงานที่วิทยาลัยฯ ใหม่ ๆ ระบบการต่อเพลงให้นักเรียนยังมีได้มีเป็นหลักสูตรเหมือนอย่างในปัจจุบัน โดยจะขึ้นอยู่กับความจำเป็นในการใช้เพลงและความเห็นสมควรของครูผู้สอนในแต่ละเครื่องมื่อว่าสมควรจะถ่ายทอดเพลงใดให้กับเด็กนักเรียน ดังที่ สุวัฒนา แสงทับทิม (สัมภาษณ์, 28 มิถุนายน 2541) กล่าวว่า “ดิฉัน (สุวัฒนา แสงทับทิม - ผู้วิจัย) เข้ามาเรียนที่วิทยาลัยฯ เมื่อประมาณชั้นมัธยมศึกษาปีที่หนึ่ง ขณะนั้นครูทองดี สุจริตกุล ท่านก็เข้ามาสอนวิชาจะเข้พอดี ในปีนั้น หลักสูตรการสอนในระยะนั้นจะยังไม่มีการบังคับ เพลงที่เรียนขึ้นอยู่กับว่าครูจะสอนเพลงอะไร”

จนกระทั่งประมาณ 2-3 ปี หลังจากที่ครูทองดีท่านได้รับราชการอยู่ที่วิทยาลัยฯ แห่งนี้ จึงได้มีหลักสูตรและกำหนดเพลงแบ่งกันตามชั้นปี และให้นักเรียนได้ต่อเพลงกันตามหลักสูตรนั้น ด้วยยังคงใช้เพลงระดับต้นเพลงจิ่ง เป็นเพลงพื้นฐานไว้อย่างเดิม มีการกำหนดตารางให้มีการฝึกซ้อมทุกวัน โดยแบ่งเวลาเรียนวิชาสามัญด้วย ส่วนใหญ่เรียนเช้า เด็กเล็ก (ชั้นต้น 1) เวลาประมาณ 8.30 น.-11.00 น. เด็กโต (ชั้นต้น 2-5) เวลาประมาณ 9.30 น.-11.00 น. ตอนบ่ายเป็นเวลาเรียนของนักศึกษาวิชาโท การต่อเพลงสำหรับเด็กเพิ่งหัดใหม่จะต่อให้เป็นวรรค ๆ ทุกเครื่อง และให้เล่นรวมพร้อมกัน จบท่อนหนึ่งก็ให้มีการหัดรับร้องไปด้วย สำหรับ

เพลงเดี่ยวตามหลักสูตรนั้นเริ่มให้เดี่ยวในระดับสูง 1, สูง 2 (เลข ม.ศ.5 ขึ้นไป) อาจจะมีการต่อให้ก่อน ถ้าเด็กทำได้ ส่วนใหญ่ที่จบไปแล้ว ได้เดี่ยวคนละเพลงเพราะเวลาน้อย บางคนก็กลับมาต่อเพิ่มได้ ส่วนเพลงนั้นยังคงใช้เพลงที่ครูโบราณแต่งไว้ และครูทองดีได้รับถ่ายทอดมา (รัชนี ชัยชาติ, 2521: 53)

ครูทองดี สุจริตกุล เข้ารับราชการที่วิทยาลัยนาฏศิลป์ กรมศิลปากรแห่งนี้ได้ไม่นาน จึงเกิดการปรับปรุงการเรียนการสอนขึ้นเป็นสำคัญ ด้วยเหตุที่มีการพัฒนาหลักสูตรการสอนให้เป็นระบบและเข้าสู่ความเป็นทางการมากขึ้น จึงได้มีการกำหนดวิชาการต่างๆขึ้น โดยเฉพาะวิชาการบรรเลงจะเข้ ได้จัดเข้าสู่หมวดวิชาเครื่องสายไทย จัดเป็นกลุ่มวิชาชีพ สาขาดุริยางค์ไทย มีการจัดการเรียนการสอนเหมือนอย่างระบบของวิชาการทั่วไปตามโรงเรียน ผู้วิจัยมีความเห็นว่าสถาบันการศึกษาจึงเสมือนกรอบของความเป็นระบบให้กับวิชาศิลปะ รวมถึงวิชาการบรรเลงจะเข้ด้วย พระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งที่พระองค์ท่านมีพระราชประสงค์ให้การดนตรีไทยนั้นพัฒนาเข้าสู่ระบบการศึกษาด้วย ที่พระองค์ท่านต้องการยกระดับมาตรฐานวิชาชีพดนตรีไทยให้นักดนตรีไทยได้มีความรู้ความสามารถมากยิ่งขึ้น การจัดตั้งโรงเรียนพรานหลวงดังกล่าวแล้วในข้างต้นที่ทำให้เป็นจุดเริ่มเป็นต้นกำเนิดของโรงเรียนนาฏศิลป์หรือวิทยาลัยนาฏศิลป์ トラบจนทุกวันนี้ ดังที่ มนตรี トラโมท (2538: 285) กล่าวว่า

...โรงเรียนพรานหลวงเป็นโรงเรียนที่รัชกาลที่ 6 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งขึ้นเพื่อให้ข้าราชการสำนักได้เรียนวิชาสามัญ ตัวโรงเรียนในขณะนั้นตั้งอยู่ที่สวนมิสกวัน ตรงที่เป็นตึกกองทัพอากาศที่ 1 ทุกวันนี้ จะว่ากันอีกที โรงเรียนพรานหลวงนี้ก็คือต้นกำเนิดของโรงเรียนนาฏศิลป์ หรือวิทยาลัยนาฏศิลป์ในทุกวันนี้ ตอนเข้าเรียนวิชาสามัญ มีวิชาเลขคณิต ประวัติศาสตร์ สุขศึกษาและธรรมชาติวิทยา (สมัยนั้นยังไม่มีวิชาวิทยาศาสตร์) ตอนบ่ายก็แยกย้ายกันไปเรียนวิชาศิลปะ ฝ่ายเราก็ไปเรียนดนตรี ตอนนั้นก็มีการพัฒนาทฤษฎีหลวง กองเครื่องสายฝรั่งหลวง ที่สอนดนตรีไทยและสอนดนตรีฝรั่ง ...

เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคต โรงเรียนพรานหลวงในพระบรมราชูปถัมภ์ ก็ขาดผู้ให้การสนับสนุน ซึ่งเป็นระยะเวลาเดียวกับที่ประเทศไทยกำลังอยู่ในภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากสงครามโลกครั้งที่ 1 ราชจ่ายของประเทศสูงเกินกว่ากระทรวงพระคลังมหาสมบัติจะจ่ายได้ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงโปรดให้ยุบเลิกกรมมหรสพ และปลดข้าราชการออกเป็นจำนวนมาก เมื่อไม่จำเป็นต้องใช้ข้าราชการกรมมหรสพแล้ว โรงเรียนพรานหลวงซึ่งมีหน้าที่ผลิตศิลปินเข้ามารับราชการก็ไม่มีความจำเป็นที่จะตั้งไว้ จึงโปรดให้ยุบเลิกโรงเรียนพรานหลวงพร้อมกับโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์อื่นๆ ได้แก่ โรงเรียนมหาดเล็กหลวง เชียงใหม่ ส่วนโรงเรียนราชวิทยาลัย ให้ยุบไปรวมกับโรงเรียนมหาดเล็กหลวงแล้วเปลี่ยนชื่อใหม่เป็นโรงเรียนวิชาราชวิทยาลัย ซึ่งยังคงตั้งอยู่สืบมาจนถึงปัจจุบัน ต่อมามีความจำเป็นที่จะต้องใช้ศิลปินเพื่อแสดงศิลปะต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง พระบาทสมเด็จพระปกเกล้า

เจ้าอยู่หัวจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งกรมมหรสพขึ้นอีกครั้งหนึ่ง แต่เปลี่ยนฐานะให้มีอำนาจเป็นเพียงกอง เรียกว่า กองมหรสพ สังกัดกระทรวงวัง แล้วเรียกบรรจข้าราชการศิลปินเดิมบางคนที่ถูกปลดไปแล้วให้กลับมารับราชการอีก และรับสมัครเด็กชาย เด็กหญิง เข้ามาฝึกหัดนาฏศิลป์ ดนตรีในกองมหรสพ โดยมีเบี้ยเลี้ยงให้ แต่ไม่ได้ตั้งเป็นโรงเรียนสอนวิชาสามัญคาบวิชาศิลปะเช่นเดียวกับโรงเรียนพรานหลวง คงให้สอนเฉพาะวิชาศิลปะเพื่อรับเร่งจะนำไปใช้ในราชการ ขณะเดียวกัน เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการเดิมผู้เคยเข้าใจเรื่องราวความเป็นมาในการดำเนินการของโรงเรียนพรานหลวงในสมัยรัชกาลที่ 6 เนื่องจากโรงเรียนพรานหลวงเคยเป็นโรงเรียนราษฎรอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติของกระทรวงธรรมการมาก่อน และเมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้ยุบโรงเรียนนั้น ก็ได้ทรงโอนมาให้กระทรวงธรรมการรับไว้ในบัญชีโรงเรียนของทางราชการ กระทรวงธรรมการจึงไม่มีโรงเรียนสอนนาฏศิลป์ ดนตรีที่เป็นของกระทรวงเอง เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีจึงเกรงว่าศิลปะวัฒนธรรมของชาติจะไม่มีผู้สืบทอด จึงตราพระราชกฤษฎีกาบังคับให้กระทรวงธรรมการจัดสถานศึกษาสอนนาฏศิลป์ ดนตรีไว้ในระบบของกระทรวงด้วย ต่อมาเมื่อพระสารสาสน์ประพันธ์ได้เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ ขณะเดียวกันกระทรวงธรรมการได้รับโอนกรมศิลปากรจากกระทรวงมุรธาธรมาสังกัด และมีหลวงวิจิตรวาทการเป็นอธิบดีกรมศิลปากร ได้ปรึกษารื้อร่วมกันก่อตั้งโรงเรียนนาฏดุริยางคศาสตร์ เพื่อรับสมัครเด็กเข้าเรียนวิชานาฏศิลป์ ดนตรี เมื่อปี พ.ศ.2477 (วิทยาลัยนาฏศิลปากร, 2539)

แรกก่อตั้งโรงเรียนนาฏดุริยางคศาสตร์นั้น เปิดสอนเพียงสาขาละครร่วมกับสาขาดนตรีไทย โดยรับครูจากสำนักเจ้านายต่าง ๆ เช่น สำนักวังสวนกุหลาบ สำนักวังเพชรบูรณ์ มาเป็นครูสอนประจำ ช่วงสี่ปีมาอีกเพียง 1 ปี กองมหรสพของกระทรวงวังได้โอนมาขึ้นกับกรมศิลปากร กระทรวงธรรมการ ข้าราชการศิลปินเดิมที่สืบเชื้อสายมาจากราชสำนักในรัชกาลที่ 6 อันได้แก่นักเรียนพรานหลวง ข้าราชการกรมมหรสพ ซึ่งได้มาฝึกหัดเด็กเพื่อไว้ใช้งานราชการตั้งที่กล่าวแล้วข้างต้น ต้องโอนมาสังกัดกรมศิลปากรด้วย แต่ข้าราชการศิลปินเหล่านี้ก็ได้มีส่วนร่วมสอนในโรงเรียนนาฏดุริยางคศาสตร์อย่างจริงจัง เพราะไม่มีการเปิดสอนวิชาอื่น ดนตรีฝรั่ง กรมศิลปากรจึงใช้ศิลปินเหล่านี้ให้ไปปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวกับความสามารถดั้งเดิมของตน

กรมศิลปากรปรับปรุงหน่วยงานการศึกษาในสังกัดอีกหลายครั้ง โรงเรียนนาฏดุริยางคศาสตร์จึงเปลี่ยนชื่อตามการเปลี่ยนแปลงไปด้วย กล่าวคือ หลังจากนั้นได้เปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนศิลปากร-แผนกนาฏดุริยางค์ ต่อมาเปลี่ยนเป็นโรงเรียนสังคีตศิลป์ และอีกไม่ช้านานก็ได้เปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนนาฏศิลป์ การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ เมื่อเป็นโรงเรียนนาฏศิลป์แล้วคือการที่ทางราชการขณะนั้นไม่มีเด็กชายเด่นโชนบทยักษ์ จึง ออกแสดงต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง นอกจากนักเรียนระบำรำฟ้อนหรือละครเวทีที่เรียนกับครูสตรีจากสำนักเจ้านายต่าง ๆ กรมศิลปากรจึงจัดหลักสูตรเรียนสาขาโชน ดนตรีฝรั่ง เพิ่มเติมจากสาขาเดิมที่เปิดสอนมาก่อน จากจุดนี้ทำให้กรมศิลปากรต้องใช้ศิลปินที่รับโอนมาจากกองมหรสพ กระทรวงวัง เข้ามาเป็นครูสอน ผลิต

นักเรียนโชน คนตรีฝรั่ง รวมทั้งศิลปินคนตรีไทย ซึ่งได้มาร่วมสนทนากับครูที่สอนเดิม ผูกหัดนักเรียนไทยให้เก่งกล้ายิ่งขึ้น ทางราชการจึงมีนักเรียนที่จบสาขาศิลปะทุกสาขากลับมาแสดงต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง และให้ประชาชนทั่วไปได้ชมอย่างทั่วถึง ต่อมาโรงเรียนนาฏศิลป์ได้รับยกฐานะเป็นวิทยาลัยนาฏศิลป์ และขยายสาขาไปทั่วทุกภาคของประเทศไทย เนื่องจากต้องเรียกชื่อตามจังหวัดที่ตั้ง เช่น วิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ วิทยาลัยนาฏศิลป์นครศรีธรรมราช ดังนั้นชื่อของวิทยาลัยนาฏศิลป์ส่วนกลางจึงต้องเปลี่ยนเป็นวิทยาลัยนาฏศิลป์กรุงเทพตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา (ศุภชัย จันทรสุวรรณ, 2537: 275)

วิทยาลัยนาฏศิลป์กรุงเทพ เป็นสถาบันการศึกษาแห่งแรกของประเทศไทยที่จัดการศึกษาทางด้านนาฏศิลป์ คนตรี สังกัดกองศิลปศึกษา กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ ด้วยความรับผิดชอบในการพัฒนาศาสตร์ทางศิลปวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์และดนตรี นับเป็นสิ่งที่ท้าทายที่จะได้มีการศึกษาอย่างเป็นระบบในการที่จะทำให้เกิดองค์ความรู้ ในด้านการใช้ศิลปวัฒนธรรม ด้านนาฏศิลป์และดนตรีเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศ โดยการจัดการศึกษาในรูปแบบที่มุ่งไปสู่อาชีพศิลปิน ครูผู้ถ่ายทอดวิชาศิลปะ และนักวิจัยหรือนักวิชาการศิลปวัฒนธรรม ด้านนาฏศิลป์และดนตรี สืบเนื่องมาจากศิลปวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์และดนตรี โดยเฉพาะนาฏศิลป์และดนตรีไทยนั้นไม่เป็นที่นิยมของเยาวชนยุคปัจจุบัน โดยมีสาเหตุมาจากอิทธิพลของศิลปวัฒนธรรมต่างชาติ โดยเฉพาะทางด้านนาฏศิลป์และดนตรีได้เผยแพร่เข้ามาในประเทศไทยและเยาวชนไทยก็รับศิลปวัฒนธรรมนั้น ๆ เข้ามาเป็นความนิยมโดยมิได้เลือกสรร เยาวชนไทยเป็นผู้บริโภคศิลปวัฒนธรรมต่างชาติโดยมิได้คำนึงถึงเอกลักษณ์ของชาติ อีกประการหนึ่งเป็นเพราะสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว มีผลกระทบทำให้เศรษฐกิจและวิถีการดำรงชีวิตของคนไทยต้องเปลี่ยนไปหรือมีปัจจัยอื่น เช่น สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการพัฒนาเป็นผลกระทบทำให้เยาวชนไทยยุคปัจจุบันเลือกสรรศิลปวัฒนธรรมทางด้านนาฏศิลป์และดนตรีไทยมากล่อมเกลาลงใจน้อยมาก โดยสังเกตพฤติกรรมของสื่อสารข้อมูลทั้งทางหนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ วิทยุและการแสดงต่าง ๆ เป็นต้น จากข้อเท็จจริงดังกล่าวทำให้วิทยาลัยนาฏศิลป์กรุงเทพ ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบในเรื่องการอนุรักษ์ส่งเสริมและเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมทางด้านนาฏศิลป์และดนตรีสู่ประชาชน ตระหนักถึงปัญหา อุปสรรค ในการพัฒนาศาสตร์ดังกล่าว นอกจากนี้หัวใจที่สำคัญของการจัดการศึกษาทางด้านนาฏศิลป์ และดนตรีของวิทยาลัยนาฏศิลป์นั้นจัดเพื่อสืบทอดมรดกวัฒนธรรมทางด้านนาฏศิลป์และดนตรีของชาติ โดยจัดกิจกรรมการแสดงสู่ประชาชนให้เป็นที่ยอมรับของสังคม และทำการวิจัยนาฏศิลป์และดนตรีพื้นบ้าน โดยนำหลักการตำราวิถีชีวิตของท้องถิ่นมาเป็นงานวิจัยพื้นบ้านและนำมาบรรจุไว้ในหลักสูตรการศึกษาในวิทยาลัยนาฏศิลป์ มีหลักสูตรวิชานาฏศิลป์พื้นเมืองเกิดขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพของสังคมไทยและมีให้ศาสตร์นี้สูญไป (วิทยาลัยนาฏศิลป์ กรมศิลปากร, 2537)

ดังที่ผู้วิจัยกล่าวแล้วในช่วงต้นในประเด็นหนึ่งที่ว่า สถาบันทางการศึกษานั้นมีส่วนช่วยให้เกิดการถ่ายทอดศิลปะ วิทยาการของประเทศชาติเป็นอย่างมาก วิทยาลัยนาฏศิลป์ เป็น

สถาบันแห่งนี้ที่เป็นแหล่งรวมสรรพวิชา ความรู้ทางด้านศิลปะทั้งหลายทั้งปวง รวมทั้งบุคคลที่เข้ามาทำหน้าที่เป็นครูผู้ถ่ายทอดวิชาให้กับศิษย์หรือคนรุ่นหลังที่มีใจใฝ่ศึกษาหาความรู้ความชำนาญจนเกิดทักษะออกไปประกอบอาชีพทางด้านศิลปะในสาขาต่าง ๆ กัน ระยะเวลาที่ผ่านมาและยุคสมัยที่ต่างกันทำให้เกิดผลกระทบและความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ อย่างมากมาย ในการจัดระบบการศึกษาให้กับวิทยาลัยแห่งนี้ แต่ความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ นั้นย่อมดำเนินไปในทางที่ดีและมีพัฒนาการอันต่อเนื่องสืบจนกระทั่งปัจจุบัน จึงทำให้วิทยาลัยนาฏศิลป์เป็นสถาบันการศึกษาทางด้านศิลปะของชาติ มีระบบการเรียนการสอนที่ลงตัวและสอดคล้องกับความต้องการของสังคม ด้วยการพัฒนาหลักสูตร พัฒนาระบบที่เอื้อต่อการจัดเทศกาลวิทยากรมนุษยให้เป็นผู้มีความสามารถทางด้านศิลปะครบถ้วนทุกวันนี้

ครูทองดี สุจริตกุล มีชีวิตรับราชการอยู่ที่วิทยาลัยนาฏศิลป์ด้วยความเป็นครูที่เพียบพร้อมทุกอย่างมาตั้งแต่ต้น โดยครูเริ่มรับราชการตั้งแต่ปี พ.ศ.2498 จนกระทั่งปัจจุบันที่ครูได้เกษียณอายุราชการไปแล้วรวม 40 ปี ครูได้รับตำแหน่งเป็นหัวหน้าสาขาวิชาเครื่องสายไทย และเป็นผู้เชี่ยวชาญการสอนเครื่องสายไทยที่วิทยาลัยนาฏศิลป์ กองศิลปศึกษา กรมศิลปากร

ครูทองดี สุจริตกุล เป็นที่ปรึกษาการเรียนการสอนสาขาเครื่องสายไทยและสอนภาคปฏิบัติให้แก่แก่นักเรียน นักศึกษาในระดับ

1. ชั้นต้นปีที่ 1 วิทยาลัยนาฏศิลป์ กรมศิลปากร
2. ชั้นกลางปีที่ 1 วิทยาลัยนาฏศิลป์ กรมศิลปากร
3. ชั้นสูงปีที่ 1-2 วิทยาลัยนาฏศิลป์ กรมศิลปากร
4. ระดับปริญญา สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล

ด้านวิชาการ

1. เป็นที่ปรึกษาคณะกรรมการ ในการพัฒนาหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนระดับปริญญาสมทบในคณะนาฏศิลป์และดุริยางค์ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล
2. เป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ศิลป นักศึกษาระดับปริญญา
3. เป็นที่ปรึกษาในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ งานนิทรรศการวิชาการ งานจัดแสดงผลงานและการแสดงของนักศึกษาระดับปริญญา
4. เป็นกรรมการสอบคัดเลือกผู้สมัครเข้าเรียนต่อ ชั้นปีที่ 1 และชั้นกลางปีที่ 1 ของวิทยาลัยนาฏศิลป์
5. เป็นวิทยากรอบรมนาฏศิลป์-ดนตรีไทย ระดับประชาชนทั่วไป เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2535 จนถึงปัจจุบัน ที่วิทยาลัยนาฏศิลป์
6. เป็นวิทยากรให้ความรู้ทางด้านดนตรีไทย (เครื่องสายไทย) แก่นักเรียน นิสิต นักศึกษา ครู อาจารย์ ของวิทยาลัยนาฏศิลป์กรุงเทพและส่วนภูมิภาค ตลอดจนสถาบันการศึกษา

ของรัฐและเอกชน

7. เป็นที่ปรึกษาและอำนวยการฝึกซ้อมการบรรเลงถวายการรับรองพระราชอาคันตุกะของรัฐบาล รวมทั้งหน่วยงานราชการ องค์การรัฐวิสาหกิจ และเอกชนทั่วไป

ด้านการสอนพิเศษ

1. สอนที่โรงเรียนจิตรลดา พระราชวังดุสิต ตั้งแต่ พ.ศ.2518 รวมระยะเวลา 20 ปี ทุกวันอังคารและวันหยุดสัปดาห์ ในกรณีที่จัดงานที่โรงเรียนสวนจิตรลดา ทุกครั้งที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงร่วมบรรเลงด้วย จะมีรับสั่งให้เชิญครูทองดีมาติดจะเข้าทุกครั้ง เพราะครูทองดีมีความรู้ความสามารถและความชำนาญแม่นยำ และดำเนินงานได้อย่างถูกต้องและไพเราะ

2. สอนพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา ที่พระที่นั่งอัมพรสถาน
3. สอนที่คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
4. สอนที่ธนาคารแห่งประเทศไทย ทุกวันจันทร์
5. สอนที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย
6. สอนที่สิทธิถาวรการดนตรี ทุกวันอาทิตย์

ปัจจุบันครูทองดีสอนในสถานที่ต่าง ๆ ดังกล่าวในทุกสถาบัน

ครูทองดี สุจริตกุล เป็นผู้ที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรมสาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีไทย) จากคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ นับเป็นการเชิดชูเกียรติให้กับครูอย่างมาก ด้วยเหตุที่ว่าครูทองดี สุจริตกุล ท่านเป็นครูดนตรีไทยมาเป็นเวลากว่า 40 ปี ถึงแม้อายุของท่านจะล่วงเลยวัยทำงานไปมากแล้ว แต่ครูยังบำเพ็ญตนเป็นผู้ให้และจะให้ความรู้วิชาการดนตรีไทยแก่เยาวชนไทยไปตลอด คุณครูเป็นผู้ที่มีความประพฤติดี อยู่ในศีลธรรมอันดี มีความเมตตากรุณา มีคุณธรรม มีความเสียสละ เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์และนักดนตรีไทย ด้วยเหตุนี้ท่านจึงเป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องและนับถือจากคนโดยทั่วไป นอกจากนี้ครูทองดี ท่านได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์เหรียญรัตนาภรณ์ชั้นที่ 5 เมื่อปีพุทธศักราช 2527 และได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ช้างเผือกชั้นที่ 3 เมื่อพุทธศักราช 2536 ได้รับพระราชทานปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิตกิตติมศักดิ์ ทางดุริยางค์ไทยของสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล

นับได้ว่าครูทองดี สุจริตกุล ท่านเป็นครูดนตรีไทยที่เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับนักดนตรีไทยในรุ่นหลัง โดยเฉพาะผู้ที่ศึกษาทางด้านวิชาการบรรเลงจะเห็นความสำเร็จในชีวิตของครูนั้นมีได้เป็นรางวัลที่เสมือนกับสิ่งที่คนโดยทั่ว ๆ ไปได้รอคอย แต่ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่ในตัวครูนั้นเปรียบเสมือนคุณสมบัติอันวิเศษที่ครูมีอยู่ด้วยในตัวของตัวเอง มีต้องไปสร้างหรือค้นหาจากที่อื่นใดเลย การซัดเกล้าทางสังคมเป็นตัวบ่งชี้ชี้ว่าครูทองดีได้เป็นนักดนตรีไทยจากสำนักวังหลวงท่าน

หนึ่งที่พร้อมด้วยคุณสมบัติครบถ้วนทุกประการ มีมือและความประพฤติของครูจึงเป็นเสมือนคุณค่าของครูไทยที่ทำให้ใครพบเห็นหรือสัมผัสได้แล้วนั้นก็ประทับใจว่าท่านสมควรค่าของความเป็นครูจริงดังที่ สุวัฒนา แสงทับทิม (สัมภาษณ์, 28 มิถุนายน 2541) กล่าวถึงความเป็นครูของครูทองดี สุจริตกุล ไว้ว่า

... ครูทองดี เป็นครูที่น่ารัก เปรียบเสมือนแม่ แม้ท่านเป็นคนดุ แต่ดูแลศิษย์ก็ได้ดี ครูเองได้ดี ก็เพราะท่าน ท่านเป็นครูที่มีเมตตาต่อศิษย์เสมอ ได้ถามทุกข้อสงสัย ท่านจะสอนเสมอให้ประพฤติดีให้อยู่ในกรอบ มีความกตัญญู จะได้เจริญไปภายหน้าในอนาคต ถ้าใครมาขอความรู้ก็ให้ไปอย่าไปทวงเอาไว้ เพราะว่าเราเอาติดตัวไปไม่ได้ ถ้าสอนใครแล้วต้องพยายามปลุกฝัง อีกหน่อยเค้าก็จะสามารถทำได้เองและต้องมีความกตัญญูต่อครูบาอาจารย์ ทำบุญ ทำทาน เมื่อทำแล้วก็จะได้ดีกับตัวเราเอง ...

ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับศิษย์นับวันจะลดน้อยลงไปทุกที ในวงการศึกษาของไทยที่ยังเหลือตกทอดมาถึงทุกวันนี้ และค่อนข้างเห็นได้ชัดเจนก็มี แต่ในวงการดนตรีไทยและนาฏศิลป์เท่านั้นจึงทำให้เกิดการเคลื่อนไหวเรียกร้องที่จะให้มีการฟื้นฟูและปรับปรุงให้เข้ากับยุคสมัย เพราะถือว่าเป็นมรดกที่มีคุณค่าสูงยิ่งทางวัฒนธรรมไทยอย่างหนึ่ง อันสะท้อนให้เห็นรากเหง้าของการสืบทอดทางศิลปวิทยาการต่าง ๆ ของไทยที่ยาวนานหลายชั่วอายุคน และเป็นเรื่องสำคัญควรที่ทุกคนจะต้องช่วยกันรักษาสืบต่อไปให้จงได้ ทั้งนี้เพราะทุกคนย่อมต้องมีครูด้วยกันทั้งนั้น

คุณสมบัติของครูเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญมากที่จะก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีกับศิษย์ ชั่วชีวิตในคำอำคตตรนิทาย สัตตกนิทาย ได้แสดงลักษณะของครูอันดีว่าเป็นคุณสมบัติที่สำคัญไว้ 7 ประการ หรือเรียกว่า กัลยาณมิตรธรรม 7 คือ (พระราชนิพนธ์ (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2528: 238)

1. ปิโย นำรัก ในฐานะเป็นที่สบายใจและสนิทสนม ชวนให้อยากเข้าไปปรึกษา ได้ถาม
2. คุ นำเคารพในฐานะประพฤติสมควรแก่ฐานะ ให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจเป็นที่พึ่งได้และปลอดภัย
3. ภาวนีโย นำเจริญใจหรือนำยกย่อง ในฐานะทรงคุณ คือความรู้และภูมิปัญญาแท้จริงทั้งเป็นผู้มีกอบรมและปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ ควรเอาอย่าง ทำให้ระลึกและเอ่ยอ้างด้วยซาบซึ้ง ภูมิใจ
4. วตฺตา จ รู้จักพูดให้ได้ผล รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูด อะไรอย่างไร คอยให้คำแนะนำ ว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี
5. วจนฺกุชโม อดทนต่อถ้อยคำ คือพร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษา ชักถาม คำ

เสนอแนะอดทนฟังได้ไม่เบื่อ ไม่จนเจีย

6. คมกีรณจ กณ กตตทา แดลงเรื่องสำคัญได้ สามารถอธิบายเรื่องยุ่งยากซับซ้อนให้เข้าใจ และให้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป

7. โน จฎฐาเน นโยชเย ไม่ชักนำในอฐาน คือไม่แนะนำในเรื่องเหลวไหล หรือชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย

ครูอาจารย์ที่อยู่ในฐานะของกัลยาณมิตรของศิษย์ดั่งกล่าว ย่อมทำให้เกิดความดีงาม และความเจริญในหมู่ศิษย์ จึงเป็นผู้ที่ศิษย์ควรจะไปหา เข้าไปนั่งใกล้ ฟังคำสอนของท่าน แม้จะถูกไล่ก็ไม่ยอมหลีกไปตามคำขับไล่

ในสังคาลสูตร อันเป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่ชาวบ้าน ทรงเปรียบเทียบบุคคลประเภทต่าง ๆ ที่ต้องเกี่ยวข้องกับสัมพันธทางสังคมดุจทิศที่อยู่รอบตัวทั้ง 6 ทิศ หรือเรียก “ทิศ 6” โดยให้แต่ละคนปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ดีในฐานะนั้น ๆ ทรงแสดงงานอันเป็นหน้าที่ของครูอาจารย์ ซึ่งเป็นทิศเบื้องขวาหรือ “ทักษิณทิศ” ไว้ว่า “(พระราชาวรมณี (ประยูรค์ ปยุตตโต, 2528: 225)

1. ผูกฝนแนะนำให้เป็นคนดี
2. สอนให้เข้าใจแจ่มแจ้ง
3. สอนศิลปวิทยาให้สิ้นเชิง
4. ยกย่องให้ปรากฏในหมู่คณะ
5. สร้างเครื่องค้ำภักย์ในสารทิศ (สอนให้รู้จักเลี้ยงตัว รักษาตนในอันที่จะดำเนินชีวิตต่อไปด้วยดี)

หลักธรรมของความเป็นครูที่ดีซึ่งพระพุทธเจ้าผู้เป็นบรมครูของโลกแสดงไว้นับพันปี ยังคงทันสมัยจวบจนปัจจุบันนี้ และครูไทยทั้งหลายก็ได้ยึดถือปฏิบัติเรื่อยมา แต่จะประพฤติตามได้ดีมากน้อยเพียงใด ก็ขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคล (พรทิพย์ อินทวิโรทัย, 2538: 4)

การถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้ของครูทองดี สุจริตกุล

ครูทองดี สุจริตกุล เป็นผู้มีความสามารถในการคิดจะเข้ในระดับสูง บำเพ็ญตนเป็นผู้ให้วิชาการดนตรี และเป็นกำลังกาย กำลังใจให้กับศิษย์ได้ ผูกฝนศิษย์ตั้งแต่ชั้นต้นจนจบปริญญา ในวิทยาลัยนาฏศิลป์ กรมศิลปากร ครูทองดี สอนศิษย์ให้ได้มีความสามารถในการคิดจะเข้จนมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในวงการดนตรีและเป็นผู้สอนต่อไปได้ในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ หลายคน เช่น นายปกรณ์ รอดช้างเผื่อน นางเขาวมาลย์ คีตกุล นางจารุ บาลี นางสุวัฒนา แสงทับทิม นางพรรณิภา ประสิทธิ์เสาวภาคย์ นางจรรุวรรณ ปฐมปัทม นางนิภา ไสภาสัมฤทธิ์ และนางสาวชัชคม พรประสิทธิ์ เป็นต้น

ครูทองดี สุจริตกุล ท่านเป็นผู้ที่มีบทบาททางด้านการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้โดยตรง สู่สถาบันการศึกษาด้วยเหตุที่ท่านเป็นข้าราชการ สังกัดวิทยาลัยนาฏศิลป์ กรมศิลปากร และเนื่องจากเหตุดังกล่าวทำให้ท่านเป็นครูที่มีศิษย์สืบทอดวิชาทางด้านการบรรเลงจะเข้เป็นจำนวนมาก และลูกศิษย์ดังกล่าวก็ได้ทำหน้าที่เป็นครูผู้ถ่ายทอดวิชาของท่านต่อมาในปัจจุบัน ดังที่ผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้ที่มีบทบาทหน้าที่โดยตรงในการดำรงรักษาวิชาการบรรเลงจะเข้ซึ่งถือว่ามีกลุ่มคนทั้ง 3 คน ดังจะกล่าวชื่อนามต่อไปนี้ ได้เป็นผู้ที่มีภาระหน้าที่ต่อการรักษาศิลปะของชาติด้วยภาระหน้าที่โดยตรง

1. อาจารย์สุวัฒนา แสงทับทิม ข้าราชการกองการสังคีต สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ กรมศิลปากร
2. อาจารย์ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน อาจารย์ประจำคณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
3. อาจารย์พรณิภา ประสิทธิ์เสาวภาคย์ อาจารย์ประจำวิทยาลัยนาฏศิลป์ กรมศิลปากร

ทั้งสามท่านเป็นลูกศิษย์ของครูทองดี สุจริตกุล โดยตรง เมื่อได้เข้ามาสู่ระบบโรงเรียนของวิทยาลัยนาฏศิลป์ ดังที่ สุวัฒนา แสงทับทิม (สัมภาษณ์, 8 กรกฎาคม 2541) กล่าวถึงการเรียนจะเข้กับครูทองดี สุจริตกุล ไว้ว่า “ปีที่มาสอบเข้าโรงเรียนนาฏศิลป์นั้น พอดีกับกับครูทองดี ท่านได้มาทำหน้าที่สอนจะเข้แทนครูนิภา อภิขวงส์ ในขณะนั้น ครูทองดีท่านจะสอนนักเรียนทุกชั้นปี โดยตอนนั้นมีครูหลวงไพเราะสอนด้วย ตั้งแต่ชั้นต้นจนจบชั้นสูง . . .”

ครูสุวัฒนา แสงทับทิม เป็นศิษย์รุ่นแรกในขณะครูทองดี ท่านเข้ารับราชการ ทำหน้าที่ครูผู้ถ่ายทอดวิชาจะเข้แก่วิทยาลัยนาฏศิลป์ ในช่วงนั้นซึ่งเป็นที่ทราบกันดีว่าเมื่อใครเข้ามาเรียนวิชาจะเข้จะต้องได้รู้จักครูทองดีกันทุกคน ครูจะเป็นผู้วางพื้นฐานและอบรมสั่งสอนระเบียบแบบแผนที่ดีงามและถูกต้องทุกอย่างในเรื่องของการบรรเลงจะเข้ ดังที่พรณิภา ประสิทธิ์เสาวภาคย์ (สัมภาษณ์, 8 กรกฎาคม 2541) กล่าวถึงการเรียนจะเข้กับครูทองดี สุจริตกุล ว่า “. . . เริ่มเรียนจะเข้กับครูทองดี ที่วิทยาลัยนาฏศิลป์ ในชั้นต้นหนึ่ง เข้ามาก็ได้พบกับครูท่านเลย ครูทองดีจะสอนจะเข้คู่อยู่กับครูศิลป์ ตราโมท (ท่านมาช่วยสอน)”

ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน (สัมภาษณ์, 8 สิงหาคม 2541)

. . . ผมเริ่มเรียนกับครูทองดี ตั้งแต่มัธยมหนึ่ง สมัยนั้น ม.1-ม.6 ก็เป็นเวลา 6 ปี และชั้นกลางอีก 5 ปี รวมหลักสูตรทั้งหมด 11 ปี ผมก็เรียนกับครูมาทั้งสิ้น 11 ปี ในตอนแรกเข้ามาไปเรียนทางด้านปีพาทย์ก่อน แต่รู้สึกว่าจะไม่ชอบ และไม่ถนัด ตอนนั้นก็ยังเด็กมาก มาพบครูทองดี ท่านชวนว่ามาหัดจะเข้กับท่านไหม เพราะผู้ชายในยุคนี้จะไม่เรียนจะเข้กันนัก จึงตอบตกลงและย้ายมาเรียนแผนกเครื่องสายแทน . . .

ศิษย์ทั้งสามท่านของครูทองดี สุจริตกุล เมื่ออย่างก้าวเข้าสู่วิชาจะเข้ ณ สถาบันการศึกษาแห่งนี้ จะต้องรู้จักกับครูเป็นท่านแรกกันทุกคน และได้เรียนวิชาจะเข้กับท่าน นับแต่ต้นในชั้นพื้นฐาน เรียกว่าจับมือกันเรียนก็ว่าได้ทีเดียว ดังที่ สงบศึก ธรรมวิหาร (2540: 205) กล่าวว่า ครูดนตรีไทยเป็นหลักสำคัญของการคงอยู่และพัฒนาการทางการดนตรีไทย ครูจะต้องถ่ายทอดภูมิความรู้ที่มีให้ศิษย์อย่างจริงจัง ถูกต้อง ศิษย์คนใดมีความสามารถจะต้องสนับสนุนให้ตั้งขึ้น แม้หม่อมคุณมีตนก็ต้องแนะนำ ช่องทางที่จะหาความรู้เพิ่มเติมจากครูท่านอื่นอีก ครูแต่ละท่านก็จะมี การสร้างความสัมพันธ์กันเพื่อผสมผสานเส้นทางดนตรีไทยให้เจริญก้าวหน้า จรรโลงความรู้ทางการดนตรี การค้นพบแนวทางส่งเสริมและพัฒนาดนตรีไทย หรืออื่นใดก็ตามที่มีประโยชน์ต่อการดนตรีไทย ก็ควรที่จะได้ให้โอกาสสร้างเสริม สร้างสรรค์ให้ถึงตามตลอดไปจนสุดความสามารถ ดังนั้นในการศึกษาดนตรีไทยนั้น ไม่เพียงแต่ศิษย์ที่จะศึกษาจากครูเท่านั้น นอกจากครูจะให้รูปแบบที่ศิษย์ปรารถนาแล้ว ครูก็ต้องศึกษาและหารูปแบบที่จะพัฒนาตนเองและการดนตรีไทยให้เจริญรุ่งเรืองแก่ตน แก่ศิษย์และสังคมประเทศชาติสืบไปด้วย

ผู้วิจัยถือว่าวิทยาลัยนาฏศิลป์ กรมศิลปากร เป็นสถาบันหลักทางศิลปะของชาติที่มีหน้าที่สร้างบุคคลด้วยมือของครูที่มีจิตวิญญาณอยู่อย่างท่วมท้น เพราะว่าการปลูกฝังทุกสิ่งทุกอย่างลงไปในตัวบุคคลนั้น เป็นของยากและยากจนเหลือกำลัง ถ้าครูผู้นั้นหรือผู้ที่ทำหน้าที่ครูนั้นมี ได้มีพรสวรรค์แห่งการเป็นครูผู้ถ่ายทอดวิชาให้แก่ศิษย์ จำนวนผู้เรียนที่มากมายและจุดประสงค์ของการอยากได้วิชานั้นต่างจิตต่างใจกัน สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เองก็จะทำให้การเรียนการสอนมีความหลากหลายเฉพาะกรณี เฉพาะตัวบุคคล ซึ่งครูแท้ ๆ เท่านั้นเองจะเป็นผู้ปราศจากความเหนื่อยใจที่จะจ้ำจี้จ้ำไชให้ผู้รับการถ่ายทอดเข้าใจได้ว่าวิชาของครูนั้นเป็นของดี มีค่าวิเศษจริง ครูทองดี สุจริตกุล ท่านเป็นครูที่มีคุณสมบัติครบถ้วนดังกล่าว ความที่ท่านนั้นมีหน้าที่สร้างคนให้มีความสามารถสู่คุณค่าของความเป็นนักดนตรีด้วย แบบอย่างที่จะต้องดีและสมค่าของความเป็นสถาบัน การศึกษาทางด้านศิลปะของชาติ ดังที่ท่านมักจะกล่าวเสมอ ๆ ว่า “ถ้าของไม่ดีครูท่านจะให้เราทำไม่ และของที่ดีผู้ใหญ่ให้มานั้นเราควรจะได้รักษา ไม่ควรไปตัดแปลงให้ผิดจากของเดิม”

การเรียนการสอนดนตรีไทยนั้น ครูที่มีหน้าที่ทำการสอนในภาคปฏิบัตินั้นควรจะคำนึงถึงสิ่งต่าง ๆ ต่อไปนี้คือ

1. จะต้องสอนให้ผู้เรียนนั่งให้ถูกแบบแผนแห่งการใช้เครื่องดนตรีชนิดนั้น ๆ ว่าควรจะนั่งขัดสมาธิหรือนั่งพับเพียบ แต่จะนั่งอย่างไรก็ตาม จะต้องให้มีท่าทางออกผายไหล่ผึ่งอย่างอ่อนหลังขมข้อ
2. สอนให้จับเครื่องดนตรีให้ถูกสุขลักษณะเช่น จะเข้จะต้องพันไม้ค้ำค้อย่างไร วางนิ้วและมืออย่างไร ตรงไหน หรือหัดฆ้องวงจะจับไม้ค้ำค้อย่างไร ถ้าเรียนซอ ควรจะจับคันทิ้งอย่างไร วางนิ้วตรงไหน เป็นต้น
3. เริ่มสอนให้กระทำสิ่งเหล่านี้ให้เป็นเสียง โดยยังไม่ต้องเป็นเพลง เช่น สอนให้ตีคจะเข้โดยให้ใช้สายเปล่าทั้งสามสาย หรือสีซอสายเปล่าโดยยังไม่ต้องลงนิ้ว ต่อไปจึงให้ไล่

เสียงเรียงกันและข้ามชั้นเป็นระยะ ๆ ตั้งแต่ย้ายไปหาซาก ส่วนการฝึกหัดปีพาทย์ตามแบบแผนโบราณมาจะต้องฝึกหัดมือวงก่อนโดยครูจะจับมือให้ตีเพลงสาธุการ และต่อเพลงโหมโรงเย็นต่อไปในจำพวกเครื่องดีด สี คราวจะได้ฝึกโสตประสาทให้รู้จักการเทียบเสียงเฉพาะเครื่องดนตรีของตนเสียในขั้นนี้ ขึ้นต่อไปจึงค่อยต่อเพลงที่สั้น ๆ และง่าย ๆ ไปก่อน เช่น ดับเพลงฉิ่ง จะเข้หางยาว เป็นต้น แล้วจึงค่อยเลื่อนการต่อเพลงให้ยากขึ้นทุก ๆ ที ตามลำดับความสามารถของศิษย์ในขั้นนี้ครูจะสอนให้รู้จักจังหวะไปด้วย เช่น จังหวะฉิ่งและฉับ ว่าจะตรงกับทำนองเพลงตรงไหน

4. ถ้าผู้เรียนคนใดมีที่ท่าว่าจะเรียนเครื่องดนตรีชนิดใดต่อไปได้ดี ก็จงเปลี่ยนเครื่องดนตรีให้แก่ผู้นั้น เช่น ผู้เรียนปีพาทย์ เมื่อฝึกหัดตีมืออยู่ พอสมควรแล้วมีที่ท่าว่าจะเป็นคนระนาดเอกได้ก็เริ่มฝึกหัดระนาดเอกให้ หรือจะเป่าปี่ได้ดี ติระนาดทุ้มได้ดี ก็เปลี่ยนเครื่องดนตรีไปให้ตามที่ครูสังเกตเห็นว่าผู้นั้นจะก้าวหน้าไปได้ต่อไป

5. สอนให้รู้ว่าทำนองอย่างไรใช้แทนกันได้บ้าง ลองเปรียบเทียบให้เห็นว่าทำนองนี้กับทำนองอย่างโน้น โดยใช้เม็ดทรายให้ผิดแปลกออกไป แล้วมีความยากเท่ากันหรือตรงกันอย่างไรให้ศิษย์ทราบอย่างชัดเจน ขึ้นต่อไปก็แล้วแต่ฝีมือ เขาวน และความรู้ของศิษย์ว่าจะสมควรอย่างไร ถ้ามีความสามารถพอที่จะต่อเพลงเดี่ยวได้ โดยปฏิบัติในการพลิกแพลงต่าง ๆ ตามวิชาการของเครื่องดนตรีนั้น ๆ ครูก็ควรจะสอนให้เพื่อเป็นกำลังใจของศิษย์ (มนตรี ตราโมท อ้างถึงในสงบศึก ธรรมวิหาร, 2540: 14)

ครูทองดี สุจริตกุล ท่านยึดหลักการถ่ายทอดแบบอย่างโบราณที่ท่านได้รับการสอนมาจากครูของท่านอีกทอดหนึ่ง ครูทองดีท่านจะเข้มงวดกับพื้นฐานที่ถูกต้องและส่งผลให้ศิษย์เป็นครูที่มีความสามารถทางการบรรเลงจะเข้ได้ต่อไปในอนาคต ดังที่ พรรณีภา ประสิทธิ์เสาวภาคย์ (สัมภาษณ์, 8 กรกฎาคม 2541) กล่าวถึงการเรียนวิชาจะเข้ในขั้นพื้นฐานกับครูทองดี สุจริตกุล ว่า

... สำหรับครูทองดี สุจริตกุล ต้องยกย่องให้ว่า ในการสอนเริ่มต้นปูพื้นฐานนั้นท่านจะสอนดี ครูเอาเวลาเรียนกับท่านในเรื่องของพื้นฐานที่ถูกต้องจะได้จากครูทองดี เช่น ครูจะสอนตั้งแต่การพันไม้ดีด การวางมือ การใช้ไม้ดีดเข้า-ออก การวางนิ้ว ทำนอง ท่านสอนได้ดี และเป็นแบบอย่างให้ครู (พรรณีภา ประสิทธิ์เสาวภาคย์ - ผู้วิจัย) เองในด้าน การสอนและครูเองก็นำสิ่งที่ครูทองดีเคยพูดไว้ นำมาสอนให้กับเด็ก ๆ ต่อ ซึ่งเป็นแบบแผนที่ดี ที่จะนำมาใช้สอนเด็กต่อไป ...

ปกรณ รอดช้างเผื่อน (สัมภาษณ์, 8 สิงหาคม 2541) กล่าวถึงการเริ่มเรียนจะเข้กับครูทองดี สุจริตกุล ไว้ว่า “เริ่มเรียนก็จะเริ่มจากทำนองก่อน หลังไม่จบ นั่งพับเพียบ การวางนิ้ว การพันไม้ดีด การดีดสายเปล่า การดีดไล่สายหลังจากทำตรงนี้ได้แล้วก็จะต่อเพลงเป็นเพลงดับดับ เพลงฉิ่ง เป็นเพลงแรก”

สุวัฒนา แสงทับทิม (สัมภาษณ์, 28 มิถุนายน 2541) กล่าวถึงการเริ่มเรียนจะเชื่อกับครูทองดี สุจริตกุล ไว้ว่า “เริ่มเรียนกับท่านตัวต่อตัว เริ่มจากวิธีนั่ง การพันไม้คิด การติด การรวบสาย จึงจะเข้าหลักสูตรเพลงต่าง ๆ ตามที่ครูจะต่อให้”

ผู้ที่เริ่มเรียนฝึกหัดการตีตะจะเข้ใหม่ ๆ ครูทองดี ท่านก็จะนำวิธีการอย่างครูโบราณที่ผู้วิจัยมีความเห็นว่าทันสมัยตลอดเวลา และมักเป็นผลดีแก่ตัวผู้เรียนให้มีความมั่นคงและฝึกจนรากฐานดีค่อยต่อยอดต่อไปในภายหลัง หลักสูตรของครูก็จะเริ่มแบบที่คนเครื่องสายไทยทั่ว ๆ ไปจะต้องฝึกหัด ขึ้นต้นด้วยตีบันเพลงฉิ่ง จนได้แล้วจึงไปเพลงพื้นฐานต่าง ๆ ต่อไป ดังที่ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน (สัมภาษณ์, 8 สิงหาคม 2541) กล่าวว่า “ใครมาเรียนจะเช้จะขึ้นด้วยตีบันเพลงฉิ่ง หมด พอพันไปก็จะเริ่มแป๊ะสามชั้น ตีบัววาทพระสมุทร ตีบลมพัดชายเขา จึงจะไปเข้าเพลงไหมโรงต่าง ๆ ไปเรื่อย ๆ และ พรรณิภา ประสิทธิ์เสาวภาคย์ (สัมภาษณ์, 8 กรกฎาคม 2541) กล่าวว่า

... ในช่วงนั้นจะยังไม่มีการกำหนดเพลงกันเป็นหลักสูตรตายตัว โดยจะต่อเพลงตามที่ครูต่อให้ เช่น ถ้าเด็กคนไหนรับได้มากครูก็จะให้เพลงมาก คือเรียกว่าต่อกันแบบโบราณที่ขึ้นอยู่กับครู และครูจะเป็นผู้ดูแลของศิษย์แต่ละคนว่าเด็กคนไหนรับได้ ก็ต่อเพลงไปมาก...

สุวัฒนา แสงทับทิม (สัมภาษณ์, 28 มิถุนายน 2541) กล่าวว่า “หลักสูตรในระบุนั้นจะยังไม่มีการบังคับ เพลงที่จะต่อจะขึ้นอยู่กับครูว่าจะให้เพลงอะไร โดยพวกเพลงพื้นฐานจะเป็นต้นเพลงฉิ่ง จระเข้หางยาว เพลงเดา เพลงทยอย และเพลงเดี่ยว...”

หลักสูตรการถ่ายทอดวิชากระบวรเพลงจะเช้ของครูทองดี สุจริตกุล ท่านเป็นไปในแนวทางเดียวกับครูดนตรีไทยแต่โบราณโดยทั่วไปที่ว่าขั้นสูงสุดก็ลงจบลงด้วยการถ่ายทอดเพลงเดี่ยวต่าง ๆ ให้กับศิษย์ที่ท่านได้เลือกแล้วว่าเหมาะสมที่จะได้รับวิชาของท่านไปเก็บรักษาไว้ การต่อเดี่ยวให้กับศิษย์ของท่านจึงนับว่าเป็นบทเรียนสูงสุดท้ายที่ศิษย์แต่ละคนจะได้รับสิ่งที่ครูมอบให้เก็บไว้ประจำตัวกันต่อไป

ในสมัยก่อนการเรียนการสอนดนตรีไทยค่อนข้างอยู่ในวงที่ไม่กว้างขวางนัก จะสอนกันในระบบลูกหลานที่สืบทอดกันมาในวงญาติ นอกจากนั้นก็อาจสอนตามสถานที่ที่จัดตั้งวงตั้งคณะ ดนตรีไทยซึ่งตามแต่ละสถานที่ผู้สอนหรือเรียกกันว่าครูนั่น ในหลักการสอนของตัวเองจะมีหลักในการสอนศิษย์โดยมีขั้นตอนของตัวเองเสมอ คือ ความรักในการเรียน การหาความรู้อย่างแท้จริง ขณะเรียนครูผู้สอนจะมองเห็นว่าผู้เรียนคนใดมีพรสวรรค์อย่างแท้จริงและพร้อมที่จะได้นำตัวเอง นำความรู้ไปใช้ได้ทันในภายหน้า ผู้เรียนอีกประเภทหนึ่งคือมีความรักจริง แต่ไม่มีพรสวรรค์ในตัวเอง อาศัยมีความพยายามพากเพียร ก็จะสามารถนำตัวเองให้เข้าถึงดนตรีได้ วิธีการต่อไปของการสอน ต้องสอนจาก “ง่ายไปหายาก” ไม่ใช่มีความรู้เท่าไรก็ทุ่มให้หมด ซึ่งไม่ถูกต้อง ต้อง

เรียนให้กระจ่าง หมั่นฝึกซ้อมโดยสม่ำเสมอ สิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งของผู้เรียน “การจับมือ การวางมือ” การจับมือในที่นี้หมายถึง การจับไม้สำหรับจะเรียน ไม่ว่าจะเป็ ะนาด ม้อง หรือเครื่องดนตรีอื่น ๆ ด้วย ต้องมีหลักในการจับให้ถูกต้อง รวมถึงการนั่งด้วย ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับศิษย์ในสมัยก่อน ๆ จะมีความสัมพันธ์ มีความผูกพันกันมาก ศิษย์ก็รักเคารพครู ประหนึ่งบิดามารดา อันต่อจากความรักของบิดามารดาผู้ให้กำเนิดจะอยู่เรียนและอาศัยอยู่กับครู คอยปฏิบัติรับใช้อย่างใกล้ชิด รวมถึงเพื่อน ๆ ผู้เรียนอื่น ๆ ก็เกิดความรัก ความสามัคคีต่อกัน ครูก็จะเห็นในความรักของศิษย์อย่างแท้จริง จึงเกิดการถ่ายทอดให้อย่างแท้จริงคือการถ่ายทอดอันเป็นแบบแผน ประเพณีทางการบูชาครู หมายถึง การไหว้ครู หรือเพื่อถ่ายทอดความรู้อย่างแท้จริง เพื่อเป็นสิริมงคลให้แก่ศิษย์ ในที่นี้ไม่ใช่หมอบอันเป็นพิธีการไหว้บูชาชนิดพิธีการใหญ่ ซึ่งเป็นอีกรูปแบบหนึ่งคือ พิธีหมอบของครูให้กับผู้ที่จะเป็นครูในการสืบทอดในการสอนดนตรีต่อไป (มนตรี ตราโมท, อ้างถึงใน 60 ปี วิทยาลัยนาฏศิลป์, 2537: 136)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย